پێش ئەوەی هەر شتێ بین دەبێ کورد بین
کوردستانێکی ئازاد گەلێکی یەکسان
((ئاڵای سووری کوردایەتی))

ئۆرگانی ناوەندی هێزی پێشمەرگەی ـ پاسۆک

«» چەکی بێ بیروباوەڕ سێدارەی جەماوەرە»»...

ژمارە ـ ١١ ـ بەفرانباری ٢٥٩٣ کانوونی یەکەمی ١٩٨٢

سەرەباس

+ سەروتار: سلێمانی لە ڕەگەزپەرستان گەورەترە و لە تێکدان قایمترە..
+ لە هەندەران چ باسە
+ ڕازێکی کوردانە: ناکۆکییەکان و شێوە و شێوازی چارەسەرکردنیان
+ شیعر
+ بانگێ لەسەنگەری پاسۆکەوە
+ داستانێک
+ قوتابخانەی پاسۆک ... تاک و کۆمەڵ
+ شادەمارە سەرەتاکانمان
+ فەرهەنگۆک
+کتێب «شازادە» ن. مەکیاڤیللی
+ ماڵاوا.... تەرکی ڕێگە!

سەروتار:

سلێمانی لە ڕەگەز پەرستان گەورەترە و لە تێکدان قایم ترە..

«نیرۆن"ی قادسیە، دەیەوێت ڕۆمای گەردن کەشی کوردستان بسووتێنێ بەڵام چۆن نیرۆنە شێتەکەی ئەوسا چووە زبڵدانی مێژووەوە و ڕۆما بە کەلاوەیەتیش لە لاپەڕە زێڕینەکانی مێژوودا مایەوە .. ئەم نێرۆنە گێلەی ئێمرۆش دەبێ بەداخەوە سەری تاوانی بنێتەوە، و شارە خۆڕاگرە دوژمن بەزێنکەی کوردستانیش هەردەم لە گەڵ شارە دەستە خوشکەکانی ئەم دیوو ئەودیوو باکور و خۆرئاوا داچقڵی چاوی دوژمنان و سەرەنێزەی سەر سنگی داگیرکەران دەبێت.

گەڕەکە قوڕاوی و تەنگەبەر و خانوە گڵینە یەک نهومەکانی خەبات و جولەکان و سەر شەقام و سەر کارێز و کوڵانە پێچ پێچەکانی گوێژە و مەڵکەندی و قالاوا و زنجە بەناو خانوەکانی شێخ محی الدین و هۆلێ و چوارباخ، ڕۆڵەی وەکو عەولە سیس و بەکرە کوڵیان تێدا چاو هەڵێناوە و زمانی مام ئاراس و مامۆستا شەریفیان تێدا پژاوە و بێستون و کەریم دان زێڕی تێدا پەروەردە بوون و مامۆستا ئازاد و ئاسۆی دەلاک یان پێ گەیاندووە ..تۆوی ئەو گەڕەکانە، ماکی ئەو زنجانە، نەوەی ئەو کوڵانانە، ڕۆڵەی ئەو ماڵانە ئیمڕۆ پێشمەرگەن، لە شەقامەکاندا، لە کوڵانەکاندا، لە ناوجەرگەی دوژمندا و لە سەر لووتکەی چیاکان بەرسنگ بە داگیرکەر دەگرن و هەر ڕۆژی مقەستی بڕندە لە دوا دەماری ژیانی بێ فەڕی دوژمنان دەنێن و لە چاڵی مەرگی ڕووەوەشییان نێزیک دەکەنەوە .. ئەوا سەد، هەزار، دەوڵەتی هەزار ماڵیشان تێکدا، ئەدی چۆن لانەی گەرم و گۆڕی کوردایەتیان لە دڵی ئەو سەدان هەزار جەنگاوەر و خەبات گێڕ و خۆڕاگرانەدا پێ تێک دەدرێ؟!. ئەوا هەزاران، دەیان هەزار و ملیۆنێ کودیشیان دەربەدەرکرد .. ڕەزا شاکردی و ئەتاتورک کردی و ئەوانیش لە ٦٣ دا کردیان ...

بەڵام کوا و کوان شوێنەواریان؟! چیان پێ کرا؟.. کورد لە حەوت ملیۆنەوە بووە دەوڵەتی بۆتە بیست و پێنج .. شۆڕشێ بۆتە دوان و دەبێتە سیان و چواریش .. حیزب ڕێکخراوێک بوونە دەوڵەتی و سەد و سەدی دیش لە مندالانی مێژوودان .. کۆمەڵی بێزار و یاخی بوو، بوونە شۆرشگێڕ و پێشمەرگە و بوونە هەزار .. لە مافی ڕووتی ژیانەوە گەیشتووینەتە – مافی دیاری کردنی چارەنووس و سبەیش پەتا و پات و بێ زمان گرتن دەگەینە، دەوڵەت، کیانی سیاسی، سەربەخۆی و ڕزگاری و یەکگرتنەوە ..

دەوڵەتی ئیتر چۆن کورد لە مەرگ قایم تر و لە سێدراە باڵا تر نییە؟! و چۆن "صدام" لە نیرۆن گێل تر و لە هیتلەر گڵاو تر نییە؟!

پانی پاڵ داوە دەمێ بانیپاڵ ڕێوی لێ کردینە کوێخا بە خەیاڵ
گەلێ ئەسکەندەر و زۆر وەک زەنەفۆندانی هەڵبڕیەوە ئەم کوردە بخۆن
چەنگی چەنگیزی بە خوێن پاراوبووبۆ هۆلاکۆ بە ڕەگەوە و سەرڕاو بوون
شا عەباس ویستی سمێڵ بابڕ کا کێو لەبن بێنێ، گەلی کورد قڕ کا
نادریش سوری لە زۆر جێگا دا بەهەر گیڤەوە خۆی لێ بادا
زۆر گەماڵ داویە گەمارۆی ناومانئێمە هەر و ئەوان بەد ناو مان
شرت و گوم بوون و هەموو ڕابردنکوردستان هەر هەیە کورد هەر کوردن
بەڵگە بۆ جەنگە چەموش و تۆڕێکدێتە دی لێرە و لەوێ چەند گۆڕێک
تازە وا مشک و تۆڵە و وشتری گەڕ بەتەمان بیکەنە جێ مۆڵ و گەوەڕ!؟

له هەندەران چ باسە؟.

له ڕۆژی ۱۹۸۱/۱۱/۲۳ تا ۱۹۸۱/۱۱/۲۸ له ڤیەننا (كۆمەڵەی دۆستایەتی نەمساوی كوردی)، حەوتوویەكی كوردانەی سازكرد بە ناوی (حەوتووی كوردان)، كە له ڕۆژانی ئەو حەوتوەدا چەندین كۆڕ گیراوە و گەلێك ووتار و لێكۆڵینەوە و توێژینەوەی بە كەڵك له لایەن دۆستەكانی كوردەوە خۆیندرایەوە .

یەكەم ڕۆژ دكتۆر فیشەر ئەندامی پەرلەمانی نەمساوی و ئەندامی سەركردایەتی پارتی سۆشیالیستی نەمساوی بە خۆیندنەوەی ووتارێك دەربارەی كورد، ئاهەنگەكەی كردەوە و سەر له ئێوارەش (هانس هاوزەر) كە سەرۆكی (كۆمەڵی دۆستایەتی كورد و نەمساویە) و كورد ناسێكی بەناوبانگە و تا ئێستا چەندین نووسین و كتێبی له سەر كورد نووسیوە، ووتاری خۆیندەوە و پرۆفیسۆرێكی زانكۆی فیەنناش بە دویدا ووتارێكی خۆیندەوە . ڕۆژەكانی دیكە چەندەها ئاهەنگ و دەمەتەقێ ڕێكخراو چەند فلیمێك دەربارەی كورد پیشان درا.

ئێوارەی ۱۹۸۱/۱۱/۲۹یش تەلەفزیۆنی نەمساوی بەرنامەیەكی گفتوگۆ و دەمەتەقێی له سەر كورد سازكرد، كە نوێنەرانی كوردستانی عێراق و ئێران بەشداریان تێدا كرد و نوێنەری سەفارەتی عیراقیشی تێدا ئامادە بوو، بەڵام سەفارەتی ئێران و توركیا نوێنەری خۆیان نەنارد، یەكەمیان بڕیاریشی دابوو بەڵام پاشگەز بووە و سەفارەتی توركیا له وەڵامدا گتبووی:

له توركیا كێشەیەك نییە بە ناوی كێشەی كورد!! بۆیە ئێمە ئامادە نابین! بە هەمان بۆنەوە، برادەر (القذافی) نوێنەرێكی خۆی ناردبوو، له گەڵ ووتارێكدا، بەڵام له كۆبوونەوەكاندا نەمسا ڕێگەی نەدا ووتارەكەی (برادەر القذافی) بخۆیننەوە .. بۆیە ڕۆژێك دوای حەتووەكە و له ۱۹۸۱/۱۱/۲۹ هەموو ڕێكخراوەكانی كوردستانی گەورە كۆبونەوەیەكیان بۆ نوینەرەكەی سەرۆك (القذافی) سازكرد، پاش خۆیندنەوەی ووتارەكە، دەمەتەقێ دەستی پێ كرد كە هەندێكیان دەیانویست چاو بەست له كابرا بكەن و بە قسەی لا بەلا ڕاستی لی شارنەوە، تا نوێنەری حیزبمان بە پرسیارێك گۆمی ترس و بێ دەنگی و كپی هەموو ڕێكخراوەكانی شڵەقاند، كە پێیان ووت، (بۆمان ڕوون بكەرەوە بۆ تەنها یارمەتی ڕێكخراوێكی كوردستانی دەدەن و وەك دابەستە قەڵەوی دەكەن و هێزێكی وای پێ دەبەخشن هەموو ڕێكخراو و كۆمەڵە كوردستانیەكانی سەر ساحەكە بخەنە بەر مەترسی

له ناوبردن و به چەکی ئێوە ڕۆڵەی کورد قەڵاچۆ بکەن!!. ئەگەر ئێوە ئەمە بە یارمەتی کوردی ناو دەبەن، ئێمە بە دوژمنایەتی دادەنێین!. ئەگەر ئێوە دەتانەوێ یارمەتی کورد بدەن ئەوا هەموو کورد بریتی نییە لە "فلان"!!، وەکو وەفدی ئێمە لە تەرابلوس داوای کرد یارمەتی هەموو ڕێکخراوە کوردیەکان و هەموو پارچەکانی کوردستان چوون یەک بدەن ..

برادەری نوێنەر زۆر خۆشحالی خۆی نیشان دا و بەڵێنی دا چاو بەو کارەدا بخشێننەوە، هەموو نوێنەرانی ڕێکخروەکانی دیکەش تێکڕا پشتگیری هاوبیرانی ئێمەیان کرد و، (ئەوان!) دەم چەوت دەرچوون! پاشانیش تەن بە تەن هاوبیرانمان نوێنەرەکەیان دیتووە و ڕاستیبارو مەسەلەی کوردیان بۆ شی کردەوە ...

ڕازێکی کوردانە

ناکۆکییەکان و شێوە و شێوازی چارەسەرکردنیان

ئێمە خۆمان بە هەڵگرانی بیروباوەڕی (کوردایەتی) دادەنێین، بۆ ئەوەی کە بەڕاستی لە ئاستی ئەو شەرەفە مەزنە و ئەو ئەرکە گرنگ و پیرۆزەدا بین، دەبێت ئەوە لە ڕەفتار و گفتار و هەڵس و کەوتیشماندا ڕەنگ پێ بدەینەوە و بە کردەوە بیسەلمێنین، ئەوەین کە بە باڵای خۆمان بڕیوە . ئەگەینا ئەو بانگاشەیەمان لە سنوری دەرونی هەڵخەڵەتاوی خۆمان تێ پەڕ ناکات و چیشمان پێ ناکرێت و دەچینە ڕیزی ئەو سەدان بانگەشانەی کە بوون بە ژێر تەپ و تۆزو کەلاوەی مێژووەوە و سەرباری ئەمەش زیان لە خودی بیروباوەڕەکەش دەدەین .. چۆنیەتی ڕەفتار و مامەڵە کردن لە گەڵ ناکۆکیەکاندا، مەرجێکی سەرەکی بەر چاو ڕوونی و بە ئاکام گەیشتنی و جووت بوونەوەی – زانست و تیۆر و پراکتیکە، بە واتایەکی تر تەرجەمەی ڕاست و دروست و وەستایانەی تیۆری زانستییە بۆ واقع، وەک ئەوەی ئەگەر لە بچوکترین تەفاعولی کیمیایدا، ڕێ و شوێن و ڕاستە ڕێ و مەرجەکانی ئەو تەفاعولە بەرچاو نەگیرێن، ئەو سەرئەنجام و بەرهەمە دیارییە نادات کە تیۆرەکە پێش بینی دەکات .. ئەم هەڵدێرە فاقەیی بە نراوەی بەردەم مرۆڤ کەلاکی زۆر بیرو دەستە و کۆمەڵی چەواشە و سەرلێشیواوی تێ کەوتوە و گرفتێکی گرنگ و بەرچاوی بیرە جوێ جوێکانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد بووە، دەبا هەر عەقڵە لە خەسارێک و ئێمە دەست نەکەینەوە بە کونی هەزاران جار ماران گازی مل شکێندا .. ئەمەش تەنها بەوە دەبێ کە لە هەڵچوون و پەلە و حوکمی عاتیفی و زیاد ڕەوی و هەوەسی نەفس و زات دور کەوینەوە، و خۆمان بکەینە پرد و بەردە بازی پەڕاندنەوەی فەلسەفەی کوردایەتی نەک پێچەوانەکەی کوردایەتی بکەینە تاقیگای ئارەزووە دەروونییەکانی خۆمان، کە ئەگەر لە هەموو بوارێکدا ڕەوا بێت لە بواری سیاسەت و خەباتدا چەوت و تاوانە .. بۆیە دەبێ هەموو هاوبیران ئەم خاڵانە ڕەچاوکەن و بە وردی لە بەر ڕۆشناییاندا هەنگاو هەڵنێنن هەموو دەرچوون و لادانێکیش، دەرچوون و لادانە لە بیروباوەڕکە و ڕێ و شوێن و سیاسەتی حیزب، پێڕەو نەکەری ئەم سیاسەتەش تەنها هەڵە و بە هەڵەداچوون نییە و بەس، بەڵکو کردارەکەی و سەرئەنجامی دەگاتە ئاستی تاوان و سەکتە دان لە حیزب:

١ – ناکۆکی سەرەکی ئێمە لە گەڵ داگیرکەراندا: ئەم ناکۆکییە ئەگەر چی چوون یەک و لە یەک ئاستدا نییە لە گەڵ سەرپاکی داگیرکەراندا، بەڵکو بارو هەل و مەرجی

خەباتی نەتەوایەتی و هەڵکەوتی داگیرکەرەکە و کایەی جەولە و نۆرەی هەر یەکەیان یەکەمایەتی و پێش و پاشی دیاری دەکات کە دەبێت بە حسێبی بەرژەوەندیی هەموو جوڵانەوەی ڕزگاریخوازی کورد و پێویستی خەبات و دیدگای نەتەوەی کورد بپێورێ و دیاری بکرێت .. ئەمەش دوورە لە مەسەلەی دەستکەوتی تەسکی حیزبایەتی و ئەم دیوو و ئەو دیوو و ئەو کورد و ئەم کوردەوە، چونکە خەباتی نەتەوایەتی و جوڵانەوەی ڕزگاریخوازی کورد یەک پارچەیە و جیاکردنەوەی و کەرت و پەرت کردن هەڵناگرێ، ئەگەر چی باری تایبەتی ئەو خەباتە شێوە و شیواز و تەکتیک و جێ گۆڕکێ پێویست کات، بەڵام دەبێت هەر هەمووی لە قەدە ئەسڵییەکەوە هەڵچووبێت و لە دوا سەر ئەنجام و حسابدا لە خزمەتی مەسەلە گشتی و سەرەکیەکەدا بێت، بۆ نموونە خەباتی گەلی کورد لە کوردستانی باکور و کوردستانی باشوور دا بنکەو بارەگای خەباتی وەگوێزرێ بۆ کوردستانی باکور یان هەر لایەکی تر کە دەسکەوتی ئەویان بە حسێبە نەتەوایەتیەکە بەرچاو تر بوو، هەموو دوو دڵی تیا کردنێک و خونووساندن بە مەنتقی ناوچەگەرێتییەوە جۆرێکە لە ناپاکی بەرانبەر کورد، یان بە لانی کەمەوە چەواشە بوونە .. بە کورتی دەمانەوێ بڵێین ئێمە کوردین و کورد لە کوێدا پێویستی پێمان بوو سەنگەرمان دەبێت لەوێدا بێت و دوژمنیش هەر دوژمنە خۆی لە ژێر هەر چارشێوێکدا حەشار دابێت، نۆبە کوتکی سەر هەر کامیان بار و هەل و مەرج و پێویستی خەباتی نەتەوەی کورد دیاری دەکات و هەموو اعتبارێکی ناکوردانەی تر ڕەت دەکەینەوە لەم ناکۆکییە سەرەکی و ناوەندیەدا و لەم مل ملانێ میللییەدا هەموو ڕێگەگرتنە بەرێک بۆ پوکاندنەوە و نابووت کردنی داگیرکەرەکە و سەرسەختی خەباتی ڕەوای کورد ڕەوا و دروستە و نابێ دەست لە هیچ وەگێڕدرێت، هەموو تین و تاوێکمانی بۆ تەرخان دەکەین و هیچ پرد و پاشخانێکیش نابێت بۆ خۆمان بهێڵینەوە، کام داگیرکەرە تووکی زۆر بوو دەبێ بزانین کە لە ژێر ئەو نەرمایەتییەوە نینۆک و چەنگاڵی جەرگ بڕی تیژی بۆ حەشار داوین .. ئەو کێردەی ئێمرۆ لە سەر ملی فلانە کوردە، سبەی ترازا ملی فیسارە کوردی پێ دەقرتێنێ .. بە کوردیەکەی ئێمە بەرەنگاری مارێکی چوار سەر و چوار فەساڵی سەر و کەللەیەکین، کە هەر یەکەی ڕوویەکی بەزەقی لێمانە، بەڵام ئەگەر لاکەینەوە دەبینین ئەوەی تریش دووانە (توأم)ی ئەویانە کە ڕووی لێمانە ئێمە لە ڕووی بیر و ئایدۆلۆژیەت و چالاکییەوە و هەموو لایەنەکانی دیکە بیرو چالاکی بەرانبەرو دژ بەوانین، بۆیە وەکو دوو دژی هەتا هەتایی "چدین أبديين" هەرگیز کۆنابینەوە و لە هەموو بوارێکدا بەرەنگاری یەک دەبی خاوکردنەوە و ڕاگرتن و مەسڵەت و گونجاندمان بۆ نییە، بۆیە دژایەتی و پێکداچونەکەمان بێ سنوور و لەوپەڕی توند و تیژی و هەڵچووندایە، خاوکردن و

پشت تێ کردندۆڕاندن و خۆ بە دەستەوەدان و مەرگی کۆتایین دەمانەوێ بڵێین مل ملانێیەکی" خوا و شەیتانی" بێ بڕانەوەیە تا سەرەنگوم کردنی ئەوان و سەرکەوتنی یەکجاری ئێمە .

٢ – ناکۆکی ناوەندی ئێمە لە گەڵ دوژمنان و دارو دەستەی داگیرکەراندا ئەم ناکۆکییە ڕووپەڕێکی فراوانی نێوان ئێمە و دوژمنانی ڕاستەوخۆ و دەستە و دایەرە و داردەستەکانی ناوەوە و دەرەوەی داگیرکەرەکە دەگرێتەوە .. ئەگەر چی ئەمانە کلکی ڕەفتاری داگیرکەرەکەن و تەواوکەری ناکۆکی و بە یەک چوندا هەمان حسێبی ئەوانیان بۆ دەکرێت و لێیان جوێ ناکرێتەوە .. گرنگترین و کاریگەرترینیان داردەستە خۆدۆشەکانی نێو کۆمەڵگای خۆمانن، کە نازناوی "جاش"یان بە سەردا بڕاوە .. کەدروست "جاشی" داگیرکەرەکە و بەچکەی ستەمەکەن .. ئەمانە هەموو ئەو کەس و دەستە و تاقم و چینانە دەگرنەوە کە لە سەنگەری دوژمنایەتی کورد و هاوشان و بەشدار و تەواوکەری ڕەفتاری داگیرکەرەکانن، ئیدی چ عوزر و بەڵگە وپۆزشێک هەڵناگرێ و هاوکاری و کۆمەک و دانەپاڵ دوژمنەکە پاساوی نییە، ئەم ڕاستییە زانستییە بە دەم زۆر کەسەوەیە و زۆریشی دەڵێنەوە، بەڵام زۆربەی جار بەخراپی و چەوتی و ئاوەژوو بەکاردێنرێت و خەڵک و دەستە و تاقمانێکی تێ دەپێچێنرێ کە خەسڵەتی دوژمنایەتی جەماوەر و ئامانجەکانی تێدا نییە. تەنها مەسەلەکە ناکۆکی شەخصی یان حیزبییە، کە ئەم ڕەفتارە شی کردنەوە و هەڵسەنگاندنە کە لە گرێژنەی زانستانە دەبات و دەیکاتە هەوا و هەوەسێکی ڕووت ..

دیارەهەنگاوێک و ڕەفتارێکیش زەمینەیەکی زانستیانە و واقعییانەی نەبێت سەرئەنجامەکەی هەر نابووت بوونە!.. بۆ زێدە ڕوونی دەڵێین:هەر کەس و دەستە و تاقم و لایەنێکی سیاسی کورد ڕاستە و خۆ لایەنگری سیاسەتی چەوت و داگیرکەرانەی داگیرکەر بکات و هاوکاری لە گەڵدا بکات و ببێتە پارسەنگی هەوڵی دوژمنکارانەی، لە ژێر هەر بارو هەل ومەرجو بۆ هەر مەبەست و لە بەر هەر پۆزشێک داردەستی داگیرکەرەکەیە و ناکۆکی نێوان بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد و ئەمانە ناکۆکییەکی ناوەندییە و بەشێکە لەو ناکۆکییە سەرەکییانەی نێوان ئێمە و داگیرکەران .. هەر لە هەڵوێست و ڕەفتار و بەرەنگاریەک بەرانبەر داگیرکەرەکە بکرێت، دەبێت دروست لە گەڵ ئەمانیشدا ڕەفتاری پێ بکرێت، ئەوانە لە "کوردێتی" دەشۆرێنەوە، چونکە بوونە کورد، جگە لە خەسڵەت و خاسیەتەکانی میللی، ئیلتزام و خۆبەستنەوەیە بە ئامانج و ئاواتە فراوانەکانی جەماوەرەوە ..

دەبێ ئەوەمان لە یاد نەچێت کە هیچ کەس و تاقم و کۆمەڵێک ناکەونە بەر ئەو خانەیەوە هەتا بارەگا و شوێنگەی خۆیان لە ڕیزەکانی گەلەوە نەگوێزنەوە ناو

باوەشی دوژمن .. جیاوازی بیروباوەڕ و چالاکی و هەتا بەرژەوەندی هەر لایەکیش لە سنووری نەخزانە باوەشی دوژمنەکەوە شتێکی ئاساییە و لە قۆناغێکی وەکو ئێمڕۆی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردا، کە بەرەنگار بوونەوەی داگیرکەرە کورد کوژەکەیە، هەر ناخە گۆرکێیەک و خۆ خەریک کردنێک بە "تناقچ"اتە نانەویەکانی نێو دەستەو کۆمەڵ و چینەکانی گەلەوە، چەواشەکردنی جەماوەر و بە فیڕۆدانی ووزە و توانای جوڵانەوەی شۆرشگێڕییە و خزمەتێکی بەلاشی داگیرکەرەکەیە!..

ئەو بیرو دەستە و تاقمانەی کە لە چوار چێوەی خەباتی ڕزگاریخوازی کوردان بەڵام بەشداریان و خانەیان لە سووچی بەرژەوەندی تایبەتی و تەسکی خۆیان تێپەر ناکات و تێکەڵ بە بەرژەوەندی گشتی و هەموو جەماوەر نابێت، یان خۆنوساندن بە بیروباوەڕێکی دواکەوتوو و قالب بەستووی نەگونجاوی کۆنەوە لەم قۆناغەدا لانە ئیجابیەکەی، کە بەشداری و بەرەنگاربوونەوەی داگیرکەرەکەیە یان هەتا بێ لایەنی و نەدانە پاڵیشی بێت، دەرژێتە سەر کۆی ووزە و تینی شۆرشگێڕی خەباتی میللی، بەڵام لانە سلبییەکەی، کە لە قۆناغێکی تردا و پاش بەلاداخستنی مل ملانێ لە گەڵ داگیرکەرەکەدا سەر هەڵدەدات و کاریگەر دەبێت و ئێمرۆ وەکو وزەیەکی سلبی مت بوو، لە بەر تین و تاوی شۆرشگێڕ بۆی نالوێ سەر هەڵبدات و سەریش هەڵدات – ئەگەر بزووتنەوەی پێشکەوتووخواز و شۆرشگێڕی جەماوەری لە جۆشان و هەڕەتی هێزیدا بێت – ناتوانێ گەشە بکات و پەل و پۆبهاوێژێت .. بەشداری و سوود وەرگرتن و چۆڕ بڕکردنی ووزە و تینە ئیجابیەکەی لە سەردەمی خەباتی میللییانەدا، خۆی لە خۆیدا بەشدارییەکی ژیرانەیە لە پوکاندنەوە و فرزەلێ بڕینی، چونکە پاش ئەم قۆناغە تین و تاوی ئیجابیانەی نامێنێ تا سەر پێ کەوێت و بەرگە بگرێ، ئەوەی دەمێنێتەوە تەنها لانە سلبییەکەیە کە ڕیسوا بوون و فەوتانی وەکو دارێکی گەندەڵ بە پاڵێک دەرمێت ... بەڵام ووروژاندن و شێتگیرکردنی و بەرەلاکردن و لە ئامێزگرتنی و بوژاندنەوەی، دوو هەڵەی گەورە و کوشندەن.. نابێ نە لە شەڕێکی لابەلایی و ناوەختدا و لە کاتی ناسکی جەنگ و مل ملانییەکی چارەنووسسازی وەکو ئێمرۆماندا، ڕەپ و ڕاست بە گژیا بچین و هانی دەین بکەوێتە باوەشی داگیرکەرەکە و ببێتە هێزێکی سەر باریداگیرکەرەکە کە ئەمە دوژمن زیادکردنە.. نە دەبێ هەل و باری گەشە و نەش و نماشی بۆ بڕەخسێندرێت و بۆ دەستکەوتی کاتی و کەم تەمەن لە خانە و شوێن و دەوری خۆی پتر گرنگی پێ بدرێت لە بەر پێویستی و بۆ دەستکەوتی کاتێ پێ دز کێ بکاتە مەوقعی گرنگ و کاریگەرەوە. ئەگەر بە نموونەیەکی ساکار. ئەمە ڕوون بکەینەوە دەڵێین:

فڵانە شێخ، یان قیسارە کوێخا لە بەر هەر هۆیەک بێت لە گەڵ ڕەوتی شۆرشگێڕان ناکەوێت، یان دەستی لە دوژمنەکە بێتەوە و بە ناچاری بێتە ڕیزی گەلەوە، لە کۆمەڵگایەکی وەکو کۆمەڵگای کوردەواری کە هێشتا پابەندی زۆر داب و دەستوور و ئیعتباراتی خێڵایەتی و پەیوەندی کۆنی نێو کۆمەڵە، توانا و دەسەڵات و ووزەیەکی دیاریان هەیە .. ڕەتاندن و بە گژاچونەوە و تەرەکردنی هەرزەکارانە وا دەکات کە جارێکی تر بگەڕێتەوە باوەشی داگیرکەرەکە و ئەمجارەیان لە جاری پێشووی زۆر دڕندەتر و زیاتر مل کەچی فرمانی داگیرکەرەکە و خزمەت کردن و خۆبەستنەوە بە بەرژەوەندیەکانیەوە دەبێت، بە هۆی هاووڵاتیەتی و پاشماوەی دەسەڵات و توانا و کۆمەک و پشتگیری داگیرکەرەکەش دەتوانێ چ نەبێ بەشێکی زۆر یان کەم لە توانای شۆرشگێڕیی بە خۆیەوە خەریک کات و ببێتە سەر باری توانای داگیرکەرەکە هەروەها بە پیرەوەچوون و سەر زل کردن و پەت بۆ بەرەلاکردنیشی هەڵەیەکی تری کوشندەیە و پاشان خۆرزگارکردن لێ و بەرگرتن بە سەرئەنجامی سلبی کردەوەکانی ئەوەندە زەحمەت دەبێت کە زۆر جاران ناچارانە دەبێت چاوی لێ بپوشرێت چونکە "رد الفعل"ی بەرچاوی بەرەنگاربوونەوەی لە ڕەفتارە چەوت و دژ بە شۆڕشەکانی زیاتر دەبێت، وەکو دەڵێین دەبێتە ماری شێخ هۆمەر و لە ملی بزووتنەوە شۆرشگێڕییەکە دەئاڵێ!.. بۆیە دەبێت لە سنووری ڕاگرتن و دەست کردنەوە و دوور خستنەوەی لە داگیرکەرەکە و ڕێ لێ بڕینەوەی جێ گۆڕکێ، لە قەبارەی خۆیدا سوود لە لانە ئیجابییەکەی توانا و ووزەی وەربگیرێت، لە گەڵ ئەو داڕنین و دادۆشینی ووزە ئیجابیە بەرە بەرە و باڵ کردنی و ڕووتاندنەوەی لە هۆ و ئامرازی خراپەکاری و گەمارۆدانی بە جۆرێکی وا کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کەم بکات، زیاد نەکات .. و حسێبی هەموو ڕووداو واحتماڵێکی خراپی کتوپریش بکرێت ..

بێ گومان ئەم کارەش لە بارێکی ناسروشتی پەرت پەرت بوونی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد و بینە برکێ و بۆڕ بۆڕێنی حیزبایەتی و شەخصی تەسکی ناکوردانە و لە نەبوونی بەرەیەکی پێشکەوتوخوازی شۆرشگێڕانەی نێوان هەموو هێزە شۆرشگێڕ، دڵسۆزەخێر خواکانی کوردا و لە نەبوونی بیرو فەلسەفەیەکی "کوردایەتی" بەرژەوەندی بەرزی نەتەوەی کورد لە هەموو پارچەکانیدا، کارێکی زۆر سەختە و نایەتە دی، بەڵکو چاکترین زەمینەیە بۆ ژیانەوە و زینوبوونەوەی بیروباوەڕ و دەستە و چینی کۆنەپەرستانەش و هەتا جێگیر بوونیشی دووبارە ڕەگ داکوتانیشان چونکە لە بارێکی وادا کابرا ئەوە دەزانێ: ئێرە نا، دێرێ"و" بۆرە نەبێ بازە بێ" .. و هەمیشەش و لە هەر کوێیە دەمامکەکەی کاڵ بۆوە یان ڕووی کەوتە ڕوو، لە لای "منافس" و دوژمنەکەی ئەو لایەنە، دەمامکی نوێ و پاڵداوێشی حازر و بزر و بەرێز

تریش دەبێت! . لە فلانە لا کۆنە پەرستە و کەوتە فیسارە لا پێشکەوتووخواز و لەم بەر شۆرشگێڕە، و لەوبەر شۆرشگێڕی دیموکراسی .. و هەزار و یەک بەند و باو و هەویەی ئاڵ و والا ..

بەڵام لە هەموو حاڵەتێکدا لایەنی شۆرشگێڕو بەتەنگەوە هاتوو، بێ گوێدانە هیچ اعتباراتێکی تەسکی تایبەتی و دەسکەوتی کاتی، دەبێ پێڕەوی ئەو سەرەتا بکات .. ئەوەی نەشی کات قەبە دەبێ و هەڵدەئاوسێ، بەڵام ئەستوور بوون و ئاوسان نەخۆشییە و لە پڕ ڕۆژێک خاوەنەکەی دەدات بە عەرزدا

٣ – ناکۆکی لاوەکی و سروشتی:

ئەگەر حسێبی وورد کەینەوە و لە ڕووی زانستیەوە بڕیار بدەین، دەبێ بڵێین:

کە ناکۆکی یاسای خۆڕسکی ژیانە، لە سەر ئاستی تاکە تاکەی مرۆڤ تەنها دوو تاک نین کە دەقا و دەق لە قاڵبی یەکتردا بن و کەم تا کورتی لە "بیرکردنەوە و هەڵکەوت و بۆچوون و ئارەزوو و بەرژەوەندی و مزاج و توانا و تێکڕای بینای سایکۆلۆجی و فیزۆلۆژی و ماددی و مەعنەویدا "جیاواز و لێک نەچوون، کە ئەمەش ناتەبایی و بەرانبەری دروست دەکات و سەرەتای ساکاری ناکۆکین .. بەڵام لە تەک یاساو سروشتی خۆڕسکی (ناکۆکی)دا، دەستوری ژیان و خۆڕسکی پێکەوە هەڵکردن و گونجاندن و ڕێکەوتنیش هەیە .. تین و پلەی ئەم ناکۆکی و ڕێکەوتنەش دیاردەی (ناکۆکی و ڕێکەوتن) دیاری دەکات و جوێ دەکاتەوە، کە باری دەرونی و نێزیکی و دووری و هاوبەرژەوەندی و هاوچارەنووسی و دەیان هۆی زاتی و مەوزوعی دەیان ڕسکێنن و لە قاڵبی جیاوازی "بیروبیرکردنەوە و بیر و باوەڕدا" خۆی دەنوێنێ، کەواتە شێوە و جۆری بیرکردنەوە و فەلسەفەی ژیان و بۆچونی مرۆڤەکە، هەڵوێست و مەوقعی خەبات و چالاکی و خانەی کۆمەلایەتی دیاری دەکات .. هەتا هەتاشە ناکۆکی لاوەکی و سروشتی لە نێو کۆمەڵگا دەمێنێ، بەڵام هەتا دێش ساردتر دەبێتەوە و ڕوو و شێوە و قاڵبی ڕوون و نەرم و (مرن) بە خۆیەوە دەگرێت، هەتا لە نێو یەک دەستە و تاقم و کۆمەڵ و هەتا بیرکردنەوەشدا ئەم مل ملانێ و ناکۆکییە هەیە و شتێکی سروشتییە، تا دەگاتە ئەو شوێنەی لایەکیان لە گرێژەنە دەچێت، یان لایەکیان دەبێتە کۆسپ لە ڕێی گەشەو بەرەوپێش چوون و خۆ نوێ کردنەوە، ئەو کاتە ناکۆکییەکە دەگاتە ئاستی لێک ترازان و بەرەنگاربوونەوە، لەو زەمینانەدا کە دابێکی دیموکراسیانە و جوێکی دیموکراسی نییە ڕێی زەبر و زەنگ و زۆر دەگرێتە بەر بۆ بەلاداخستنی ئەو ناکۆکییانە .. بەڵام لە کۆمەڵگایەک کە دیموکراسیەکی ڕاستەقینە و ئاستی هۆشمەندی و تێگەیشتنی کۆمەڵ لە پلە هەڵکشاوەکاندا بێت ئەوا بە ڕێگایەکی هێمنانە و بێ ڕاچڵەکاندن و پێکداچوون لا نەگونجاوە، کۆنە نازانستییەکە دەپۆکێتەوە .

لەم ڕوانگەیەوە بڕوانینە کێشە و ناتەبایی و ناکۆکییەکان نێو کۆمەڵی کوردەواری، بار و هەلومەرجی کۆمەڵگاکەمان و قۆناغی خەباتی ڕزگاریخوازی بگرینە بەرچاو. ئەو ڕاستیەمان بۆ دەردەکەوێت کە زۆربەی هەرە زۆری دەستە و کۆمەڵ و تاقم و چین و بیرەکانی نێو کۆمەڵگای کوردەواری لە سەر خاڵێکی گرنگ و سەرەکی و چارەنووسی کۆدەبنەوە ئەویش مل نەدانە بۆ واقعی پڕ ستەم و ناجۆر و سەپاوی سەر نەتەوەی کورد و هەوڵی هەڵتەکاندنی ئەو ژێر دەستەیی و چەوساندنەوە "نەتەوەیی"یەی بە سەر کوردا سەپاوە و ڕاست کردنەوەی باری ناسروشتی کورد و بە دیهێنانی مافە نەتەوایەتییە ڕەواکانی، وەک هەر نەتەوەیەکی دیکەی سەر ئەم گۆی زەویە .. دیارە لە ووردەکاری و مەبەست و بەرژەوەندی و هەتا شێوە و جۆر و شێوازی ئەو خەبات و چارەسەریەدا، جیاوازی هەیە و هەر لایە و دەستەو بیرکردنەوەیەی بۆچوون و مەبەست و و بەرژەوەندی و ڕوانگەی تایبەتی خۆی هەیە هەموان لە سەر ئەو خاڵە گرنگە سەرەکیە ڕێکن کە نەمانی ئەو بارە و هاتنە پێشەوەی بارێکی سروشتی و گونجاوە .. ئەوەی دەمێنێتەوە یان دوورە پەرێز و بێ لایەن و بێ هەستە، کە وەک دەڵێن: دەستی بە کڵاوی شڕی خۆیەوە گرتووە بانەیبات، وەنەبێ قایل بێت بەم بارە، یان بارە نوێکە لە بەرژەوەندی نەبێت، بەڵکو توانای خەبات و قوربانی دانی نییە و باجی سەربەخۆیی پێ نادرێت، خۆ ئەگەر بە بەلاش و بێ ئەرک و هیچی تێ نەچێت بۆ ئەم، بارێکی دی بێتە پێش ئەوا چۆن ملی بۆ واقعە سەپاوەکە داوە ئاواش بۆ نوێیەکەی دەدات، دەردی:

(کێ کەر بێت ئەمان کورتانن)ە .. یان دەستەیەکن کە بەردەوامی ئەو بارە و بەرژەوەندی ڕادەگرێت و پاکتاو بوونی بارە سەپاوەکە بازاڕی گەرمیان سارد دەکاتەوە، ئەمانە کە زۆریان بۆ هات و ناچاربوون کە شوێن و خانەی خۆیان دیاری کەن، ئەوا بێ سێ و دوو دەکەونە باوەشی داگیرکەرەکەوە .. ئەوسا حسێبی دەست و دایەرەی دوژمنیان بۆ دەکرێت و لە سەنگەری جەماوەر، یان هەتا بێ لایەنییەوە دەخزێنە بەرەی دوژمن و ناکۆکییەکە لە گەڵیاندا دەبێتە ناکۆکی ناوەندی و حسێبی بەشێک و باڵێکی دوژمنە داگیرکەرەکەی بۆ دەکرێت .. لەمانە بەدەر، هەموو ئەوانەی خۆیان لە بەرەی بەگژاچوونەوە و بەرەنگاری کردنی داگیرکەرەکەدا دەبێننەوە، لە بەرەی جەماوەردا و هەموو ناکۆکیەکانی نێوانیان لاوەکی و سانەوین، کە دەبێت بە پێ یاسای بەربەرەکانی هێمنانە و بینەبڕکێیە دیموکراسیانە ناکۆکیەکان بە لادا بخرێن و لە هەموو پێکداچوون و بەیەکەوە خەریک بوونێک دوور بگیرێ .. ئەگینا تەقینەوەی ناکۆکیەکانی نێو کۆمەڵ و بەرەی گەل بە توندی و پەنابردنە بەر زەبر و زەنگ و بەیەکەوە خەریک بوون، لە بار و قۆناغێکی وەکو ئێمرۆی کوردا،

لاوازکردنی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد و تێکدانی ڕیزەکانی شۆرشگێڕان و گێرشێوێنی و پشێوی دیلیەتی لە گەردنی کورد توند دەکات زەمینەیەکی واش خۆش دەکا کە ڕیزەکانی شۆرشگێڕان ببێتە مۆلگای هەوا و هەوەسی دەروونی نەخۆشانە و بەرژەوەندی شەخصی .. کە ئەو پشێویەی ئێمرۆی سەر گۆڕەپانی خەباتی نەتەوایەتیمان لەو بارە نا لە بارە شەخصییە هەڵساوە و بەردەوامە ..

بۆیە دەبێ پێشمەرگە قارەمانەکان و شۆرشگێڕانی کورد، سەر بە هەر بیروبیرکردنەوە و دەستەیەکی سیاسین، بە ووردی ئەم سێ جۆر و پلە ناکۆکییانە ڕەچاوکەن و هەر یەکەی بە شێواز و ڕێ و شوێن و هۆی پێویست و سروشتی زانستیانە کاریگەرانە بەلادا بخەن و مامەڵەی لە گەڵدا بکەن، ڕێ نەدەن کە دۆست و دوژمنیان لێ تێکەڵاو کرێت و خانە و پایەگەی خەبات و کۆمەڵایەتی و هیچ لایەنێکی لێ چەواشەکرێت و شەڕی ناوەخت و لاوەکی لە مل ئاڵێندرێ، ئەگەر لەم دیدگا زانستیەوە نەڕوانینە کێشە و نا تەبایی و ناکۆکیەکان، بە سەر زۆر تەڵەدا هەڵدەپەڕێنریین و هەموو ئەو هەڵخزان و خلیسکانە خیانی و جاشێنی و هەڵە و هەڵدێرانەی تا ئێمرۆ هاتۆتە پێش تاکە تاکە و کۆڕ و کۆمەڵە سیاسییەکانیش دەگەڕێتەوە بۆ پیرەونەکردنی ئەم سەرەتا زانستییە واقعیانە. زۆربەی هەرە زۆری هۆی ناکامی و تێشکان و دواکەوتنی خەباتی نەتەوەییمان دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ماکە کوشندە شەو کوێریەی نێو سەرە و بەدەستەکانی جوڵانەوەی کوردایەتی .. و ئەو گاڵتە جاڕی برا کوژی و کورد کوژیەی ئێمرۆ و چەند ساڵەی لەمەو بەریش هەر لەمەوە هەڵساوە .

مێژووش بڕیەتی لەو نموونانەی کە گەلانێ بوون نەیانتوانیوە پێکەوە هەڵکەن و هاوکاری لە گەڵ یەکدا بکەن، کەوتوونەتە ژێر چەپۆکی گەلانێکی دیکەوە کە لەوان دواکەوتووتر بوونبەڵام لەوان کۆک و یەکگرتوو تر بوون!.. دوور نەڕۆین یۆنانیەکان هەر کە یەکیان گرت ئەو ئیمبراتۆرێتە زل و زەبەلاحەی فارسیان تێکشکاند .. بەڵام کە لێک دوورکەوتنەوە و پێکدا هەڵپژان مەکدۆنیەکان بەزانیانن!.

ئیسحاق ئەسیمۆف دەڵێ: ئەو کۆمەڵانەی پتر پێکەوە دەلکێن و دەگوزەرین پتر دەمێننەوە ..

با هەموان بە گیانی کوردانە و کورد دۆستانە و زانستیانەوە و دوو لە خواستی دەروونی و تایبەتییەوە، لە زەمینەی واقعی کۆمەڵگای کوردەواری و لە بەر ڕۆشنایی بیرو فەلسەفەی (کوردایەتی)دا هەنگاو هەڵهێنین و بە ئەرکی میللی خۆمان هەستین، تا بە هەمووان کورد بگەیەنینە کەناری ئارامی "سەربەخۆیی، ئازادی» ..

له خۆتم بپارێزه!

سەگ بە ڕیوی گوت:کەی جێژنەتانەبێم بۆ دیدەنی و بێنم جێژنانە
وتی: ئەو ڕۆژەی کە تۆ نابینمگەورەترین جێژنە لە ماوەی ژینم

****

مامه! تو سهری ساکسۆن و مام سام تو لهوبهری ئاو من له ئاسیام
پێم نالێی چی تۆی گهیاندۆته لام به درۆ و دهلهسه خۆی کرده برام
دهتهوێ به زۆر دۆست و یارم بی له خهتهری سوور پارێزگارم بی
بێ بهرهو خوێن مژ،خاوهنی هێزی خواهی و نهخواهی ههر دهم ڕاوی
ئێستاش تۆ ڕهنگه بهوهم بزانیکه جاری جاران لێمت دهڕوانی
نا،نا، وهک جاران نهماوم مامه!!نهت ناسم لهبهر ریش و عهمامه
دیوی ئاوهژووت لێم ڕا دیاره کارت شکاری گهلێ نزاره
ئهگهر تۆ مهردی خودای نهخواسته له ملیۆن قسهت یهکێکی ڕاسته
دهتهوێ دهرچم له بهلا و خهتهرنهفهسێک بدهم منی خاکه سهر
ڕزگارم بکه له چنگالی خۆتمن له مالی خۆم،تۆ له مالی خۆت
له تۆ خهتهر تر دوژمن ناناسمتهنیا له تۆیه ترس و ههراسم
خهتهری شین و سوورم ههر خۆتیبهلای نزیک و دوورم ههر خۆتی
هۆی چاوی سوور و ڕهنگی زهردم تۆیمایهی ههژاری و ڕهنج و دهردم تۆی
تۆ دهس ههلگری و دهرچی له دیارم به مهرگت ئهودهم ئازا و ڕزگارم

ههر کوردم

بهدهربهدهری یان له مالی خۆملهخاکی عهرهب،له ئێران و ڕۆم
کۆک و پۆشتهبم، ڕووت و ڕهجال بم کۆشکم دهقات بێ، وێرانه مال بم
ئازا و ڕزگار بم شادن و خهندانیان زنجیر له مل له سووچی زیندان
ساغ بم جحێل بم بگرم گوێ سوانان یان زار و نزار له نهخۆشخانان
دانیشم لهسهر تهختی خونکاری یان له کۆلانان بکهم ههژاری
کوردم و لهڕێی کورد و کوردستان سهر له پێناوم گیان لهسهر دهستان
به کوردی دهژیم به کوردی دهمرمبه کوردی دهیدهم وهرامی قهبرم
به کوردی دیسان زیندوو دهبمهوهلهو دنیاش بۆ کورد تێ ههل دهچمهوه
ههژار

بانگی له سەنگەری پاسۆکەوە

ک. ڤالڎ هایمی بەرێز

سڵاو ..!

ئێمرۆ دەی کانوونی یەکەمی ١٩٨١ – ٥!، لە نێوان ئەم دەی مانگەء دەی کانوونی یەکەمی ١٩٤٨ دا سی و سێ ساڵ نێوان هەیە، بە حسێبی وورد دوازدە هەزار و پەنجا وسێ ڕۆژ دەکات! کە لە بەیاننامەی ٣٠ مادەی مافی مرۆڤدا، لە گەڵ ٣٤ بڕگەی پارسەنگدا، مافەکانی مرۆڤیان دا بە گوێی هەموو دنیادا، ئێمەی کورد هێندەی ئەو ڕۆژانە گوێ بیستی بووین، شەصت هێندەی ئەو ڕۆژانە چاوەڕوانمان کرد ڕەنگ و ڕوخساری نازداری لە کەلێکەوە دەرکەوێ، بەڵام بوو بە (هات هاتەکەی ڕۆم) و هەر نەهات! ئەوەی گەیشتۆتە ئێمە چەقۆیەکی تیژە ڕۆژی سەدان کوردی لە کوردستانی بەشکراو و داگیرکراودا پێ سەردەبڕن. ئەوەی بە ئێمە بڕاوە لێفە و عەبا و بەرماڵەکانی نێو ساڵونەکانتانە کە عەیبی داگیرکەران و تاوانی دوژمنانمانیان پێ دادەپۆشین .. لەو ڕۆژەوە ئەو بەیاننامەیەتان بە هەموو دنیادا بڵاوکردەوە، ئەگەر بتانخستایەتە سەر پشتی کیسەڵە شەلێکیش ئێمرۆ دەگەیشتە کوردستان .. هەزار و حەوت سەد و حەڤدەە هەینی موسڵمان و شەممەی جومان ژمارد، سی و سێ نەورۆزو "عید المیلاد"مان گێڕا و سی و چوار جێژنی قوربان و ڕەمەزان و بەراتمان بەڕێ کرد، شەصت و شەش دەستە جلکی نوێ و جووتە پێڵاومان لە هەڵپەرکێی پێشوازیدا پواند و دڕاند .. ئازیزەکەمان بۆ نەگەیشت!!؟

یان ئەوەتا سکەی شەمەندەفەری خواری کیپلینگ.

the west is west and the east is east
and the two willnever meet

لە خەت لایداوە ..یان لە ڕێگە بە بۆنی نەوت کەوتووە!!. بە گۆری گلادستۆن و سەری مام سام، ناویان بە کۆڵەکەی ئاشدا چێت .. و بە خۆینی ئاڵی شەهیدانی کوردستان کە سەریان وەکو چیاکان قیت ڕاگرتووین – کێو لە نێوان ئەو دوو سوێندەدا بێت – ماف چکلێت نیە بیانبەخشنەوە، تۆی بێچارەش دا بڵێت و بەس .. بەس دەمانەوێ بزانن و بزانیت کە گەپی وا ئێمە فریو نادات .. کیسەشمان بۆ تۆزی دەهۆل هەڵنەدووریوە، دەمانەوەێ تەنها ئەوە بزانن، کە دەزانین «مافی مرۆڤ» درۆیە بوو، لە دەمی هەڵەوەڕی مێژوو دەرچوو ...

ئێمە دەزانین ئەو مافانە و سی و سێ و شەصت و شەش و ئەوەندەشیان تەنها لە لوولەی تفەنگەوە سەر هەڵدێنێ ..ئەوەش ڕۆژگار، کەی نوینەرانی ئێمەی کورد، نوێنەرانی ڕاستەقینەمان، نوێنەرانی ڕەنجدەران و زەحمەتکێشانی نەتەوەکەمان هاتە ئەو هۆڵەوە، ئەو کاتە خۆمان خەوتان لێ تێک دەدەین، پەردە هەڵدەماڵین و دوایی بەو تراژیدیا ڕەزاگرانە دێنین .. مافی مرۆڤمان لێتان دەوێت .. بۆ فەلەستینی، بۆ باسک، بۆ ئیرلەندی .. و بۆ هەموو مرۆڤێکی چەوساوە و ژێر ستەمی ئەم دنیایە ..
(they will be meet)ی دەکەین و دەرمانی بۆ بڕەی نەوتیش لە هەمانەکەماندا دەبێت!!

دە ئیتر ئێوە مەرگێ کەپی خۆتان پەنجە ژمێر کەن ..

هێزی پێشمەرگەی پاسۆک

داستانێک

له وڵاتی خوا پیاواندا یەکەم جار منداڵ چاوی بە باڵای هۆڵێکی مەڕمەڕیی وشەو چراخاندا هەڵدێنێ.. منداڵی ئێمەش یان بەرپۆشی ڕەشی مامانەکە،یان بە دامێنی کراسی ڕەشی دایکیدا چاو هەڵدێنێ.

له وڵاتانی ئازاد دا منداڵ بە مۆسیقای بیتهۆڤن و مۆزارت پەردەی گوێی دەدەنەوە، لە وڵاتی ئێمە بە شریخەی تەقە و زرمەی بۆمبا و دەبێ گوێی بکرێتەوە.

لەوڵاتی ڕزگارکراودا،منداڵ درەنگ پێ دەگرێ، چونکە باوەشی دایکیهەڵی دەگرێ و ئامێزی باوکی بڵندی دەکاتەوە..لەخاکی ئێمەشدا دەبێ سۆمای چاوانی بچێ لە دیاری چاوەڕوانیی گەڕانەوەی باوکی پێشمەرگەی یان وون بووی،یان گیراویدا!! بۆیە بە باوک دەڵێن کاکە و بە باپیر بابە!..

ئەم داستانەش وتتووێژێکی سادە و ساوایانەی منداڵێک و دایکێکە .با بزانین منداڵانی ئەم شارە چ ڕاز و نیازێک دەیانخواتەوە و بەدەمی چییەوە سەر دەنێنەوە..

ئەرێ دایە!.

ئەوە بۆچی منداڵانی ئەم شارە هەتا گوێیان لە شریخەی تفەنگ نەبێ خەویان نایە؟!.

+ بنوو ڕۆڵە تاقانەکەم!. وڵاتەکەت هەزاران بەڵای بە شوێندایە!.

+ توخوا دایە! دە پێم بڵێ خەوم نایە!

ـ بۆ نازانی ڕۆڵە تاقانەکەم.. ئازادی لە لوولەی تفەنگدایە؟!..بۆ نازانی شریخە داوای مافێکی ڕەوایە؟!. بۆ نازانی گوێزەبانەی منداڵەکان لە پریاسکەیەکی غەمدایە؟!.

+ باشە دایە..

ئەو پیاوانەی کە شریخە ئەکەن بە لای لایـە.. هەر لەو بەرگەی باوکی منیان لەبەردایە؟!.

ـ بەڵێ ڕۆڵە تاقانەکەم..

هەر لەو بەرگەی باوکی تۆیان لەبەردایە.. بەڵام هەشە هەمان بەرگی لەبەردایە، وەی داخ هەزاران داز، لەگەڵ بەرەی دوژمندایە!!.

بنوو ڕۆڵە تاقانەکەم

نووستن هەستانی لە دوایە!!.

{{قوتابخانەی پاسۆک}}

تاک و کۆمەڵ...

تاک و کۆمەڵ دوو شتی ئاوێتەی پێکەڵ پێکی پێویستی یەکترین: نە تاک بێ کۆمەڵ دەبێت و نە "کۆمەڵ"ی بێ تاک"ان پەیدا دەبێت ... لە سەرێکەوە خەسڵەتی هەرە دیاری مرۆڤ ئەو گیانە کۆمەڵایەتیەیەتی کە لە گیان لەبەرانی دیکە جیای دەکاتەوە: سەرباری هەموو خەسڵەتەکانی دیکەی .. هەر هەڵکەوتی مرۆڤ خۆی هەڵکەوتێکی کۆمەڵایەتیانەیە، بەوەی کە تاکە چەکی خۆڕاپسکان و «پەلەی»ی هۆشیەتی و هۆشیشی بە ناچاری مرۆ بەرەو ژیانی کۆمەڵایەتی دەبات .. لە ڕووی هەڵکەوتی بایۆلۆجی مرۆڤەوە، ئەو گیان لەبەرەیە کە بە چکەکانی نێزیکەی چواریەکی ژیانیان اعتمادیان لە سەر دایک و بابیانە ئەمە خۆی یەکەم خشتی ژیانی کۆمەڵایەتی کە «خێزان» دەڕسکێنێ لە سەرێکی دیکەوە (تاک) لە ناو کۆمەڵدا ژمارەیەکی «سلبی»نییە، خۆی دنیایەکی سەربەخۆیەتی و دیسانەوە هۆش ئەو خەسڵەتی» بێ نموونەیی» و «سەربەخۆیی»ە دێنێتە پێش .. بەمەدا مرۆڤ لە ناو کۆمەڵدا پتر مرۆڤایەتی خۆی دەدۆزێتەوە و بواری تەعبیر کردن لە خۆی بۆ دەڕسکێ .. ئەگەر چی سەرتا سەری مێژوو مرۆڤایەتی و ئێمرۆش ململانێی هەرە دیاری نێو ڕژێم و تیۆر و فەلسەفیەکان بە دەوری ئەوەدا هەڵچووە کە کامیان بەر ترە .. تاک، یان کۆمەڵ؟ کامیان گرنگ تر و پیرۆز تر و پێویست ترە .. تاک یان کۆمەڵ؟ کامیان دەبێت قۆچی قوربانی ئەوی دیان بێت؟. تا دێت ئاڵوز دەبێت و لک و ڕێچکە و لاباسی لێ دەکەوێتەوە و زۆربەی هەرە زۆریشیان لە بازنەیەکی داخراودا دەخولێنەوە نە ئەوەتا بتوانن (تاک)ەکە ئاسوودە و بەختەوەر کەن .. نە "کۆمەڵ" پەیوەست تر و قایم تر!..

ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ پێچەوانەیی و چەوتێتی دەست پێ کردن و سەرەتاکان .. بۆ گۆشە نیگای یەک سووچی – البعد الواحد – و یەک گۆشەیی باسەکە .. و بۆ کەرت کردنی یەک یەکەکە کەرت کردن هەڵناگرێ، چونکە هەر بە سەرنج دانی کۆمەڵ یان تاک بە جیا و جیاکردنەوەی هەر یەکێکیان .. یان پێش خستنی یەکیان لەوی دیکە ئەو لەترە بە باس و بۆچونەکان دەکات .. لە چاخە کۆنەکاندا تاک قەترە بە دەربایی کۆمەڵ بووە و پاشا و قەراڵ و ئاخوند و خەلیفە و پاپاکان، مافی زەوت کردنی ئازادیەکانی تاک و کەڵەگاییان بە سەر تاک و کۆمەڵدا بە مافی خودایی و پیرۆز و ئاسمانی دەناساند .. لە چاترین حاڵەتدا خۆیان کردبوە دەم ڕاستی کۆمەڵ

و تاكيشيان لەو دەريايەدا سەرە و نگوم كردبوو!. ئەمە جگە لە هەندێ سەرنجی تیژی فەیلەسوفانەی سەردەمێكی كەمی یۆنانیەكان و جگە لە ئاینی ئیسلام بە شێوەی تیۆری كە لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە و تەنها لە سەرەتای حكومەتی "راشدین"ەكاندا پێڕەو دەكرا!..

لەسەدەی هەژدەهەمەوە بزووتنەوەیەكی فیكری و فەلسەفی سەری هەڵدا، كە پاشان بە شۆڕشی فەرەنسای گەورە تەواو بوو. كە"رد الفعل"ێكی ئەو بارە نالەبارەی ژیانی مرۆڤ بووە و هەر لە سەرەتاوە دروست پێچەوانەی بیرو داب و دەستوور و فەلسەفەی حوكمی پێشوو ڕێچكەی دەگرت و مەزهەبی تاكایەتی«individalism» كە خۆی لە دروشمی چینی بۆرژوای تازە پێ گەیشتووی پێشكەوتوودا دەبێت: "لێ گەڕێ چ دەكات بكات" دا ڕەنگی دایەوە .. ئەم فەلسەفە تا ئەو ڕادەیەی هەموو بنەما فیكریەكانی بیری كۆنی هەڵتەكاند و مرۆڤی لە كۆیلەتی ڕزگاركرد، بیر و ئەندێشەیەكی مرۆڤانە و پێشكەوتووخوازانە بووە – ئەگەر نەڵێین پێویستی سەردەمی خۆی بووە .. بەڵام دیسانەوە ئەمیش خۆی لە خۆیدا گۆشەنیگا و سەرنجێكی یەك گۆشەیی بووە، بۆیە ئەو خەراپە و شەڕانەی لێ كەوتنەوە لەوەی بەر لە خۆی كەمتر نەبوو .. هەزاران كوێرەوەری و زوڵم و چەوساندنەوە لە ژێر باڵی دروشمی (لێ گەڕێ)ی بۆرژوازیانەدا چەكەرەی كردووە و بارێكی سەختی وای هێناوەتە پێش كە "ژان ژاك ڕۆسۆ" – گەرانەوە باوەشی سروشت – و دەست هەڵگرتن لە قرمە و هاژەی مەكینە و شاری دوكەڵاوی بە تاكە چارەی ئەو بەڵایە بزانێ .. و سەرنجێكی ووردی شاكارەكەی لانەوازانی فیكتۆر هیگۆ و سەدان نوسەر و پیاوچاك و تیۆرست و فەیلەسوف، ئەو بارە سەختە ژیانی مرۆ دەردەخات و دواتر دەنگی ماركس بڵندترین دەنگێك بووە لە ناویاندا دژی چەوساندنەوە و فەلسەفەی تاكایەتی ..

ئەمەش لەوەوە هاتووە، لە گەڵ هەموو دروست و ناچاریی شۆڕشی پیشەسازی و بانگەوازی و فەلسەفەی لیبریالی دا، چونكە لە سەر گۆشە نیگای تەسكی یەك سووچی هەڵچوو بوون و تەنها (مرۆڤ)یان بە ڕووتی دەبینی، ئەو خەراپە و كێشە و نەهامەتیانەی لێ كەوتۆتەوە .. چونكە ئەوان (مرۆڤ)یان بە جیا دەدیت و ڕووتیان دەكردەوە لە خەسڵەتە هەرە گرینگەكەی كە "ژیانی كۆمەڵایەتی"یەتی .. ئەوان مرۆڤیان بە دەر لە كۆمەڵ دەبێنی، دەیتیشمان، كە نە "تاك"ی بێ كۆمەڵ هەیە و نە "كۆمەڵ"ی بێ "تاك"ان ..

لەم بارەیەوە چەندین تیۆر و بۆچوونی فەلسەفیانەی جیاجیای دژ بە یەک و نا تەبا هەن، کە هەر یەکەی بە دووی ئەوەدا دەگەڕێ کە چۆن بتوانرێ مرۆڤ ئاسوودە کرێت، بەڵام دیارە تەنها ویستی خێرمەندانە بەس نییە بۆ چارەسەری کێشەکان و هەڵدەکەوێ هەندێ جار، ئەوەندە لە ڕاستی دوور وەکەوێت کە تەنها لە سەر لاپەڕەی ڕوو پەڕە نووسراوەکاندا بتوانێ بژی و هەستیان بێت لە باتی چاککردنی خەراپ تری کات .. لەم تیۆرانە:

١ – تاکایەتی «individualisme» پێیان وایە کە دەبێت دەسەڵاتی دەوڵەت یان کۆمەڵ تا ئەوپەڕی توانا کز بکرێتەوە و مرۆ بناغەی دەسەڵاتەکانی بێت، دەوڵەت تەنها کارێکی ئەوەیە کە پارێزگاری ئازادیەکانی تاکەکان بکات لە دەست درێژی کردنە سەری .. ئەم مەزهەبە دەتوانرێ بە مەزهەبی بۆرژوا و وڵاتانی سەرمایەدار حسێب بکرێت .. کە پتر چاودەبڕێتە ئازادیە سیاسییە ڕووتەکانی مرۆڤ ...

٢ – کۆمەڵایەتی «socialisme»: مەزهەبێکی بەربڵاوی چەند لانەیە، کە دەتوانرێ هەموویان تەنها لەو خاڵەدا کۆبکرێنەوە، کە پێیان وایە دەبێت بەرژەوەندی و سوودی کۆمەڵ بەرچاوترگیرێت و (تاک) لە کۆمەڵدا بتوێنەوە بەمە تاک دەتوانێ بە ئازادانەی ڕاستی، و بە یەکسانی بژی .. هەندێ ڕێچکە و قوتابخانەی فیکری وایان تێدایە کە زۆر کەم تاک تێ دەخوێنێتەوە، بە جۆرێکی وا کە لە "مرۆڤایەتی" دەخات و ڕێ خۆش دەکات بۆ جۆرە دیکتاتۆریتێکی بە ناو – گەلی!–

٣ – بێ حوکمەتی «anarchisme» ئەمانە لە کورتی دەیبڕنەوە و پێیان وایە سەرچاوەی هەموو کێشە و نەهامەتیەکانی مرۆڤ دەگەڕێتەوە بۆ دەسەڵاتی کۆمەڵ بە سەر (تاک) دا کە لە (حکومەت)دا خۆی دەنوێنێ .. ئەمانە لە مەزهەبی تاکایەتی "ئازادی مرۆڤ و بەربەرەڵاییان" وەرگرتووە و لە مەزهەبێ کۆمەڵایەتیش" نەهێشتنی موڵکایەتی تایبەتی" .. ئەمانە پێیان وایە کە مرۆڤ خۆی دەتوانێ بە ئازادانە و بە ویستی خۆی لە گەڵ تاکە هاوچەشنەکانی یەک گرێت و بگوزەرێ، دەوڵەت و یاسا و دەستورانی سەپاو لەو ئازادی و هەڵبژاردنە ئازادانەیەی مرۆڤ کەم کاتەوە ...

ئەمان جۆرە ناتەباییەک دەبینن لە نێوان دەسەڵات و ئازادیدا، یان کۆمەڵ و تاکدا – چونکە دەسەڵات لە کۆمەڵەوە پەیدا دەبێت، جا چۆنیەتی و شێوە و جۆری توندوتیژی و بەکارهێنانی باسێکی دیکەیە، بەڵام نەهێشتنی هیچ دەسەڵاتێکی دیاری و قەرادرا و بێ شک لە ئازادی تاکەکان کەم کاتەوە، ئەگەر نەڵێین هەر نای هێڵێ، چونکە ئەو کاتە و بە تایبەتی لە کۆمەڵگایانێکی ئاڵوز و پێکداچووە و فرە چینی وەکو

ئەم سەردەمەماندا – کەس لە کەس دەبێ و دەردی کورد دەڵێ: دەسەڵاتدار دەیبا و بێ دەست تەماشای دەکات .. لە ناو ئەمانیشدا چەندین ڕێباز و قوتابخانەی جیا جیا هەیە ..

٤ – مەزهەبی تاکێتی ڕسکان . المزهب الفردی الخلقی .. دەڵێین مرۆڤ چونکە بەرژەوەندی خۆی دەزانێ پێویستە بەری بۆ بەرەڵاکرێت و هیچ کوسپێ نەهێندرێتە ڕێگەی بۆ جێ بە جێ کردن و بە ئەنجام دانی ئەو بەرژەوەندیانەی دروشمیان ئەوەیە .. مرۆڤ بە ئازادی لە دایک دەبێت و مافی بێ چەند و چوونی ئازادیان هەیە و دەبێ ڕێز لەو مافانە بگیرێت .. و هەر جۆرە بەربەستیەکی ئازادی مرۆڤ، شەڕی لێ پەیدا دەبێت .

٥ – مەزهەبی تاکێتی سیاسی: ئەم مەزهەبە لە تیۆری ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی – العقد الاجتماعییەکەی ژان ژاک ڕۆسۆ کەوتۆتەوە، کە پەرچدانەوەی تیۆری مافی خوایانە بووە، لەو مل ملانییەی نێوان حوکمی ئۆتۆکراتی و شایانە و دیموکراسی .. ئەمان باوەڕیان بەوەیە کە مرۆڤ لە بنەڕەتەوە چوون یەکن مافی سروشتی دیاریان هەیە بەڵام دەوڵەت دەستکرد و دەستکردی خۆشیەتی کە لە سەر ڕێکەوتنی خۆیان و بۆ پارێزگاری ئەو مافانە هاتۆتە پێش .. بۆیە نابێت لە سنووری ئەو پارێزگاریە تێپەڕێنێت و کەیش تێ پەڕاند گەل بۆی هەیە ئەو ڕێکەوتنە هەڵوەشێنێتەوە بە ڕوویدا بوەستی ..

٦ – مەزهەبی یەکێتی ئابووری:ئەمە لەوەوە هاتووە کە کێ بڕکێ "تنافس"ی ئازادانەی ئابووری لە کۆمەڵدا دەستکەوت و سوودی ئابووریانەی لەوە پتر دەبێت ئەگەر حکومەت دەست بهاوێژێتە چالاکیەوە، ئەمەش بە مەزهەبی بازرگانی ئازاد (faire –laissez) ناسراوە بەرانبەر ڕژێمی بازرگانی (mercantile system) کە بۆ بازرگانی بەرهەم و پیشەسازی نیشتمانی سنوور و ڕێچکەی بۆ دادەنا ئەم مەزهەبە لە لایەن فیزۆکراتیەکانەوە "ئادام سمیپ"ی زانای ئابووری ڕابەرایەتی دەکردن دروست بوو .. هەرچی شەڕی ڕژێمی سەرمایەداری هەیە لەم مەزهەبی بازرگانی ئازادەوە کەوتەوە و هەر زوو بە زوو بووە بەڵای چینی کرێکاران و زەحمەتکێشانی کۆمەڵگە ..

٧ – مەزهەبی تاکێتی زانستی: لە سەر ئەو قەناعەتە هەڵساوە کە تیۆری "گۆڕان" و گەشەکردنی زیندەوەران" ڕێچکەیەکی سروشتی هەیە و لە ململانێی مانەوەدا .. چاکترین جۆر دەمێنێتەوە و ئەوانی تر لە بەین دەچن، ئەم عەمەلیەتەش دینامۆی

پێشکەوتنە .. بۆیە پێویستە دەسـەڵات و دەوڵـەت چە دەخڵێکی نەبێت بە سەر چارەنووسی تاکانەوە!! "هربرت سپنسر specer!!» تیۆرستی ئەم مەزهەبە نامرۆڤانە درا\ندانەیە .. هەر چوار مەزهەبەکەی (تاکیتی"رسکان، سیاسی، ئابووری، زانستی")یش تبریر کردنی ڕژێمی سەرمایەدارانە و پاراستنی بەرژەوەندی چینە چەوسێنەرەکانن .. و بە ناچاری مل لە تێشکان دەنێن .

٨ – سیندیکالی«syndicalisme»: لە بنەرەتدا ووشەکە بە مانای "نەقابە" "یانە"یان یەکێتی"دێت، کە لە فەرەنساوە سەری هەڵداوە .. ئەمانە پێیان وایە هەرچی دەسەڵات و حکومەتانێک هەیە لە بنەڕەتەوە بۆ ئەوە دروست بوون کە بەرژەوەندی چینە هەڵکشاوەکانی کۆمەڵ و چەوسێنەرەکان بپارێزێ .. و نە دیموکراسی و نە دەسەڵاتی گەل پەیدا دەبێت تا کرێکار و دەست بە سەر هۆکانی بەرهەم هێناندا نەگرن و جۆرە ڕژێمێکی "فیدریالی ئابووری"انە لە ژێر دەسەڵاتی کرێکاراندا دروست نەبێت،، بە مانا بەرهەم هێنەران جڵەوی ژیانی ئابووریان لە چنگدا بێت .. ئەمانە زۆر بە لای سیاسەتەوە ناچن ..

٩ –نەقابەی سۆسیالیستیەکان «guild socialisme». پایەگەیان لە ئینگلترادا بووە، سەرچاوەی بیریان، باوەڕی سیندیکالیەکان کە بەرهەم هێنەران جڵەو بەدەست بن ... ئەمان حەز بەوە دەکەن کە کاری سیاسی و ئابووری لێک جوێ کرێنەوە ئەمان وەکو سیندیکالیەکان تەنها بە تەنگ بەرژەوەندی و سوودی بەرهەم هێنەرانەوە نین، بەڵکو بەرژەوەندی «بەکارهێنەران – المستهلکین «یش بەرچاودەگرن .. باوەڕیان ئەوەندە بە دەوڵەتە کە تەنها دەوری ناوبژیکەر و ڕیش سپی نێوان نەقابە کرێکاری و پیشەییە جوێ جوێکان ببینێ .. چونکە پێیان وایە ئەو ڕژێمە بەرە و «بیرۆکراس» دەچێت نەک دیمۆکراس، ماوەتەوە سەر پێناسە ئازادیەکان .. هەر چەندە ووشەی «ئازادی» خۆی هەر کەسەو بە جۆرێک لێکی دەداتەوە و جاری وا هەیە هێندە لە بەر یەک دەکێشرێتەوە کە بوونی کۆمەڵایەتی مرۆڤ لە گرێژەنە دەبات و دەبێتە بەرەڵاییەکی وا کە ناگونجێ لە گەڵ مرۆڤایەتی .. هەشە هێندەی تەسک دەکاتەوە و وێک دەهێنێتەوە کە فرزە لە مرۆڤ دەبڕێ و مرۆ لە مرۆڤایەتی دەخات، ئەمەش بە نێوی «هەقی خودایانە» و «گەل» و «چین»یشەوە دەکرێن .. بەڵام ئازادی ڕاستەقینە لەنگەر گری نێوان پاراستنی خەسڵەتی مرۆڤانەی مرۆڤ و پێویستی و ئەرکەکانی کۆمەڵایەتییەتی ..

١ – ئازادی سروشتی: ئەو مافەی مرۆڤە کە چی دەکات بیکات بێ هیچ کۆسپ و تەگەرەیەکی ناسروشتی کۆمەڵ و دەوڵەت .
٢ – ئازادی نەتەوایەتی: مرۆ لەو کۆمەڵە جوێ جوێیانە هەیانە کە "نەتەوە"یە، مافی ئازادانەی سەربەخۆیی و ژیان و خۆی بوونیان هەیە، مافی دیارکردنی چارەنووسی لە سەر ئەم سەرەتایەوە هەستاوە .
٣ – ئازادی سیاسی: زۆر جاران بەمانای دیموکراسی دێت و بەرانبەر حکومەتی گەلییە .. بەو مانایەی کە تاکەکانی کۆمەڵ بە ئازادانە ڕێیان هەبێت جۆر و شێوە و شێوازی حوکمی خۆیان هەڵبژێرن و دیاری بکەن .
٤ – ئازادی مەدەنی: ئەو ماف و هەقانەی تاکەکانی کۆمەڵە کە پێویستە دەوڵەت و دەزگا دەستووریەکان بۆیان بڕەخسێنێ و بپارێزی لە دەست درێژی تاکەکانی دیکە و پێکداچوونیان لە گەڵ ئازادی و مافەکانی تردا .. ئەوەش بڵێین کە ئازادی سروشتی و نەتەوایەتی دوو هەقی مەعنەوین، بەوەی کە مرۆڤ پێی وایە ئەو هەقانە بە حوکمی بوونی مرۆڤانەی هەیە و بۆی هەیە بۆ سەندنی پەنابەرێتە بەر شۆڕش ..
بەڵام ئازادیەکانی "سیاسی و مەدەنی" دوو هەقی قانونین و دەوڵەت لە دەستوور و یاساکانیدا دەیان چەسپێنێ و دەسەبەرەیان دەبێت .. مافە سیاسییەکانی مرۆڤیش، ئەگەر چی بە پێ سەردەم و جۆری ڕژێم و دەوڵەتان دەگۆڕێ – کە لە بنەڕەتەوە ئەو مافانەن – کە دەسەڵاتی حکومەتیش بیانپارێزێ .. لە ڕژێمە دیموکراسی و گەلیەکاندا ئەمانە هەرە گرنگەکانیانن:
١ – مافی بوون یان ژیان – حق الحیاه: ئەمەش بنکەی هەموو ماف و ئازادیەکانی دیکەیە، چونکە مرۆ دەبێ ببێ تا ماف و ئازادی ببێت، ئەم مافانە لە سەرەتا کۆمەڵگەکانی مرۆڤ هەبووە، مافی مانەوە و بەرگری لە خۆکردنیش دەگرێتەوە ..
٢ – مافی ئازادی کەسایەتی – الحریە الشخصیە: بریتییە لە ڕێگەدانی مرۆڤ کە چارەنووسی خۆی و شێوەی زیندەگانی خۆی دیاری بکات، هەموو دەستکێشانە ژیانی کەسایەتی مرۆڤەوە دژ دەوەستێتەوە لە گەڵ ئەم سەرەتای مافی مرۆڤە – مەگەر لە سنوورێکی تەسکدا پێوستی کۆمەڵ ئەمە داوابکات –.
٣ – مافی خاوەنایەتی "موڵکایەتی – حق التملک: ئەگەر چی ویست و خوازی خاوەنایەتی لە ناخی مرۆڤدایە و خۆی خەسڵەتێکی مرۆڤە و غەریزەیەکی خۆڕسکییە بەڵام بۆ زێدە ئاسوودەیی مرۆڤ و بەرژەوەندی کۆمەڵگە و بەرگرتن بە شەڕەکانی بەر بەرەڵاکردنی خاوەنایەتی، وا لە بەرژەوەندی تاک و کۆمەڵیشدایە – ئەگەر

نەشکرێ و نەگونجێ بنەبڕی ئەو ماف و خوازە ڕیشە کێش و پاکتاوکرێ، دەبێ بە لانی کەمەوە سنوور دارگرێت و لە سنووری پێویستیە تایبەتیەکانی ژیان و گوزەران تێ نەپەڕێت – کە ئەمەش باری سەرنجی سۆشیالیزمی واقعیانەی دیموکراسیانەیە .

– مافی ئازادیرێزی لێ بنرێ و هەتا دەرفەتی دەربڕینیشی بۆ برەخسێندرێ .. تەنها دەسەلاتداریتی بۆی هەیە ئەو کارانەی لە بیروباوەڕیکەوە دەکەویتەوە و زیانی تاک و کۆمەڵی تیدایە بەریان پێ بگرێت .. ئەگینا مافی دەربڕینی دەبێ بپارێزرێ .

٥ – مافی ئازادی ڕادەربرین .. کە بەندە بە مافی ئازادی بیرو باوەڕەوە و تەنها لە سەردەمی پشێوی و جەنگدا و بۆ بەرژەوەندی کۆمەڵ دەوڵت یان دەسەلاتی کۆمەڵ بۆی هەیە تەسکی بکاتەوە و سنووری بۆ دانێ .

– مافی چوونیەکی بەرانبەر یاسا: لە سەردەمانی کۆندا هەندێ چین و توێژاڵی کۆمەڵ لە چینەکانی دیکە جیا دەکرانەوە و "امتیازات"ی تایبەتیان بووە لە هەڵس و کەوت و ماف و ئەرکدا .. بەلام لەم سەردەمەدا وا پێویست دەکات و ڕەوایە کە هەموو تاکەکانی کۆمەڵ چوون یەک بن لە بەرانبەر یاسا و دەستووراتی کۆمەڵدا . چەندین مافی دیکەی وەکو (مافی ڕیکەوتن – التعاقد) و دروستکردنی خێزان و کۆڕ و کۆمەڵ تەشکیل دان و لەم بابەتانە دەسەلمێندرێ ..

بەلام ئەمانە و هەموو مافێکی دیکەی مرۆڤ دەبێ ئەو لەنگەر گریەی نێوان (مافی تاک و کۆمەڵ)یان تیدا بەرچاوبگیرێ .. هەر وەکو تیۆرستێکی ئیسلام لەم بارەیەوە دەڵێ: لە ڕاستی دا ناتوانرێ تاک و کۆمەڵ لێک جوێ بکرێتەوە، مەسەلەکە وەکو بازنەیەک وایە ناتوانی لە سەر ڕووی ئەو بازنەیە خاڵێ بگریت و بڵێی: ئەم بازنەیە لێرەوە دەست پێ دەکات، یان لێرەیدا کۆتایی دێت .. کۆمەڵیش وەکو بازنە وایە کە هەر خاڵێکی وەکو هەر خاڵێکی دیکەی دەشێ دەست پێکردن و بڕانەوەی بێت یان نێوانی دوو خاڵیانی بێت ..

ئەمەش تا بازنەکە ببێت و ساغ بێت هەروا دەبێت . بەلام ئەگەر لە بەر هۆیەک بازنەکە شکا، ئەوا دەتوانرێ سەرەتا و بڕانەوەی دیاری بکرێت، بەلام ئەو کاتە پێی ناووترێ بازنە و خەسلەتی بازنەیی دەدۆڕێنێ .. کۆمەڵیش هەر وایە ....

شادەمارە سەرەتاکانمان

١٠ – مافی پەرستن و باوەڕ و بیرکردنەوە و ڕادەربڕین و هەموو مافێکی دیکەی مرۆڤ پیرۆزن لامان.

مرۆڤ ئەوەیە کە "سارتەر" لە بارەیەوە دەڵێ: مرۆ ئەو گیان لە بەرەیە بە پەیدا بوونی دنیاش پەیدا بووە .. و خوا بە بەرۆگری خۆی لە سەر زەمیندا دایەنێ: خلیفە الله علی الارض ..

مرۆڤ ئەگەرچی بە ناچاری گیان لەبەرێکی کۆمەڵایەتیە، بەڵام هەروا ژمارەیەکی بێ سەروبنی قەترە بە دەریا نییە و خۆی جیهانێکی تایبەتی خۆی هەیە و بناغەی بنەڕەتی کۆمەڵگەیە .. کە مرۆڤ بێ کۆمەڵایەتی بوون و نێو کۆمەڵ ناتوانێ بژی و ڕەوتی ژیانی مرۆڤایەتی بێ ئەو هەڵکەوتە کۆمەڵایەتیەی ئیمکانی نەدەبوو بگاتە سەرئەنجامی ئێمرۆکەی . هەروەها کۆمەڵگەی بێ مرۆڤیش نەدەبوو و نابێت .. دەتوانین بڵێین کە شەو و ڕۆژ چەندە پێکەڵ پێک و ئاوێتەی یەکن، ئاواش کۆمەڵگە و تاک وان .. تا مرۆڤیش پێش بکەوێ ژیانە مرۆڤانەی کامڵ تر دەبێت و ئەو لەنگەر گەریە پێویستە نێوان کۆمەڵ و تاک ئارام دەبێت و نێزیک دەبێتەوە لەو ئاستە پێویست و دیارییەی شیاوی هەڵکەوتی مرۆڤە ..

«ئازاد"یش گەورەترین دیاردەی ژیانی مرۆڤانەیە و دیکارت ووتەنیش:

هیچ مرۆیەک ناتوانێ لە یەکێکی دیکە مرۆڤ تر بێت چونکە ئازادی، چوون یەک، لای هەموان بێ سنوورە ..

ئەگەر چی ناوە ناوە بریسکەی ڕووناک لە مێژوودا، لە سەردەمەکانی یۆنان و ڕۆماندا، بە تەسکی .. و لە سەردەمی سەرەتای ئیسلامدا بە بەربڵاوی دەربارەی فەلسەفەی مرۆڤ دۆستانە بەدی دەکرێت، بەڵام دەتوانین تا ناوەراستی سەدەی هەژدە و بەرەژوورتریش تای ئەو مل ملانێیەی نێوان مرۆڤ و ئازادیەکانی لە لایەک و کۆسپ و بەربەستە سروشتی و دەستکردەکانی لە لایەکی دیکەوە، بەلای کپ بوونەوەی ئازادی مرۆڤ حسێب بکەین .. و سەرەتای یەکەم سەرکەوتنی مرۆڤ و ئازادیەکانی بگێڕێتەوە بۆ شۆڕشی فەرەنسای گەورە، کە بۆ یەکەم جار لە پێشەکی دەستووری بنەڕەتی فەرەنسادا لە ساڵی ١٧٩١ دا بڵاوکرایەوە کە لە سەر بناغەی سێ دروشمە زیندوەکەی شۆڕشدا (ئازادی و برایەتی و یەکسانی) داهەڵچووبوو .. هەر ئەم دەستووری بنەڕەتیە کە لە ١٠ی دیسامبەری ١٩٤٨ دا بە ناوی اعلانی جیهانی

مافەکانی مرۆڤ لە سازمانی نەتەوە یەکگرتوەکاندا لە لایەن ئەندامانیەوە سەلمێندرا .. کە هەموو مافەکانی مرۆڤ، بێ هیچ جیاوازیەک دەپارێزێ .. بەر لە هەموویان ئازادی تەواوی بیروباوەڕ و پەرستن و ڕادەربرینە .

ئێمە پێمان وایە زەوتکردنی ئازادی مرۆڤێک، مانای زەوتکردن و دانە دواوەی هۆشیەتی، بەمە لە مرۆڤایەتی دەخرێت .. بۆیە بۆ هەر مەبەست و لە ژێر هەر عینوانێکدا بێت بەتوندی دژی دەوەستینەوە .. و (مافی پەرستن و باوەڕ و بیرکردنەوە و ڕادەربڕین و هەموو مافەکانی دیکەی مرۆڤ پیرۆزە لامان) ..

فەرهەنگۆک

٣ – بابۆفی – البابۆفیە:

دەگەڕێتەوە بۆ ناوی شۆرشگێڕی فەرەنساوی گراکوس بابوف «stachus ba-beuf» کە ڕابەری ڕاپەڕینی برسیەکانی شاری پاریس بووە، و لە مێژوودا بە ناوی (پیلانی نایەکسانان) مؤامره الانداد – conspirdation des eqaux – ناسراوە گومانی تێدا نییە کە شۆڕشی گەورەی ١٤ی گەلاویژی ١٧٨٩ی فەرەنسا لە گەڵ هەموو دڕندایەتی و خوێن ڕێژی و نەهامەتیەکدا کە بە سەر هەزاران و ملیۆنان فەرەنسی و دەور و بەریدا هێناوە، وەکو ڕابەری گەورەترین حیزبی ئەو ڕۆژەی شۆڕش "مادام ڕۆلان"ی ڕابەری جیرۆندیەکان لە بەردەم کێردی "سامۆن" جەللادی بەناوبانگی پاریسدا ڕوو دەکاتەوە پەیکەری ئازادی و دەڵێ: ئای ئازادی چەند تاوان بە ناوی پیرۆزتەوە دەکرێت!. لە گەڵ هەموو لانێکی سلبی ئەو شۆڕشەدا، بە گەورەترین شۆڕشی سەردەم و هەتا مێژووش دەژمێردری و ئەو دووڕیانە مێژووییە بوو کە پێی مرۆڤیەتی نایە قۆناغێکی نوێی ژیاریەوە و هەرچی لەو ڕۆژەوە ڕوویداوە و ڕوو دەدات لە سەرتاسەری دنیادا لە زەمینەی دروشمە زیندوەکانی (ئازادی، برایەتی، یەکسانی)وە سەر هەڵدەدەن ..

لە دوا ژانی ئەو شۆڕشە مەزنەداو پاش ئەوەی جڵەوی شۆڕش و خەڵکی ڕاپەریوی برسی و ڕووت و تینووی ئازادی پاریس چەند دەستێکی ناسی و دوا جار گۆزەی شۆڕش لە سەری دەستەی چەپیە توند ڕەوە "جاکوپیەکاندا – الیعاقبە "دا شکا کە پێشتر" جیرۆندیەکان"و میانە ڕەوەکانی گرتبووە، شۆڕش بەرە و لەنگەر بەستنی دەچوو، ئەگەر نەڵێین لە پاشە کشێیدا بوو، چونکە لە گەڵ ئەوەشدا کە ئازادی یەکسانی سیاسی بۆ هەموو هاوڵاتیان مسۆگەر کردبوو، بەڵام نەیتوانی سکی برسیان تێرکات و هیوای هەژاران بێنێتە دی .. کە دیارە زۆر هۆ هەبوون کە لەم بوارەدا مەودای باس لێ کردنیان نییە .. پاش لە نێو چوونی ڕابەرانی جاکوپیەکانی خەڵکی هەژار و برسی و بێ دەرەتانی پاریس بێ ڕابەر و ئاراستە کەر مابوونەوە، لەو کاتەدا دەستەیەکی بچوک بە ناوی "یەکێتی پاپنتون» «union du pantheon» دەست بە کاربوون، کە لە ناویاندا ماڵەکەی "بابۆف" پاش هەڵوەشاندنەوەی (یەکێتی یەکەیان لە لایەن حکومەتی بەرێوەبەرایەتی)، (الحکومە الادارە)، کەوتنە خۆ و ئەو کۆمەڵە پەرت پەرتانەی جیرۆندیەکانیان لە دەوری خۆ خڕکردەوە و نیازی پیلانێکی کودەتاییانەیان لە دڵ گرت و کەوتنە ڕێ و شوێن و پلان دانانی، بەڵام بە هۆی یەکێ لە بەشدارانی

پیلانەکە پێزانران و دران بە دەستەوە، و هەموویان گیران و "بابۆف" و دارتیە .-dar
the. لە داردران و ئەوانی دیکەش پاش ماوەیەک بەندی ئازادکرا ..

مەبەستی کودەتاکە ئەوە بوو کە شۆڕشی ١٧٨٩ ڕزگارکەن و ئامانجە هەرە گرنگەکەی کە (یەکسانی) بوو- لە ڕووی ئابووری و باری سەرنجی ئەمانەوە بگەیەننە ئامانجی خۆی – لە ڕێی دەست بە سەراگرتنی دەسەڵات و دروستکردنی حکومەتێکی شۆرشگێڕ، تا بتوانرێ "ئەنجومەنی یاسا دانان" بە پێی دەستووری ساڵی ١٧٩٣ی لە باربراو هەڵبژێردرێت، کە لەگەڵ لەرێی نوێنەرانیەوە حوکم بکەن، کە پێش هەموان ئەم کارانە دیکتاتۆریەکی شۆرشگێڕانە دابمەزرێنن بۆ دەستگرتن بە سەر هەموو سامان و موڵکێکدا و دووبارە دابەشکردنەوەی لە سەر بناغەی (موڵکایەتی هاوبەش – الملک المشترک) لە نێوان هەمواندا و ئەمەش لە ژێر چاوەدێری نوێنەرانی گەڵدا، وەکو مووچەخۆر – کە تەنها مووچەی کرێکارێکیان هەبێت جێبەجێ بکرێت .. وەکو لە سەرە دێڕی بانگەوازی بەیاننامەی یەکسانیاندا دا دەڵێ:(سروشت مافی چوون یەکی بە هەموان بەخشیوە لە بەکارهێنانی بەرهەمیدا ..)، ئەم بەیاننامەیەش لە لایەن (سلیڤان مارشال .sylvain martialی هاوڕێ و هاوکاری بتبۆفەوە نوسراوەتەوە، بەڵام لە بەر نێزیکی و دۆستایەتی لە ناپلیۆن بۆنا پارتەوە لە مردن ڕزگاری بوو ..

بەم جۆرە دەتوانین "بابۆف" و پیلانەکەی بە یەکەم هەوڵی شۆڕشی سۆشیالیستانە لە قەڵەم بدەین، ئەگەر چی کاڵ و کرچ و دابڕاویش بووە لە کۆمەڵانی خەڵکیەوە و تەنها خوازی چەند شۆرشگێڕێکی سەرکەش بووە ..

٤ – **پرۆلیتاریا** proletarii

لە ووشەی «proletarius»ی لاتینیەوە هاتوە بە مانای "بی میرات"دێت، بۆ یەکەم جار وەکو زاراوەیەکی کۆمەڵایەتی لە سەردەمی ڕۆمانیەکاندا بە کار هاتووە و کاتی سیرفیوس تیللیوس سیزاری ڕۆمانی لە سەدەی شەشی پێش زایندا بۆ چاککردنی دەزگای بەرێوەبەریی ئیمپراتۆریتەکەی، کۆمەڵگەی ڕۆمانی بە پێ سامان و دارایی دانیشتوانی، کردە پێنچ دەستەوە و نوێنەرانی "ئەنجومەنی گەل"ی بە پێ ئەو دەستانە دابەش کرد .. کە لە دواییدا دەستەیەک مانەوە کە هیچیان نەبوو و نە دار بوون، ناویان نان "یرۆلیتاریا" و تەنها یەک نوێنەریان لە کۆی ١٩٣ نوێنەری ئەنجمەنی گەل دانێ، بۆ یەکەمین جاریش لە ساڵی ١٩٢٠ لە کونگرەی گەلانی خۆرهەڵاتدا ئەو زاراوەیە بە ناوی "صعالیک"وەرگێردرایە سەر زمانی عەرەبی کە "صعالیک" کاتی خۆی ئەو چەتە خێرمەندانەی پێش ئیسلام بوون، کە هیچیان نەبووە چەتەییان دەکرد

و کۆمەکی نەدار و هەژارانیان دەکرد .. بەڵام ئەم زاراوە کۆمەڵایەتی و سیاسیە دواتر بە مانایەکی ئایدۆلۆجی و سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری جیاواز بەکارهاتووە، کە دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتای شۆڕشی پیشەسازی کاتێ شاگرد و کرێکار هەق دەستەکان و جوتیارانی ڕەش و ڕووتی هەڵاتوو لە برساندا بەرەبەرە چینێکی دیاریان لە کۆمەڵدا پێکهێنا، سەرچاوەی ژیان و مانەوەیان هێزی بازوویان بووە کە دەیانفرۆشت بە خاوەن کارگە و بورژواکان .. تا لە سەدەی نۆزدەهەمەوە بوونە (چینە هەرە زۆر و هەرە هەژارەکە) بە کورتیەکەی بە هەموو ئەو کارگە و ڕەنجدەرانە دەووترێ لە بەرهەمی ڕەنجیان و هۆی بەرهەم هێنان بێ بەشن و هێزی بازوویان دەفرۆشن تا بمێننەوە ...

٥ – پێکەوە هەڵکردن – یانی گوزەران بە ئاشتی – التعایش السلمی» peacetul "coexistence

ئێمرۆ چارەنووس و هێزی جیهان لە نێوان جووتە مۆڵگەی گەورەی سۆشیالیستی "یان کۆمۆنیستی"و سەرمایەداری" یان دیموکراسی"دا دابەش کراوە، هەر چەندە دەوڵەت هەن بە ژمارە لە هەردوولایان پترن سەر بە هیچ کام لەو دوو مولگەیە نین، کە بە ناوی "جیهانی سێیەم" مۆلگەی گەلان"یان دەوڵەتانی بێ لایەن ناودەبرێن سەرباری ئەمانەش "جیهانی چوارەم"یان گەلانی لە بیرەوەچووی وەکو کورد، فەلەستینی، ئیرلەندی، باسک، بلوج .. هەن، هەڵیش دەکەوێ کە وڵاتانێ ببێت کە ڕژێمی ئابووری و سیاسی هاوچەشنییەک لەو دوو مۆڵگەیە بن، بەڵام سەر بە هیچیان نەبن، یان هەتا دژ بە یەکیش بن، وەکو یۆگۆسلافیا وئەلەبانیا و چین .. و سویسراو فەرەنسا و یۆنان .. کە دوانی دواییان پاشەکشێیان کردوە لە مۆڵگەکەیاندا بەڵام هەر دەمێنێتەوە کە هەموو دەوڵەتان و میللەتانی دنیا بەر تین و تاسیری یەک لە دوو مۆڵگا گەورەیە دەکەون "مۆڵگەی یەکەمیان" یەکێتی سۆڤیەت" ڕابەر و دەم ڕاستیەتی و دوەمیان "ئەمەریکا" پێشڕەویەتی..

بە پێی دەقە کلاسیکیەکانی مارکسیزمی چینی پرۆلیتاریا و بۆرژوا لە چەنگێکی نەبڕاوەی سەرتا سەری توندان و تا دێت ئەو جەنگە توند و تیژتر دەبێت، بەم پێیە ڕژێمە سۆشیالیستیە مارکسیەکان و دەوڵەتانی سەرمایەداریش دەبێ لە چەنگ و ململانێیەکی نەبڕاوە دابن، تا تیاچوونی سەرمایەداری ئەمە تا ساڵانی پەنجاکان و سەرەتای شەصتەکانی ئەم چەرخە سیاسەتی دیار و ئاشکرای وڵاتانی سۆشیالیستی بە گشتی و یەکێتی سۆڤیەت بە تایبەتی بووە، بەڵام پاش جەنگی جیهانی دووەم و دۆزینەوەی هێزی ئەتۆم و بۆمبی هایدرۆجینی و گازی کوشندە و بۆمبی نیۆترۆنی

و به کورتی چەکی له ناوبەری مرۆڤ، ئەو ڕاستیه هاته پێش که بەرسنگ پێ گرتن و ڕوو بەرووبونەوەی ئەو دوو هێزه گەورەیەی جیهان، له هەر جەنگێکی جیهانی داهاتوودا، چارەنووسی هەموو مرۆڤ دەخاته مەترسیەوه و مرۆڤ ڕوو بەرووی نەمان و فەوتان دەکاتەوه!

بۆیه سەرەتای پێکەوه هەڵکردنی وڵاتانی ڕژێم و یاسا جیاوازی جیهان هاته بەرکار و به یەکێ له جمگه گرنگەکانی سیاسەتی دەرەوەی یەکێتی سۆڤیەت و دەوڵەت سۆشیالیستەکان دەژمێردرێ له تەعامول کردن له گەڵ وڵاتانی سەرمایەدار، ئەمان ئەم سەرەتایه دەگێڕنەوه بۆ سەردەمی لینین و پاساوی به ووتەکانی (لینین)، دەدەنـەوه، که پێی وا بوو له سەردەمی ئیمپریالیزمدا، له بەر ئەوەی پێشکەوتنی ئابووری و سیاسی هاوسانی سەرمایەداری پەیدا نەبێت، بۆیه دەشێ شۆڕشی سۆشیالیستی له وڵاتێک یان چەند وڵاتێکدا پەیدا ببێت و پێکەوه هەموو دنیا پێ نانێنه سەردەمی سۆشیالیستیەوه .

یەکێ له ناکۆکیەکانی "چین" و "سۆڤیەتیەکان" له سەر ئەم ڕاڕەوه سیاسیه بووه و دەتوانین بەم نموونەیه باری سەرنجی هـەردوو لایان دەرخەین: چینیەکان له سەردەمی ماودا دەڵێن: ئیمپریالیزمەکان پڵنگێکی پەڕۆن!.سۆڤیەتیەکان له سەردەمی خرۆچیفەوه له وەلامدا دەڵێین: وایه ئیمپریالیزمەکان پڵنگی پەڕۆن ..بەڵام دانیان ئەتۆمه!،

به هەر حاڵ .. ئەم سیاسەتەش له سەر ئەم بناغانه هەڵچوون:

١ – پەنا نەبردنه بەر چەک و جەنگ له ناتەبایی و هەرای نێو دەوڵەتیدا و بەڵکو چارەسەرکردنی به ڕێگه گفتوگۆ ..

٢ – لێک گەیشتن و متمانه به یەک بوون له نێوان گەلاندا.

٣ – پشتگیر و هاندانی هاوکاری ئابووری و ڕۆشنبیری نێو گەلان له سەر بناغەی بەرابەری بەرژەوەندی هاوبەش ..

– دەست وەنەدانه کاروباری ناوخۆی یەکتری و ڕێزگرتن و بەرچاوخستنی سەربەخۆیی و دەسەڵاتی هەر دەوڵەتێک! دیاره ئەم سەرتایانه تا ئەو جێیه پەیڕەو و دەکرێن که ئەو دوو فیلەتەنه به یەک نەدەن، ئەگینا تا ئەو سنووره بەڵگه و بیانوو زۆرن بۆ شکاندنی هەر یەکیک بهێندرێتەوه.

سیاسەت مەدارانی سۆڤیەت دەڵێن:تیۆرەکەی لینین دەربارەی توانای گوزەران له نێوان دەوڵەتانی سۆشیالیستی و سەرمایەداری، مانای دەست هەڵگرتن نییه له ململانێیه چینایەتی و یان ڕێکەوتن بێت له گەڵ بیرو ئایدیۆلۆجیەتی بورژوازی، بەڵکو شێوەیەکی چۆنایەتییه له شێوەکانی مل ملانێ چینایەتی به ڕێگەی ئاشتیانه ..

٦ – تەکنۆکراسی ..: technocracy"»

دەتوانرێ بە ناوی حکومەتی "تەکنیکیە شارەزا"کان ناوببرێ، ئەمەش ڕێچکەیەکی کۆمەڵایەتی و تیۆرێکی ئابووری سەرمایەدارانەیە، کە لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم لە ئەمەریکا کەوتە برەو، ئەم تیۆرەش لە سەر بناغەی بیرو ڕاکانی ئابووری زانی ئەمەریکایی"پورشتاین فیبلین: هەڵچوووە و (ە .سکوت و لویب و چەندین ئابووری زانی) دیکە پێرەویان کردووە و لایەنیان گرتبووە، کورتەی بیرەکە ئەوەیە، کە لە سەردەمی پێشکەوتنی تەکنیکی و زانیاری و سەردەمی ووزەدا، بۆ زیاتر پێشکەوتن و ئاسوودەیی و خۆش گوزەرانی خەڵکی و بەرقەراری کۆمەڵگە، وا پێویست دەکات کە دەسەڵاتی دەوڵەت و پیشەسازی و ژیانی ئابووری کۆمەڵگە و نەخشی ژیانی بدرێت دەستکارسازە تەکنیکیە شارەزاکان و پیاوانی سیاسەت و سیاسەتمەداران لووت نەژەننە کاروباری ئابووری و دارایی و ژیانی ئابووری کۆمەڵگە، ئەوان پێیان وایە هەموو گەردەش و پشێوی و کێشەکانی کۆمەڵگە سەرمایەداری دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی سیاسیەکان دەست بەکارن، ئەوان دەیانەوێ ئابووری زان و تەکنیکیە شارەزاکان و پیاوانی پرۆژە و پیشەسازی دەست بەکاربن .

شازادە«الامیر»

چوارەم:

(ئەو هۆیانەی بوونە بەربەستی بەرپابوونی شۆڕش دژی بەرۆگرانی ئەسکەندەر لە وڵاتی داریۆشدا پاش مردنی خۆی).

ئەگەر ئەو گرفتانەی دێنە پێش وڵاتانی بۆ هێشتنەوەی دەوڵەتێک لە ژێر ڕکێفی خۆیدا کە تازە گرتبێتیان بەرچاوگرین، مرۆ سەرسام دەبێت لەوەی کە ئەسکندەر چۆن بە چەند ساڵێک بووە سەرداری هەموو ئاسیا و دوایش ئەوەندەی نەبرد کە بە سەریا مرد، واش چاوەڕوان دەکرا کە ئەو ناوچانە سەرپاکیان یەکسەر لە فەرمانڕەوایانیان یاخی بن .. کەچی بەرۆگرانی ئەسکەندەر تووشی چ کێشە و گرفتێکی وا نەبوونەوە، جگە لەوانەی کە لە نێوان خۆیاندا لە سەر تەماعی خۆیان بۆیان پێش هات ..

لە ڕوونکردنەوەی ئەمەدا دەڵێم: مێژوو دوو جۆرە وڵاتانی بە خۆیەوە دیوە کە بە دوو شێوازی جیاواز حوکم کراون، یان ئەوەتا وڵاتەکە شازادە و دەست و پێوەندانی بەرێوەیان بردوە، کە لە پیاوەتی و میهربانی خۆی کردوونیەتە وەزیر و کارگوزاری خۆی و لە بەڕێوە بردنی وڵاتەکەدا یارمەتی دەدەن، یان شازادە و خانەدانان "بارۆنەکان" فەرمان ڕەوایی دەکەن، کە هەر یەکەیان پایە و پلەی خۆیان

دەبێت، نەک لە بەر خاترانە و بەخشندەیی فەرمان ڕەوا، بەڵکو لە بەر وەجاخ زادەیی و خانەدانی خۆیان، ئەم خانەدانانەش هەر یەک و هەرێمی خۆیان هەیە کە فەرمان ڕەوایی دەکەن و مسکێنی خۆیان هەیە کە پیاوین و بەمانەوە بەندن .

شازادە لەو وڵاتانەی سەردار و دەست و پێوەندەکان فەرمانڕەوایی دەکەن، دەسەڵاتێکی گەورەتر و فراوان تریان دەبێت، چونکە لە دەوڵەتەکەدا کەسی تر بە گەورە و باڵادەست نازانرێ لە خۆی بەولاوە، ئەگەر مل بۆ کەسێکیش بدرێت لە بەر ئەوەیە کاربەدەست و دەست و پێوەندی ئەمن، و هیچ حسێبێکی تایبەتی خۆیان نییە و خەڵکیش مەیلێکی تایبەتیان بەلایانەوە نابێت .

نموونەی ئەم دوو جۆرە حوکمانەش لەم سەردەماندا، (حکومەتی تورکان و شانشینی فەرەنسا)ن،قەراڵ نشینی تورکی یەک فەرمانڕەوایی دەکات، ئەوانی دیکە بەردەست و کاربەدەستی ئەون وڵاتەکە کراوەتە چەند سەنجەقێک، کە فەرمان ڕەوا خۆی کاربەدەستی کارگوزاری جۆراو جۆریان بۆ دەنێرێ و کەی بە سەریا هات وەلایان دەخات و کە ویستی دەیانگۆڕێ، بەڵام شای فەرەنسا ژمارەیەکی زۆر خانەدان بەدەوریەوەن .. کە مسکێنەکانیان ئەوان دەناسن و خۆشیان دەوێن و هەر یەکەیان پایە و پلە و دەسەڵاتی تایبەتیان هەیە کە شا ناتوانێ لێیان زەوت کات، مەگەر خۆی بخاتە بەر مەترسیەکی گەورەوە، ئەگەر باری ئەم دوو وڵاتە وورد کەینەوە و تێ بخۆینێنەوە بۆمان دەردەکەوێ کە زۆر بە زەحمەت وڵاتی تورکان داگیردەکرێت، بەڵام ئەگەر دەوڵەتێک داگیری کرد، ئەوا بە سانایی لە ژێر ڕکێفیدا دەمێنێتەوە، دەشێ لە زۆر ڕووەوە گرتنی وڵاتی فەرەنسا سانا بێت بەڵام هێشتنەوەی لە ژێر دەستدا کارێکی زۆر سەخت و بە زەحمەتە .

هۆی نارەحەتی داگیرکردنی وڵاتی تورکانیش لەوەدایە کە داگیرکەر ناتوانێ سەردارانی ئەو وڵاتە بۆ ئەم کارەی بانگ هێڵێ .. هەروەها ناشتوانێ بۆ سانا کردنی سەر چڵێیەکی وا هیوا بە شۆڕش ببەستێ کە پیاوانی دەورو بەری فەرمانڕەوا پێی هەستن، لە بەر ئەو هۆیانەی لەم باسەدا باسم کردن دەردەکەوێ، لە بەر ئەمانە هەمووی کۆیلە و دەسەنە خۆری فەرمانڕەوان بەگران دەمیان چەور دەکرێت و هەتا ئەگەر بەرتیل خواردووش کرێن، لە بەر ئەو هۆیانەی باسم کردن ناتوانن واله جەماوەر بکەن کە لە گەڵیاندا ڕاپەڕن، بۆیە هەرکێ بیەوێ هێرش بەرێتە سەر قەراڵی تورکی، دەبێ پشت بە هێز و توانای خۆی ببەستێ، نەک بە ئاڵۆزی و شڵەژاندنی ڕیزەکانی دوژمن .. چونکە بەرەنگاری لەشکرێکی یەکگرتوو دەبێتەوە . بەڵام ئەگەر توانی بە سەریدا زاڵ بێت و لە مەیدانی جەنگدا شکاندنی، شکانێکی وا کە نەتوانێ ڕاست بێتەوە و هێزێکی دیکە تەیار کاتەوە، چ شتی نامێنێتەوە کە داگیرکەر لێی

بترسێ، جگە لە خانەوادەی بنەماڵەی شازادەی تورکان نەبێت، ئەگەر ئەمانیشی لە ناوبرد، ئیدی ترسێکی نامێنێ. چونکە ئەوانەی دی چ پایە و پایەگایەکیان نییە لای گەل. لە بەر ئەوەی داگیرکەرەکە پێش سەرکەوتنەکە چ هیوایەکی پێیان نەبووە، دوای سەرکەوتنیش دەتوانێ گوێیان نەداتێ.

بەڵام ئەو وڵاتانەی، لە سەر شێوەی فەرنسا حوکم دەکرێن، کار پێچەوانە دەبێت تێیاندا، سانایە داگیرکەرێک داگیری کات، لە ڕێی کێشانی خانەدانێک، لە وڵاتێکدا، بە لای خۆیدا چونکە هەمیشە کەسانێکی پەژمردە و دژ بە ڕژێم هەن و هەشن حەز بە گۆڕان دەکەن، لە بەر ئەو هۆیانەشە کە باسم کرد، ئەوانە دەتوانن ڕێگەت بۆ خۆش کەن و سەرکەوتنت بۆ سانا کەن. بەڵام پاشان ئەگەر ویستت ئەوەی گرتووتە، لە بن دەستا بمێنێتەوە، کۆسپی بێ ئەندازەت بەرەنگار دەبێتەوە و هەر ئەوانەی کە لە ڕابردوودا کۆمەکیان پێ کردوویت و ئەوانەی بەر زەبر و زەنگت کەوتوون بۆت قووت دەکەنەوە، سەرکوتانەوەی کەسانی بنەماڵەی شازادەش چ دادێکت نادات، چونکە هەمیشە ئەو خانەدانە دەمێنێتەوە کە ڕابەرایەتی هەر شۆڕشێک دەکەن، جا لە بەر ئەوەی نە دەتوانی قایلیان کەیت و نە دەشتوانی لە ناویان بەری بۆیە هەر هەلێ ڕەخسا ئەوەی گرتووتە لە دەستی دەدەیت.

ئێستاش ئەگەر سەرنجی سروشت و هەڵکەوتی حوکمەتەکەی ڕێوش بدەیت، دەبێنی هاوتای ئەو ڕژێمی حوکمەیە کە ئێستا تورکان هەیانە، بۆیە دەبوایە ئەسکەندەر سەرەتا وڵاتەکە داگیرکات و حکومەتەکەی لە ناو بەرێ پێش ئەوەی سەرکەوتن بە دەست بێنێ، کە داریێوش مرد ئیتر وڵاتەکە بە تەواوی کەوتە بەر چنگی ئەسکەندەر، خۆ ئەگەر بەرۆگرانی بیانتوانیایە بە یەکگرتویی بمانایاتەوە ماوەیەکی دوور و درێژ بە هێمنی و ئاسوودەیی حوکمیان بە سەر وڵاتەکەدا دەکرد، چونکە ئەو ئاژاوە و پشێوویانەی لە وڵاتەکەدا کەوتەوە دەستکردی خۆیان بوو. بەڵام بە زەحمەت وڵاتێکی وەکو فەرەنسا بەم جۆرە ژێر دەست دەخرێت، ئەمەش بووە هۆی ئەو زنجیرە شۆڕشە یەک لە دووی یەکانەی لە ئەسپانیا و فەرەنسا و یۆناند بەرپا بوون دژی ڕۆمانیەکان، لە بەر ئەوەی ئەو هەموو میرنشینانەی لەو وڵاتانە هەبوون، تا بیرەوەری ئەوانەش لە هۆشاندا مابوو فەرمانڕەوایی ڕۆمانیەکان هەر لەق و لەرزۆک بوو و لە بەر مەترسی لە ناوچووندا بوو، بەڵام کە ڕۆمانیەکان توانیان ئەوبیرەوەیانە سەرپاک گۆڕەشار دەن، بوونە تاک سوارەی مەیدان و کەس نەیدەتوانی شان لە شانیان بدات، هەر کە هەرایەکیش لە ناو ڕۆمانیەکاندا خۆیان دەقەوما، هەر یەکەی لەو نەیارانە دەیتوانی پشت بە لایەنگیری ئەو ناوچەیە ببەستێ کە فەرمانڕەوایی دەکرد .. چونکە پاش لەناوبردنی بنەماڵەی فەرمانڕەوا کۆنەکان، ڕۆمانیەکان هەر

خۆیان فەرمانڕەوای تاک و باوەڕپێکراوی ئەو ناوچانە بوون، بۆمان دەدەکەوێ کە چۆن ئەسکەندەر توانی بەو سانایییە دەست بە سەر ئاسیادا بگرێت .. و بۆ چیش "پیرۆس" و خەڵکی دیکە دووچاری ئەو هەموو ڕەفتارانە بوون لەو وڵاتانەی داگیریان کردوون. ئەم جیاوازیەش ناگەڕێتەوە بۆ لێ هاتوویی و لێ نەهاتوویی داگیرکەرەکە بەڵکو لە بەر جیاوازی بار و هەڵ و مەرجی وڵاتە داگیرکراوەکانە .

پێنچەم:

(فەرمانڕەوایی ئەو شارە وڵاتانەی کە پێش داگیرکردنیان لە سایەی یاسا تایبەتیەکانیاندا ژیاون).

کاتێ ئەو دەوڵەتانەی بە ئازادی ڕاهاتبن لە ژێر سایەی یاسا تایبەتەکانیاندا، داگیردەکرێن، سێ ڕێگە هەن بۆ مانەوەیان، ڕێگای یەکەمیان ئەوەیە لە هەموو شتێ ڕووت کرێنەوە. دووەمیشیان ئەوەیە شازادە داگیرکەرەکە بچێتە ئەوێ و تێیدا داکوتێ. سێیەم و دوایشیان ئەوەیە ڕێ بدرێت خەڵکەکەی بۆ خۆیان لە ژێر، سایەی یاسا تایبەتیەکانیاندا بژین و سەرانە سەندن لێیان دابکەوێ و حکومەتێک لەوانەی سەر بە فەرمانڕەوان دروست بکرێ. حکومەتێکی واش کە شازادە دروستی کردوە، دەزانێ کە مانەوەیان بەندە بە دۆستایەتی و چاوەدێری ئەوەوە، بۆیە هەموو توانایەک بە خەرج دەدات بۆ پارێزگاری مانەوەیان، ئەوەش بڵێین ئەو شارەی کە بە ئازادی ڕاهاتبێ، بۆ ڕۆڵەکانی و هاوڵاتیانی نەبێت هەروا بە سانایی مل نادات، ئەمەش ڕێی دروستی هێشتنەوەیەتی.

با نموونەی ئەوە بەسەر ئەسپارتیەکان و ڕۆمانیەکاندا هاتووە بێنینەوە، ئیسپارتیەکان توانیان لە ڕێی دروستکردنی دوو دەوڵەت لە کەمایەتیەکان دەسەڵاتیان بە سەر (اپینا و گیبە)دا بهێڵینەوە. لە گەڵ ئەمەشدا هەر لە دەستیان چوو. بەڵام ڕۆمانیەکان چونکە دەیانویست (کاپوا و قەرتاجنە و نۆمانتیا) هەر لە بن دەستیاندا بێت، ئەو شارانەیان کاول کرد، بەمە لە دەستیان نەچوو. بەڵام ویستیان بە هەمان ڕێگەی ئەسپەرتیەکان یۆنان بهێڵنەوە، بۆیە لە خەڵکەکە گەڕان بە ئازادی لە ژێر یاساکانی خۆیاندا بمێننەوە، لەمەشدا سەرنەکەوتن، ئەوە ناچاری کردن کە هەندێ شار لەو وڵاتە کاول کەن تا لە بن چنگیاندا بمێننەوە. چونکە چ ڕێگەیەکی مسۆگەر دی نییە بۆ ئەو هێشتنەوەیە جگە لە زەوتکردنی هەموو شتێ لێیان.

هەر کەسێ دەستی بە سەر شارێکی ئازاد دا گرت و وێرانی نەکرد ئەوا خۆی تێدا نابووت دەبێ. چونکە هەمیشە بە ناوی ئازادی و دابی کۆنەوە، کە نە ڕۆژگار دەتوانی لە بیری دەرکات و نە سوود و بەرژەوەندیش هەڵیبوارێنێ، یاخی دەبن.

دەسەڵاتدارە نوێکەش هەرچییە بکات ناتوانێ ناوی شارەکە و داب و دەستووراتی لە بیر خەڵکەکە وەبات، مەگەر شڕ و هوڕیان کات و تەفروتونایان کات، چونکە هەمیشە ئەو دابانەیان لە بیردا دەبێت و سۆزیان بۆی دەجولێ، وەکو لە شاری (پیزا) پاش چەند ساڵێک لە داگیرکردنی فلۆرەنسیەکاندا قەوما.

بەڵام ئەگەر ئەو شار و ناوچانە بە ژیانی مل کەچی و سەرکزەڵەیی لە ژێر سایەی شازادەیەک یان فەرمانڕەوایەکەدا ڕاهاتبن، و داگیرکەرەکە بنەماڵەی شازادە کۆنەکەی لە ناوبرد، ئەو خەڵکەی کە فێری ملدان بوون و شازادە کۆنەکەشیان لە دەست چووە، نا توانن لە ناو خۆیاندا شازادەیەک هەڵبژێرن، سەرباری ئەمەش نازانن لە ژێر سایەی ئازادیدا بژین بۆیە بە درەنگ یاخی دەبن. شازادەی داگیرکەر دەتوانێ بە سانایی بیانکێشێتە لای خۆیەوە و پێ لە وڵاتەکەیاندا داکوتێ.

بەڵام "جەمهوریەکان" بە چووست و چالاکی و ڕق ئەستوور و حەز بە تۆڵە کردنەوە دەناسرێن . دانیشتوانی ناتوانن یادگاری ئازادیی پڕشکۆی کۆنیان بەلاوە نێن. بۆیە چاکترین ڕێگە ئەوەیە یان تەواو خاپوور کرێن، یان تێیدا جێنشین بێت.

شەشەم:

(ئەو وڵاتانەی تازەکی شازادە بە هێزی بازو و توانای خۆی داگیری کردوون).

نابێ مرۆ لەوە سەرسام بێت کە لە باسی وڵاتانی نوێدا چ لە شازادە و چ لە دەوڵەت، نموونەی هەرە مەزنیانم هێناوەتەوە .. چونکە هەمیشە خەڵکی ئەو ڕێگەیە دەگرنە بەر کە لەوە و بەر هی تر پێیدا ڕۆشتوون، و لە ئەنجامدانی کارەکانیاندا لاسایی لە خۆیان دەکەنەوە. لە بەر ئەوەش کە مرۆ ناتوانی پێیان بگاتەوە و دەق و دروست لاساییان بکاتەوە .. بۆیە "ناتوانا" لە سەریەتی کە ڕێچکەی کەڵە پیاوان بگرێتە بەر و لاسایی هەرە هەڵکەوتووەکان بکاتەوە، هەتا ئەگەر نەشیتوانی بگاتە شکۆی ئەوان چ نەبێ هەندێ ڕەنگ و بۆی ئەوانی لێ بنیشێ .. بەم کارەی لەو تیرهاوێژانە دەچێت کە دەزانن تیرەکانیان ناگاتە نیشانەکە بۆیە زۆر دەست بەرز دەگرن، دەشزانن کە دەستیان بەرز گرتووە و داویانەتە دەمی، نەک لە بەر ئەوەی دەیانەوێ سەربکات بەڵکو بەو هیوایەن کە ئەو دەست بەرز گرتنەیان لە نیشانەکە بدات کە دەیانەوێ .

لە بەر ئەوە من دەڵێم: بۆ ئەو وڵاتە نوێیانە کە شازادەیەکی نوێیان دەبێت، سانایی و سەختی دەست بە سەراگرتنیا بەند دەبێت بە زۆر و کەمی توانای دەسەڵاتدارەکەوە. لە بەر ئەوەش کە گەیشتنی کەسێکی ئاسایی بە پلە و پایەی فەرمانڕەوایەتی توانایان بەختێکی چاکی دەوێت، دیارە هەر یەک لەم دوو هەڵکەوتانەش هەندێ لەو کێشانەی دێتە ڕێ سووک دەکات. لە گەڵ ئەوەشدا ئەوانەی کە زۆر پشت بە بەختی چاک

نابەستن، دەریانخستووە کە پتر لە کەسانی دیکە دەتوانن "بوون و سامانیان" بپارێزن. ئەمەش بەوە سانا تر دەبێت کە شازادە ناچار بێت خۆی لەو وڵاتە نوێیەدا جێنشین بێت لە بەر ئەوەی کەسی چنگ ناکەوێ لە شوێنی خۆی دانێ .

بەڵام ئەگەر بچمە سەر باسی ئەوانەی بە هەڵکەوتوویی و لێ هاتویی خۆیان، نەک بە بەخت و جەختیان، بوونەتە شازادە، من پێم وایە مەزنترینیان (موسا و کۆرش و رۆمۆلۆس و تیزیۆس) و هاوشانیان بوون بەڵام پێویستە قسە لە سەرموسا نەکرێت، چونکە تەنها پەیامبەرێکی خودا بووە، بەس دیسانەوە شایانی رێز و بەرچاوگرتنە لە بەر ئەو پیرۆزی و شکۆییەی کە وای لێ کردوە شیاوی ئەوە بێت لە گەڵ خوادا بدوێ. بەڵام دەربارەی (کۆرش) و ئەوانی تر کە مەملەکەتیان دروست کردووە و رایان گرتووە جێ ڕیز و بەرچاوگرتنن. ئەگەر لە کارو شێواز تایبەتیەکانیان بکۆڵێنەوە، بۆمان دەردەکەوێ زۆر لە کار و شێوازەکانی "موسا" جیا نەبوون، لە گەڵ ئەوەشدا کە "موسا" خاوەنێکی مەزن پشتی گرتبوو کە خوایە. ئەگەر ووردیش سەرنجی ژیان و شاکارەکانیان بدەین دەبینین کە ئەوانە قەرزارباری هیچ شتێک نین، تەنها قەرزاری ئەو هەلانن کە بەو جۆرە بۆیان هەڵکەوتوون و ئەمانیش لە جێ خۆیدا قۆستویاننەتەوە. جا ئەگەر ئەو هەلانەیان بۆ نەرەخسایە بەهرەکانیان بە فیرۆ لە دەست دەدا، و ئەگەر ئەو بەهرانەشیان نەبوایە، ئەو هەلانە دەهاتن و تێ دەپەڕین بێ ئەوەی چ سوودێکیان لێ وەربگیرێت. بەم چەشنە دەبوایە موسا گەلی (ئیسرائیل) ی بە کۆیلەیەتی لە میسردا بدیتایە، کە میسریەکان دەیان چەوساندنەوە، تا ئارەزووی دووکەوتنیان ببووایە بۆ ڕزگارکردنیان لە کۆیلایەتی. دەشبوایە (رۆمۆلوس) نەیتوانیایە لە (ئەلبا) بمێنێتەوە و خۆی بە فرێدراوی بدیتایەتەوە کە لە دایک بوو، تا بیتوانیایە ببێتە شای ڕۆما و گەلێکی تێدا دروست بکات. پێویستیش بوو (کۆرش) فارسەکانی بدیتایە کە ناقایل و بیزار بن لە ئیمپراتۆرێتی میدیا و ئەمانیش ئاوا لاواز و بێ کەڵک بوونایە – کە ئاسایش و ژیانی بەندییان دەستەمۆ و خۆیری کردبوون (تیزیوس) یش نەیدەتوانی خۆی دەرخات، ئەگەر (ئە پینیە کان) بەو جۆرە پەرت پەرت و ناتەبا نەبوونایە لە ناو خۆیاندا. بەم جۆرە ئەو هەلانە ئەو بەختانەی بۆ ئەوانە پێش هێناوە و بە هۆی توانا و بەهرەی بڵندی خۆیانەوە توانیان سوودی لێ وەرگرن بۆ شکۆداری وڵاتەکەیان و بڵند کردنەوەی بەخت و شانازییەکانیان.

ئەم جۆرە پیاوانەش کە بە هۆی بەگەڕ خستنی توانایانەوە دەگەنە پلەی دەسەڵاتدارێتی، زۆر بە نارەحەت دەسەڵاتیان چنگ دەکەوێ، بەڵام بە سانایی لە چنگیاندا دەمێنێتەوە. ئەم هەندە نارەحەتیانەش کە لە قۆناغی دروست کردندا تووشیان دێت داب و دەستوور و یاسایانەی کە دەبێت بیچەسپێنن تا پێیان داکوتن و خۆیان

قایم کەن. سەخت ترین کار بۆ جێ بە جێ کردن و ئەوەی لە هەموان پتر ڕوو بە ڕووی سەرنەکەوتن دەبێتەوە و پڕ مەترسی ترە ئەوەیە کە یاسا و ڕژێمی نوێ بۆ کارەکان دابڕێژین .. هەمیشە دوژمنان و نەیارانی "کارسازان – المصلح" ئەوانەن کە سوودیان لە ڕژێمە کۆنەکە دیووە و لایەنگرانیشی لەو بێ ورانە دەبن کە سوود لە ڕژێمی تازە وەردەگرن، ئەم بێ وورەییەش دەگەڕێتەوە بۆ ترسیان لە دوژمنانیان کە یاسا پشتگیریانە، تا ڕادەیەکیش بۆ ئەو هەڵکەوتەی مرۆڤ خۆی کە گومان لە هەموو نوێیەک دەکات .. چونکە مرۆ بڕوا بە تازە ناهێنێ تا بە ڕاستی و لە مەیدانی کاردا تاقی نەکاتەوە .. بەم جۆرە مەسەلەکە وای لێ دێت:

«کارساز"ێکی نوێ هەڵدەکەوێ، نەیارانی بە پڕتاوهێرشی دەبەنە سەر، بەڵام یاران و لایەنگرانی بە ساردی پشتگیری لێ دەکەن، لەم ناوەدا تووشی مەترسیەکی گەورە دێت. پێویستیشە ئەگەر بمانەوێ بچینە بنج و بناوانی ئەم مەسەلەیەشەوە. ئەوە وورد کەینەوە بزانین ئەم "نوێ خوازا"انە سەربەخۆن یان پشت بە کەسی تر دەبەستن. ئەمەش مانای ئەوەیە، ئایا ناچارن لە جێ بە جێ کردنی بیرو بەرنامەکانیاندا چاویان لە کۆمەکی کەسێکی ترەوە بێت، یان خۆیان دەتوانن ویستەکانیان بە زۆر بسەپێنن؟ . لە باری یەکەمدا ئەو (کارساز)انە نە سەردەکەون و نە هیچیان پێ دەکرێت، بەڵام ئەگەر توانیان پشت بە هێزی خۆیان ببەستن و بتوانن زەبر و زۆر بەکاربێنن، بە دەگمەن تێ دەشکێن. بەم جۆرەش ڕۆژگار دەری خستووە کە پێغەمبەرە بێ زەبرەکان سەرنەکەوتوون. جگە لەوەش کە باسمان کردووە، هەڵکەوتی میللەتان جیان، ئەشێ بە سانایی بەشتێک بڕوا پێ بهێندرێن، بەڵام زۆر بە ئەستەم دەتوانرێ لە سەر ئەو بڕوایە ڕاگیرێن. بۆیە بۆتە پێویست کە شتیان بە سەردا بسەپێندرێ. ئەگەر هەر باوەڕیان نەهێنا دەبێت بە زۆر ناچارکرێن.

ئەگەر (موسا، و کۆرش، و پیزیۆس و ڕۆمۆلوس) بێ زەبر و زەنگ بوونایە نەیاندەتوانی، ماوەیەکی زۆر، خەڵکی ناچارکەن ڕێزی ئەو داب و دەستورانەیان بگرتایە کە دایان نابوون. لەم سەردەمی نوێیەدا دیتمان (فریار گیرۆلامۆ ساڤۆ نارۆلا) لە یاسا نوێکانیدا چ خراپ تێشکا، کە جەماوەر لێی بڵند بوون و پشتیان تێ کرد چونکە نە کەرەسە و ئامرازی ئەوەی بوو ئەوانەی زوو بە زوو باوەڕیان پێ هێنا بوو ڕایانگرێت و نە بە سەر ئەوانەشدا بیسەپێنێ کە بەرەنگاری بوو بوونەوە. بەم شێوەیە ئەم جۆرە پیاوانە سەختی زۆر ڕێگایان پێ دەگرێت و مەترسی وایان دێتە پێش هەڕەشەی نەمانیان لێ دەکات، بۆیە لە سەریانە بە هۆی توانا و بەهرەیانەوە بە سەریاندا زاڵ بن، ئەگەر بۆیان لوا بە سەر ئەو کۆسپانەدا زاڵ بن و ناحەزەکانیان لە نێو برد و خەڵکی کەوتنە ستایش و پێداگوتنیان ئیدی بە دەسەڵات و سەربەرزی

دەمێننەوە ئاسودە و بەرێز دەبن و دوور دەبن لە هەموو مەترسیەک حەزیش دەکەم نموونەیەکی دیکەی کەم پایە دارتر بخەمە سەر ئەو نموونە بەرزانەی هێناومنەوە، گەرچی بۆ ئەوە دەشێ بەراورد کرێت لە گەڵیاندا و دەتوانرێ بۆ نموونەی هەموو ئەم خاڵانە وەربگیرێت، مەبەستیشم بابەتی (هیروی سیراگوز)ەیە، کە لە ڕیزەکانی گەلەوە هەڵکشایە پلەی "شازادە"یتی لە "سیراگوز"ەدا بێ ئەوەی هیچ کۆمەکێکی پێ بکرێت، جگە لەو هەلەی بۆی هەڵکەوت پاش ئەوەی"سیراگوز، چەوساوەکان بە سەرداری خۆیان هەڵیان بژارد، بە توانای خۆی گەیشتە پلەی فەرمانڕەوایەتی .. لە کاتێکدا پیاوچاکی خۆی هۆیەک بوون بۆ ئەوەی وا لە هەندێ بکات بڵێن هیچی کەم نییە بۆ ئەوەی دەسەڵات بگرێتە دەست، تەنها شوێنێکی دەوێ فەرمانڕەوایی بکات .. پاش دەسەڵات گرتنە دەستیش سوپای کۆنی هەڵوەشاندەوە و سوپایەکی دیکەی پێکەوە نا، و وازی لە پەیوەندی و دۆستایەتیە کۆنەکانی هێنا و دۆستایەتی نوێی گرت. بەم جۆرە بە هۆ و هاریی سوپا و دۆستە نوێکانی کە خۆی هەڵبژاردبوون توانی وڵاتێک لە سەر بناغەیەکی دروست و پتە و بنیات نێ و ڕاشی گرێت، لە ڕاگرتنیشیا ئەوەندی بنیات نانی تووشی نارەحەتی و چەرمەسەری نەبوو.

حەوتەم:

(ئەو وڵاتانەی بە کۆمەکی خەڵکی دیکە یان بە هۆی بەختەوە بە دەست دەخرێن).

لەوانەیە ئەوانەی لە نێو ڕیزەکانی گەلەوە بە هۆی بەختی چاکیانەوە هەڵدەکشێن بۆ پلە و پایەی فەرمانڕەوایەتی دووچاری گێرە و کێشەی زۆر نەیەن لەم هەڵکشانەیاندا، بەڵام تووشی نارەحەتی زۆر دەبن لە ڕاگرتن و پاریزەگاریی پلە و پایەیاندا.

لە سەرە ڕێی هەڵکشاندا، چ سەختیەکیان نایەتە پێش، چونکە بە سەریدا دەفرن. بەڵام هەر کە پێیان کەوتە سەر ئەرز کێشە و گرفتیان بۆ قوت دەبێتەوە. ئەمانە ئەوانەش دەگرێتەوە کە بە پارە وڵاتان دەگرن یان بە بەخشیش دەستیان دەکەوێ، هەر وەکو لە (یۆنان) و شارەکانی (ئایونی و هیلیپونت) دا ڕووی دا، کاتی "داریۆش" چەند شازادەیەکی بۆ ئەم شوێنانە داتاشی تا لە بری ئەم بۆی بەڕێوە بەرن، هەروەها ئەو ئیمپراتۆرانەش دەگرێتەوە، کە بە هۆی بەرتیل و دەم چەورکردنی سوپاوە، لە ڕیزەکانی گەلەوە هەڵکشاون. ئەم کەسانە پشتی تەواو بە نیهاد پاکی ئەوانەی بەرزیان کردوونەتەوە و بەختی خۆیان دەبەستن، هەر دوو شتەکەش جێگیر و بەردەوام نین ئەمانە نازانن چۆن پایەی خۆیان ڕاگرن و لە بارێکی واشدا نین بۆیان ڕابگیرێ. ئەو کەسەش کە هەموو ژیانی وەکو کەسێکی ئاسایی بە سەر بردبێت، ئەگەر بلیمەتێکی هەڵکەووتوو نەبێت ناتوانێ ڕێ و شوێنی فەرمانڕەوایەتی وەدۆزێ، ئەوەش لەولاوە

بوەستێ کە کەڵکی ئەوەی نابێت پلە و شکۆی خۆی ڕاگرێت، چونکە هێزی دۆست و دڵسۆزی نییە، ئەو دەوڵەتانەش کە بە پەلە بنیات دەنرێن، وەک هەر شتێکی دیکە کە پەلە پروزێی تێدا دەکرێت و هەڵدەتۆقێ، ناتوانێ ڕەگی قووڵ دادات و پەل و پۆ بهاوێژێ، بۆیە بە دەم یەکەم ڕەشەباوە لە بن دێت، مەگەر ئەو کەسەی بەم ڕێگەیە دەبێتە شازادە، وەکو ووتم، بلیمەتێکی هەڵکەوتوو بێت کە ئەو بلیمەتیەی یارمەتی بدات هەنگاوی پەلەی وا هەڵێنێ بتوانێ پارێزگاری ئەوە بکات کە بەختی لە کۆشی ناوە بگەڕێتەوە سەر داڕشتنی ئەو بناغانەی، کە خەڵکی دیکە، بە عادەت پێش دەست لە دەسەڵات گیربوون دایدەنێن.

لێرەدا دوو نموونە لەوانەی لە بیرمن لە سەر گەیشتنە فەرمانڕەوایەتی دێنمەوە، مەبەستیشم لێ هاتوویی و بەختی چاکە، ئەو دوو نموونەیەش (فرانسیسکو سفوروزا) و (قەیسەری بورجیا)ن.

فرانسیسکو توانی بە هێمنی و بە هۆی فرە بەهرەیی خۆیەوە لە هاوڵاتیەکی ئاساییەوە هەڵکشێت بۆ پلەی دۆقی (میلان) و بێ دەردەسەری ئەوەی جنگی کەوتبوو بیپارێزێ، پاش ئەوەی بە سەر سەدان کوسپ و تەگەرەدا زاڵ بوو.

لە لایەکی دیکەوە (قەیسەری بورجیا)، کە بە دۆقی فالانتین ناسراوە بە هۆی ناوبانگی باوکیەوە توانی دەسەڵاتی دەست کەوێ، هەر کە ناوبانگی باوکی نەما زوو ئەو دەسەڵاتەی لە دەست چوو، لە گەڵ ئەوەشدا کە هەموو ڕێگەیەکی گرتبۆ بەر، کە هەر کەسێکی دیکەی بە توانا بتوانێ بیگرێتە بەر بۆ خۆ داکوتانی و پاراستنی دەوڵەتی کە بە کۆمەکی کەسێکی دیکە دەستی کەوتبێ.

لەمەو پێشیش ووتمە ئەوەی لە سەرەتاوە بناغەی خۆی دانەڕێژێ، پاشان بە هۆی بەهرەی لە عادەت بەدەری دەتوانێ داینێ، لە گەڵ ئەوەشدا کە ئەم کارە چ گرفت و ناڕەحەتیەک بۆ بنیاتنەرەکە بێنێتە پێش و بیناکەش ڕوو بە ڕووی مەترسی دەکاتەوە. جا ئەگەر مرۆ لە کار و کردەوەی دۆق ووردبێتەوە دەبینێ ئەو بناغانەی بۆ دەسەڵاتی داهاتووی دایڕشتوون پتەو و پەیوەست بوون، پێم وایە هەروا خۆڕایی نییە باسیان بکرێت چونکە من کاری چ شازادەیەکی دیکەم نایەتە بیر لەم چاتر بوو بێت، بەڵام کە ڕاو تەکبیرەکانی سەرکەوتنیان لە نێو چاوان نە نووسرابوو، ناگەڕێتەوە بۆ هەڵەی ئەم، بەڵکو سەرئەنجامی ئەو پەڕی نەهامەتی و نەگبەتی بووە.

پاپا ئەلێکساندەری شەشەم، لە بەر ئەوەی دەیویست کە شان و شەوکەتی کوڕە (دۆق)ەکەی بەرز وەکات، ناچار بوو کە ڕوو بە ڕووی گرفت و کۆسپی زۆر بێتەوە، لە ڕابردوو و داهاتوویشیدا، لە لایەکەوە باوکە دەیزانی، چ ڕێگەیەک نییە کوڕەکەی بگەیەنێتە ڕیزی فەرمانڕەوایەتی تەنها ئەوە نەبێت کە "میرنشینەکەی" لە

موڵگەکانی کەنیسە بێت، دەشیزانی کە دۆقی میلان ڕێیان نەدەدا بە هەوڵی زەوتکردنی هەندێ شاری کەنیسە، چونکە (ڤاینیزا و ڕیمینی) لە ژێر سایە و باڵی فینسیەکاندا بوون، هەروەها پاپا دەیزانی ئەو هێزە سەربازیانەی لە ئیتالیادا بوون، بە تایبەتی ئەوانەی دەیانتوانی کۆمەکی پێ بکەن بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی لە ژێر دەسەڵاتی ئەوانەدا بوون کە لە زیاد بوونی شکۆی پاپا دەترسان، بۆیە نەیدەتوانی پشتیان پێ ببەستێ، چونکە سەرلەبەریان لە ژێر فەرمانی جووتە بنەماڵی (ئورسینی و کولونا) و هاوەڵانیاندا بوون، لە بەر ئەمە دەبواییە ئاژاوەیەکی وا بنریەتەوە کە ئەم بارەی سەروبن بکردایە و هەندێ پشێوی بخستایەتە نێو دەوڵەتانی ئیتالیاوە، تا بیتوانیایە دەست بە سەر هەندێکیاندا بگرێت. ئەوەی ویستیشی سانا بوو، چونکە ڤینسیەکانی لە بەر دەستدا بوو، کە هەندێ هۆی دیکە پاڵی پێوەنان فەرەنسیەکان بانگ ڕاهێڵنە ناو ئیتالیاوە، ئەم بەوەوە نەوەستا کە لەم بانگ ڕاهێشتنە بێ دەنگ بێت، بەڵکو ڕێشی بۆ پاککردنەوە، بەوەی قایل بوو شا لویس دەست لە ژنەکەی هەڵگرێ.

بەم جۆرە فەرەنسیەکان بە کۆمەکی ڤینسیەکان قایل بوونی ئەلێکساندەر هاتنە ئیتالیاوە، هەر کە پێشیان نایە (میلان)ەوە، پاپا توانی هێزێکی سەربازی وای لێیان چنگ بکەوێ کە پرۆژە و پلانەکانی لە (رۆمانا) دا پێ جێ بە جێ بکات. ئەوەش نەدەکرا ئەگەر ئەو ناوبانگەی شای فەرەنسا هەیبوو نەیبوایە. پاش ئەوەش کە دۆق توانی (رۆمانا)ی دەست کەوێ و بە سەر (کۆلۆنا) دا زاڵ بێت، دوو هۆ وایان لێ کرد کە دەست هەڵگرێ و چی دی مل نەنێ تا ئەوەی دەستی کەوتووە لە دەستی نەچێ ..

یەکەمیان:گومان کردنی بوو لە هێزەکانی و ئەندازەی دڵسۆزیان بۆی، دووەمیشیان خانە گومانەی بوو لە ویستی فەرەنسا، ئەمەش مانای ئەوەیە کە (دۆق) لەوە ترسا هێزەکانی (ئورسینی) کە پشتی پێ بەستبوون، لێی هەڵگەڕێنەوە. نەک هەر نەیەڵن چ سەرزەمینێکی دیکە بگرێت، بەڵکو ئەوەشی لێ زەوت کەن کە دەستی کەوتبوو. ترسی ئەوەشی لە دڵدا بوو کە شای فەرەنسا هەمان هەڵوێست وەرگرێ .

ئەمەش لە لایەن (ئۆرسینی)یەوە لێ دیاردا، چونکە پاش ئەوەی توانی (فاینیزا) بگرێ و دەستێ کرد بە هێرش بردنە سەر (بۆلۆنا)، دیتی کە هێزەکانی ئۆرسینی) باش نایەنە دەست. لە لایەن شاشەوە، بەوە تێ گەیشت، کاتێ دێتی شا پاش گرتنی دۆقیەی (ئۆبینۆ)، نەیهێشت پرۆژەی پەلاماری (تۆسکانیا) جێ بە جێ بکات. ئەو کاتە دۆق بڕیاری دا چیتر پشت بە لەشکر و بەختی کەسێکی دی نەبەستێ. یەکەم شتێ کە پێی هەستا لاوازکردنی هەردوو (ئۆرسینی) و (کۆلۆنا) بوو لە ڕۆمادا، ئەویش بە دڵدانەوەی لایەنگرانیان و کێشانیان بەلای خۆیدا بە هۆی خێر و بێر ڕشتن بەسەریاندا و دانی پلە و پایەی وا کە لەگەڵ شوێن و مەقامیاندا بگونجێ، بەمە

توانی لە چەند مانگێکدا لە بەرە کۆنەکانیان بکاتەوە و لە دەوری خۆیانیان کۆمەڵ بکاتەوە. چاوەچاوی ئەوەشی بوو هەلێکی بۆ هەڵکەوێ و سەردارانی (ئۆرسینی)یش لە ناوبەرێ، پاش ئەوەی توانی بنەماڵەی (کۆلۆنا) نابووت بکات .

کە هەلێشی بۆ هەڵکەوت چاکی قۆستەوە، هەر کە (ئۆرسینی)یەکان دیتیان شکۆی دۆق و هێزی کەنیسە مانای لە ناوچوونی ئەمانە، داوایان کرد کە (شورای ڕاوێژکەران) لە ئوربینوی هەرێمی پیروچینو کۆ وەبێت. لەوەوە شۆڕش لە (ئۆربینۆ) کەوتەوە و ئاژاوە کەوتە (ڕۆمانا)وە و دۆق دووچاری مەترسیەکی بێ ئەندازبوو، بەڵام بە یارمەتی فەرەنسیەکان بە سەریاندا زاڵ بوو. پاش ئەوەی شوێنی خۆی گرتەوە بڕیاری دا کە بڕوا نە بە فەرەنسیەکان و نە بە هیچ هێزێکی بێگانە بکات. نەبادا ناچاری کۆمەکی نامسۆگەریان بێت و پەنا بەرێتە بەر فێڵ و تەڵەکە. دۆق زۆر وەستایانە ڕاستی ئامانجەکانی حەشاردابوو کە وای لە ئۆرسینیەکان کرد خێرا بە خێرا پەنا بەرنە بەری بۆ ڕێکەوتن لە گەڵیدا و (سینیور پاولو)ی نوێنەریان بەرێ کرد بۆ لای، (دۆق)یش توانی ترس و گومانی لە دڵدا نەهێڵێ بەو ڕێزلێنان و میهرەبانیەی بەرانبەری نواندی و دیاری و بەخشندەییەی لە جل و بەرگ و نیگار و ئەسپی ڕەسەن و پارەیەی پێ بەخشی، (ئۆرسینی)یەکان لە سادەییانەوە متمانەیان کرد، گەڕانەوە (سینیگاگلیا) و بە تەپکەکەوە بوون، دۆق پاش ئەوەی سەرپاکی ئەو سەردارانەی لە ناوبردن و دۆست و یارانیانی کێشایە لایەنی خۆی، توانی بناغەی پتەوی دەسەڵاتی داکوتێ پاش ئەوەی دەستی گرت بە سەر هەموو ناوچەکانی (ڕۆمانا) و (دۆقیەی ئۆربینۆ)دا، و پشتگیری و لایەنگریی خەڵکی دەست خست. بە تایبەتی کە خەڵکەکە کەوتنە سەر هەستی ئەوەی فەرمانڕەوایەتی ئەم چەند سوودی پێ گەیاندون.

لە بەر ئەوەی ئەم بەشە تیبینی و لاسایی کردن لە لای خەڵکی دیکەوە هەڵدەگرێ، هەروا بە سەریا ڕانابوورم. کاتێ دۆق ڕۆمانای گرت، ئەو هەرێمە لە بن دەستی دەسەڵاتدارانێکی لاوازدا بوو، چاویان لەوە بوو ڕەعیتەکانیان تالان کەن، نەک بەڕێوەیان بەرن و لەبری یەکخستنیان دووبەرەکی و ناتەباییان تێدا بچێنن و بە یەکیاندا دەن، بەم شێوەیە تالان و برۆ و هەموو جۆرە پشێویەکی تێ کەوتبوو. بۆیە بڕیاری دا لەو هەرێمەدا حکومەتێکی چاک دابمەزرێنێ، کە خەڵکەکەی هێمن کاتەوە و مل بۆ فەرمانڕەوایەتی بدەن بۆ ئەم مەبەستەش (ڕێمیرۆ دی ئۆرکۆ)ی هەڵبژارد کە بێتە نوێنەری خۆی. کە بە توانا و زەبر و زەنگ ناسرابوو، دەسەڵاتی تەواویشی دایە. ئەم پیاوە توانی لە ماوەیەکی کەمدا سەرکەوتنی گەورە بە دەست بێنێ لە دابین کردنی یاسا و دەستوور و ڕێکخستنی هەرێمەکە، ئەمە وای لە دۆق کرد لای وابێت ئەو دەسەڵاتە بێ سنوورە شتێکی چاک نییە، جا دادگایەکی مەدەنی بۆ دادپرسی

له مه‌ڵبه‌ندی هه‌ریمه‌كه‌دا دروستكرد، كه قازیه‌كی زۆر چاك به‌رپرسی بوو و هه‌ر شاره‌ش پاریزه‌ریكی خۆی بۆ هه‌ڵبژارد. له به‌ر ئه‌وه‌ش كه ده‌یزانی زه‌بر و زه‌نگی له‌وه پێش ده‌بێ هه‌ر رق و كینه‌یه‌كی له ده‌روونی خه‌ڵكه‌كه‌دا دروست كردبێ ئه‌میش ده‌یویست چی له دڵی گه‌لدا نه‌هێڵێ و به ته‌واوی بیانكێشێته لای خۆیه‌وه. ئه‌وه‌شیان بۆ ده‌رخات كه هه‌ر خه‌راپه و به‌دكاریه‌ك له كۆندا كرابێ به فرمانی ئه‌م نه‌بووه، به‌ڵكو وه‌زیره‌كه‌ی له خۆیه‌وه كردوونی، هه‌ر كه هه‌لی بۆ ڕێكه‌وت فرمانی دا كه دوو كه‌رتی كه‌ن و له ناوه‌ڕاستی مه‌یدانی گشتی (سیزینا)دا هه‌ڵیواسن و خه‌نجه‌رێكی خۆیناوی به‌لایه‌وه له ته‌خته‌یه‌ك بكوتن، دڕنده‌یه‌تی ئه‌م كاره هه‌ستی ترس و ئاسووده‌یی له هۆشی گه‌لدا دروست كردبوو.

با بگه‌ڕێمه‌وه سه‌ر باسه‌كه‌مان.

هه‌ر كه دۆق هه‌ستی به به‌هێزی خۆی كرد و دڵنیابووه له‌و مه‌ترسیانه‌ی ده‌وریان دابوو، پاش ئه‌وه‌ی هێزه چه‌كداره‌كانی خۆی ته‌یار كردبوون و تا ڕاده‌یه‌كیش هێزه‌كانی ده‌وروبه‌ری ته‌مبێ كردبوون، كه ده‌یانتوانی ده‌ستی لێ بوه‌شێنن، دیتی پێویسته ڕێزی فه‌ره‌نسا مسۆگه‌ر بكات، ئه‌گه‌ر بیه‌وێ له سه‌ر ڕه‌وتی داگیركه‌رانی بڕوات. چونكه هه‌ستی كرد شای فه‌ره‌نسا به‌م دواییه كه‌وتۆته سه‌ر هه‌ست و هه‌ڵه‌ی خۆی بۆ ده‌ركه‌وت بۆیه هیچ كۆمه‌كێكی دیكه‌ی پێ ناكات. له به‌ر ئه‌مه كه‌وته هاوپه‌یمانی نوێ دۆزینه‌وه و خۆ نێزیك كردنه‌وه له فه‌ره‌نسیه‌كان، كه شاكه‌یان خۆی سازدابوو بۆ په‌لاماردانی وڵاتی (ناپۆلی) بۆ یارمه‌تی دانی ناپۆلیه‌كان دژی ئه‌سپانیه‌كان كه گه‌مارۆی شاری (غایتیا)یان دابوو، بۆ ئه‌وه‌ی دڵنیایان كاته‌وه، ئه‌مه‌شی بۆ ده‌چووه سه‌ر ئه‌گه‌ر باوكی بمایه، ئه‌مانه ئه‌و كارو كردارانه بوون كه دۆق له‌و ڕۆژانه‌یدا گرتبوونیه به‌ر، به‌ڵام بۆ داهاتووش، له‌وه ترسا كه سه‌ردارانی نوێی ده‌وڵه‌تۆچكه‌كانی سه‌ر به كه‌نیسه له دۆستانی نه‌بن و كاری بكرێت بێ به‌ش بێت به‌و هه‌رێمانه‌ی ئه‌لێكسانده‌ر پێی به‌خشیبوون. بۆیه بڕیاری دا به چوار ڕێگه به‌رانبه‌ر ئه‌و پێشهاته بوه‌ستێته‌وه:

یه‌كه‌میان: له ناوبردنی هه‌موو ئه‌وانه‌ی سه‌ر به‌و بنه‌ماڵه ده‌سه‌ڵاتدارانه بوون كه موڵكه‌كانی لێ زه‌وت كردبوون، تا ڕێی ئه‌وه ببڕێته‌وه پاپای نوێ پشتیان پێ ببه‌ستێ.

ڕێی دووه‌میشیان ئه‌وه بوو كه: تا سه‌ری پاپایان پێ نه‌رم كات، ڕێگه‌ی سێیه‌میشیان به كورتی ئه‌وه‌بوو تا ئه‌وپه‌ڕی توانا ده‌سه‌ڵاتی به سه‌ر (كۆڕ)دا بكێشێ.

چواره‌میشیان ئه‌وه بوو: پێش ئه‌وه‌ی پاپای باوكی بمرێ زۆرترین هێزی كۆ بكاته‌وه تا له یه‌كه‌م په‌لاماردا بتوانێ به ته‌نیا خۆی ڕاگرێ، ئه‌وه بوو له مردنی ئه‌لێكسه‌نده‌ردا سیان له‌م مه‌به‌ستانه‌ی ده‌ست خستبوو و چواره‌میشیان به‌ده‌سته‌وه بوو، چونكه

توانیبووی زۆربەی شازادە لێ کەوتووەکان بکوژێ و کەمیان نەبێ لە دەستی دەرنەچوون. توانیشی خانەدانانی ڕۆما بکێشێتە ڕێزی خۆیەوە و زۆر چاکیش دەستی گرتبوو بە سەر (کۆڕ)دا، بۆ ناوچە و هەریمەکانیش ئەوەی دانابوو کە ببێتە سەرداری (تۆسکانیا) و توانی (پروجیا و پیومپینو) بپچڕێ و باڵ بە سەر (پیزا)دا بکێشێ، کە بۆشی دەرکەوت فەرەنسیەکان ترسیان لێ ناکرێت، پاش ئەوەی ئەسپانیەکان لە ناپۆلی دەریان پەراندوون، بە جۆرێکی وا کە هەردوو دوژمنەکە کەوتبوونە ئەوەی خۆی لێ نێزیک بکەنەوە، بە تەواوی دەستی گرت بە سەر (پیزا)دا، و ئەوەندەی نەبرد کە (لۆکا و سینیا)ش لە داخی ڤینسیەکان و لە ترسان کرنۆشیان بۆ برد. ڤینسیەکانیش دارای و سامانی تەواویان نەبوو، خۆ ئەگەر چۆن لە سەر زەمینە کۆنەکانی سەرکەوتبوو ئاواش لەم سەرزەمینە نوێیانەیدا سەرکەوتووبایە، لەو ساڵەدا کە ئەلێکسەندەری بە سەردا مرد، دەیتوانی توانا و ناوبانگێکی وا بۆ خۆی پەیدا بکات تەنها بەتوانای خۆی دەسەڵاتەکەی بپارستایە بێ ئەوەی پشت بە هێز و بەختی کەسێکی دیکە ببەستێ، بەڵام ئەلێکسەندەر تەنها پێنج ساڵ دوای یەکەم هەڵکێشانی شیری قەیسەری بورجیا ژیا و ئیدی مرد، کە خۆی دیەوە هەموو (رۆمانا)ی کەوتۆتە ژێر چنگ، بەڵام خواستەکانی دیکەی هەروا مابوونەوە و کەوتبوونە نێوان دوو لەشکری بە هێز و نەیارەوە لەولاشەوە خۆی دووچاری نەخۆشیەکی کوشندە بوو، بەڵام ئازایەتی و توانای دۆق بێ ئەندازە بوون، لە هەڵبژاردنی دۆست و لە ناوبردنی دوژمنانیدا وەستاش بوو لە دانانی بناغە و بنچینانێک کە لە ماوەیەکی کەمدا بتوانرێ دابڕێژرێن .

ئەگەر ئەو دوو لەشکرە ئەم لاو لایان لێ نەگرتایە و باری لەشی ساغ بوایە، دەیتوانی بە سەر هەموو گرفتەکاندا سەرکەوێ و کۆسپەکان ببڕێ، دەتوانین لەوەوە پتەوی دروستی کارەکانیمان بۆ دەکەوێت، کە (رۆمانا) مانگێک بە هێمنی چاوەڕوانی دەکرد، ئەویش لە ڕۆما لە سەرەمەرگیدا بوو، لە گەڵ ئەوەشدا (باگلیۆنی و ڤیتیللی و ئۆرسینی) بە هێزەکانیانەوە هاتبوونە نێو ڕۆماوە کەسیان چنگ نەکوت لێی ڕاپەڕێ دەشیتوانی ئەو پاپایەی بە دڵی نەبێت نەیەڵێ هەڵبژێردرێ، ئەگەر نەڵێین ئەو پاپایە دانێ کە خۆی دەیویست. بەڵام ئەگەر لە مردنی ئەلێکسەندەردا باری لەشی ساغ بووایە دەیتوانی ئەوەی دەیخواست جێ بە جێ بکات و هەموو شتێکی لا سانا بوو.

هەر لەو ڕۆژانەدا کە (پاپا یۆلۆسی) دووەمیان هەڵبژارد، پێیان ووتم: دۆق بیری لە هەموو شتێ کردبووە و کە باوکی مرد ڕووبدات، و چارەی هەموو شتێکیشی ئامادە کردبوو، تەنها شتێ نەبێ کە هەرگیز بە بیریدا نەهاتبوو، ئەویش ئەوەبوو لە ڕۆژی مردنی باوکیدا خۆشی لە مەرگ نێزیک بێت، لە بەر چاوخستنی هەموو

کارەکانی دۆقدا، شتێ نابینم جێ سەرزەنشت بێ، بە پێچەوانەوە خۆم بە ناچار دەزانم، وەکو ناچاریش بووم، بە نموونەیەکی دانێم کە دەبێ هەموو ئەوانەی بە هۆی چەک و بەختی کەسانی دیکەوە دەگەنە دوندی دەسەڵاتدارێتی، ڕێ و ڕچەی ئەو بگرنە بەر. کە بە ئازایەتی و خوازەگەورانەش ناسرابوو نەیدەتوانی لەوەی کردی پتری بکردایە، چیش پلانەکانی پووچ نەکردەوە مردنی کتوپڕی باوکی و نەخۆشی خۆی نەبێت و هەر کەسێکیش پێی وابێت بۆ لە دەست نەدانی «میرنشینە» نوێکانی بە ڕێگەی: خۆ قایم کردن دژی نەیار و دوژمنانی، و پەیداکردنی دۆست و بە زۆر و تەڵەکە داگیرکردن، و خۆشەویستی و ترس سەپاندن بە سەر ڕەعیەتدا، و ڕێز و گوێ ڕایەڵی سەربازانی، و کاول کردنی هەر شتێ ببێتە جێ مەترسی، و داهێنانی نوێ لە شوێنی دابی کۆن، و بەزەیی و دڵ ڕەقی لە خۆدا کۆکردەوە، و مەردایەتی و سەرفرازی، و هەڵوەشاندنی هێزە کۆنەکانی و دروست کردنی لەشکری تازە و پاراستنی دۆستایەتی شاو شازادان، بە جۆرێکی وا کە بەرتیلی دەنێ و لە زەبر و زیانی بترسن .. دەبێ کرداری ئەم پیاوە بکاتە نموونەیەک و لە سەری بڕوات، لەوانەیە هەموو ئەوەی لێ بە هەڵە بگیرێ، هەر لەو بە هەڵە چوونەیدا بێت، پشتگیری «پاپایۆلیۆسی دووەم»ی کرد کە هەڵبژێردرا. هەر وەکو لەمەوە پێش ووتم، مادام توانای ئەوەی نەبوو ئەو پاپایەی کە خۆی دەیویست هەڵبژێرێ، دەیتوانی نەیەڵێ بە هیچ جۆریک کەسێ ببێتە پاپا، بە تایبەتی ئەگەرئەو کەسە لەو کاردینالانە بێت لەوەو پێش ئەم خراپەی دەربارە کردبێتن. یان لەوانەی دەبێ لێیان بترسێ، ئەگەر بوونە پاپا.

خەڵکی خەراپەیان لە بەر ناحەزی یان لە بەر ترس دەکەن. ئەو کاردینالانەش کە خەراپەی لە گەڵدا کردبوون، زۆر بوون، گرنگ ترینیشیان (سان پیترۆ ئاد فینکۆلا، و کۆلۆناو و سان جیۆر جیۆ و اسکانیو) بوون، ئەگەر هەر کاردینالێکی دیکەش بۆ پلەی پاپایەتی هەڵبژێردرایە، پاپای نوێ لە دۆق سڵی دەکردەوە، جگە لە کاردینال ڕۆهاننی فەرەنساوی و کاردیناڵە ئەسپانیەکان، چونکە یەکەمیان دەسەڵاتی فراوانی هەبووە لە بەر نێزیکی و خزمایەتی لە گەڵ شای فەرەنساداو ئەوانەی دیکەش لە زۆر ڕووەوە لە دۆق نێزیک بوون. بۆیە دەبوایە دۆق کاردینالێکی ئەسپانی بۆ پاپایەتی هەڵبژاردایە، ئەگەر ئەمەشی بۆ نەکردایە دەبوایە کاردینال (رۆهان)ی هەڵبژاردایە نەک (سان پیترۆ ئاد ڤینکولا).

بێ گومان هەر کەسێ پێی وا بێت گەورە پیاوان بە دەستکەوتی تازە، خراپە کۆنەکانیان لە بیردەچێت، زۆر بە هەڵەدا چووە. (دۆق)یش لەم هەڵبژاردەیەیدا بە هەڵەدا چوو، هەڵەکەشی بووە هۆی تیاچوونی.

هەشتەم:

(ئەوانەی بە ڕێگەی بەدفەڕی دەگەنە پایەی "شازادە"یەتی).

چونکە دوو ڕێگەی تر هەن بۆ گەیشتنە پایەی (شازادە)یەتی، کە کەم و زۆر پەیوەندیان بە بەخت و تواناوە نییە، لە سەرمانە هەروا بە سەریاندا ڕانەبوورین. لە گەڵ ئەوەشدا یەکێ لەو دوو ڕێیانە دەشیا پتر لە سەری بدوێین ئەگەر لە باسی کۆماریەکاندا بووینایە، یەکێ لەم دوو ڕێیانەش، ئەوەیە کە مرۆ بە ڕێگەو ئامڕازی بەدفەڕی و خەراپەکاری بگاتە پایەی شازادەیەتی، ڕێگەکەی دیشیان ئەوەیە بۆرە پیاوێ بە کۆمەکی هاووڵاتیانی دەسەڵات بگرێتە دەست.

دەربارەی ڕێگەی یەکەم دوو نموونان دێنمەوە. یەکیان کۆن و ئەوی دیان هی ئەم سەردەمەیە، بێ ئەوەی لە خەسڵەتەکانی ئەم شێوازە بدوێم، چونکە لەو بڕوایەدام خۆیان لە خۆیاندا بەسن بۆ هەر کەسێ ناچاری لاسایی کردنەوەیان بێت بیانگرێتە بەر.

١ – ئاگا تۆکلیسی سەقللی، کە لە پووچترین و نزمترین چینەکانی وڵاتەکەی بوو هەڵکشا، تا بووە شای "سیراقوسە" لە باوکێکی گۆزەکەر کەوتبووە و خۆشی سەرتا سەری ژیانی بەرەڵایی و سوکێتی بردبۆ سەر. بەڵام لە گەڵ ئەو بەرەڵایی و سوکێتیەیدا، چوستی و چالاکی و هۆشمەندیەکی تێ هێنابۆوە. هەر کە چووە سەربازی زوو بە زوو پێشکەوت و لە پلە باڵاکانی هەڵکشا، تا گەیشتە پلەی سەردار (پرپتۆر)ی سیراقوسە کە لەم پلەیەشدا دانرا بڕیاری دا ببێتە شازادە و ئەو دەسەڵاتەی دەستوور دابوویە، بە کوتەک و بێ کۆمەکی هیچ کەسێ بیپارێزێ، ئەم ڕازەشی لای (هامیلکاری قەرتاجی) درکاند، کە لە سقلیە لە شەڕدا بوو. ڕۆژێکیان خەڵکی سیراقوسە و (کۆڕی پیران)ی بە بیانووی لێدوان لە هەندێ کاروباری گرنگی کۆمارەکە کۆکرنەوە. هەر کە پەرلەی دانروی دایە سەربازەکانی، سەربازەکان سەرپاکی «پیران» و «دەوڵەمەندانی» شارەکەیان سەربڕین. پاش ئەوەی ئەمانەی کوشت، توانی شارەکە بگرێت و بیخاتە ژێر دەسەڵاتی خۆیەوە. بێ ئەوەی لە ئاژاوە و ئاشووبی ناوخۆ بترسێ. لە گەڵ ئەوەشدا کە دوو جاران لە بەرانبەر (قەرتاجنەکان) دا شکا و لە نێو شاریشدا گەمارۆیان دا، توانی خۆیان لە بەردا ڕاگرێ و هەندێ لە هێزەکانی لە ناوشاردا بۆ پاراستنی شارەکە جێ هێشت و بەوەی دیکەی ڕۆخی ئەفەریقای گرت، توانیشی بە ماوەیەکی کەم سیرافوسە ڕزگار کات و (قەرتاجنەکان) یش ناچار کات، پاش ئەوەی چەند زەبر و دەستێکی لێ وەشاندن، کە لە گەڵیدا ڕێکەون و ئەوان بە ئەفەریقا داکەون و دورگەی سەقللیە بۆ ئاگاتوکلیس جێ بهێڵن. هەر کەسێ سەرنجی خەسڵەت و کردارەکانی ئەم پیاوە بدات، بۆی دەردەکەوێ کە

شتێکی تێدا نییە ببرێتەوە سەر بەخت و شانش. چونکە وەکو ووتم، بە کۆمەک و خێری هیچ کەسێک نەگەیشتۆتە ئەو پلە و پایەی، بەڵکو بە تێ هەڵکشانی بووە لە سەربازیدا و خۆی تووشی هەزاران مەترسی و نارەحەتی کردووە. کە پێشی گەیشت بە پشتگیری و خورتی و ئازایەتی ڕایگرت و پاراستنی.

ناشتوانن سیفەتی پیاوچاکی و جوامێری بدەینە پاڵ یەکێ کە هاوولاتیانی بکوژرێ و ناپاکی لە گەڵ هاورێیانیدا بکات و گوێ نەداتە قسەی خۆی و پەیمان شکێن بێت و پشت لە میهرەبانی و دین هەڵکات. لەوانەیە یەکێ بتوانێ بەم ڕێگایانە دەسەڵات بگرێتە دەست، بەڵام بەهۆیانەوە ناگاتە سەروەری.

ئەگەر چاکەکانی (ئاگاتوکلیس) بەرچاوگرین، کە بریتین لە بەرەنگاربونەوەی مەترسی و زاڵ بوونیشی بەسەریدا، و وورە بەرزی لە کاتی تەنگانەدا چمان بە دەستەوە نابێ کە لە هیچ کام لەو سەرداره بەناوبانگانەی کەمتر بگرین. لە گەڵ ئەمەشدا درندەیەتی و بێ هەست و سۆزیی مرۆڤانەی، و ئەو هەموو بەدکاریە بێ ئەندازەو ژمارانەی ڕێمان نادات بە کەڵەپیاوێکی ناوبانگداری دانێین. ناشتوانین سەرکەوتنەکانی بگێڕینەوە بۆ بەخت و پیاوچاکی، یان یەکێ لەو دوانە.

لەم سەردەمەی ئێستاشماندا و بە سەرینی پاپا ئەلێکساندەری شەشەم (ئالیڤیروتو ئوف فیرەو) بە هەتیوی لە لایەن (جیۆڤانی فوگلیانی) خاڵیەوە گەورە بوو، کەوای پێ گەیاند هەر لە مێردمناڵیەوە ببێتە سەربازێ لە ژێر فەرماندەیی (پاولو ڤیتالی). هەر کە مەشقی لەو قوتابخانە سەربازیە سەختەدا هواوکرد، بە پلەیەکی سەربازی نایاب گەیشت، پاش مردنی (پاولو)ش کورە لە ژێر فەرماندەیی "ڤیتیللۆز"ی برایدا دەجەنگا، پاش ماوەیەکی کورت توانی بە هۆی زیرەکی و چاپووکی و دووربینی خۆیەوە ببێتە یەکێ لە سەردارانی هێزە جەنگاوەرەکان. بەڵام لای کەمی و سوکایەتی بوو لە ژێر فەرمانی کەسانێکی دیدا بمێنێتەوە، جا هاتە سەر ئەوەی بە هاندانی "ڤیتیللی" و بە یارمەتی هەندێ لە هاوولاتیانی شارەکە، کە کۆیلایەتیان لە ئازادی لا پەسەند تر بوو، "فیرمو"بگرێت. نامەیەکیشی بۆ "جیۆڤانی" خاڵی نووسی، کە پاش ئەوەی ئەو ماوە دوور و درێژە لێیان دوور کەوتۆتەوە ئارەزووی دیداری ئەو و شارەکەی و حەز بە بەسەرکردنەوەی زەوی و زارەکەی تێدا دەربڕیبوو، ئەوەشی تێدا نووسیبوو، لە بەر ئەوەی زۆر تاڵ و سوێری چەشتبوو تا گەیشتۆتە ئەو پلە شکۆدارەی، و بۆ ئەوەی هاوولاتیانی بزانن کە کاتی خۆی بە فیڕۆ نەداوە، بۆیە حەز دەکات بە جۆرێکی وا بگەڕێتەوە شارەکە شکۆداری و سەربڵندی پیوە بێت بۆیە صەد سوارێک لە دۆستان و پیاوانی لە گەڵ خۆیدا دێنێ، تکاشی لە خاڵی کردبوو فرمان بداتە خەڵکی (فیرمو) پێشوازیەکی پڕ حورمەتی بکەن، چونکە ئەو کارە تەنها بە خێر هاتنەوە لەم ناگەیەنێ

بەڵکو دەستی ڕێز نانە سەر ئەوەو یانی جیۆڤانی، کە ئەمی پەروەردە کردوە و پێ گەیاندوە.
(چێوڤانی)یش چ سێ و دووی لە بە پیرەوە چوونی خوشکەزاکەی نەکرد و خەڵکی شارەکەی دەنگدا پێشوازی بکەن و ڕێزی لێ بنێن و پاشان لە ماڵەکەی خۆشیدا میوانداری کرد.
(ئولیڤیرتو) پاش ئەوەی چەند ڕۆژێ چاوەڕوانی کرد تا پیلانە دڕندانە فێڵاویەکەی کێشا، ئەوسا "جیوڤانی" خاڵی و هەموو خانەدان و سەرەکانی شاری (فیرمۆ)ی داوەت کردن، پاش نان خواردن و بەزم و ڕەزمی ئەم جۆرە داوەتانە "ئولیڤیرتو" وەستایانە هەندێ باس و خواسی لێدوانی هێنایە پێش و کەوتە پێدا هەڵگوتنی" پاپا ئەلێکساندەر" و قەیسەری کوڕی و پرۆژەکانیان، هەر کە (جیوڤانی) و ئەوانی دیکە کەوتنە بەر پەرچ دانەوەی کتوپڕ هەستایە سەر پێ و ووتی:
ئەم باسانە دەبێ لە لاچەپەک و دوور لە گوێ بیستی خەڵکی باسیان لێوە بکرێن .. و چووە ژوورەکەی تەنیشتیانەوە، ئەوەندەی نەبرد (جیوڤانی) و پیاو ماقوڵانیش دووی کەوتن. دانیشتن و دانەنیشتنی سەربازەکان لە بۆسەکانیان هاتنە دەرێ و تێیان کەوتن و تاقیان لێ بڕین .
پاش کوشتارەکە، "ئولیڤیرتو" سواری ئەسپەکەی بوو و کەوتە نێو شەقامەکانی شارەوە و خانەی سەرداری شاری ئابلووقە دا. جا هەموان ناچاربوون لە ترسان ملی بۆ بدەن و حکومەتێکی نوێ درۆست کەن و ئەمیش بکەنە شازادەی .
پاش ئەوەی لە کوشتنی هەموو ئەوانەی مەترسی لێ دەکردن و لێ نابەدڵ بوون بووە، کۆمەڵێ کارمەند و شەڕکەری لە خۆی گردکرەوە. هەتا لەو ساڵەدا کە خۆی حوکمی ئەو هەرێمەی کەوتە دەست، هەر بەوەوە نەوەستا خۆی لە «فیرەو» دا داکوتی، بەڵکو ترس و لەرزیشی خستبۆ دڵی هەموو دراوسێکانیەوە، دەسەڵاتی «ئاگاتوکلیس» بە نارەحەت لە بەین دەچوو، ئەگەر هۆشی بووایە و ڕێی نەدایە قەیسەری بورجیا لە خشتەی بەرێ. کاتێ کە «ئورسینی و فیتیللی» لە سینیگاگلیا گرتن، وەکو لەمەو پێش باسم کردن، ئەویش پاش ساڵێک لەو کوشتارەی کردی گیرا و لە گەڵ «ڤیتیلوز»ی مامۆستای لە بەتوانایی و دڵ ڕەقیدا، لە نێو چوون. لەوانەیە مرۆ سەرسام بێت لەوەی کە (ئاگاتوکلیس) و هاوچەشنانی چۆن توانیویانە، پاش ئەو هەموو دەست بڕی و ناپاکی و خەراپەکاریە یەک لە دووی یەکەیان، ئاوا بە ئاسوودەیی و هێمنی ساڵە های ساڵ لە وڵاتەکانیاندا بژین و بەرگری لە خۆیان بکەن

دژی دوژمنانی دەرەوەیـان، بێ ئەوەی دووچاری پیلانێکی ڕەعیەتەکانیان کەون. لە گەڵ ئەوەشدا خەڵکی دیکە، لە گەڵ خۆیان ڕاگرن و کورسیەکانیان بپارێزن، چ جای کاتی شەڕ و شۆڕ و شلۆقی. لە وەڵامی سەرسام بوونێکی وادا دەڵێم: من لەو بڕوایەدام هۆی ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ ڕێگەی بە ئەنجام دانی ئەو کارە نارەوایانە، و ئایا ڕێگەی بە ئەنجام دانیان چاک یان خەراپ بوون.

من ئەگەر ڕێم هەبێت ناوی ڕێگەی چاک بۆ کارێکی خەراپ بەکاربێنم بەو ڕێگانە دەڵێم چاک کە ناچاری پێویستی کردوون بۆ بەرقەراری ئارامی و مسۆگەر کردنی ئاسایش. ئەوانەی کە بەردەوام نەبوون، بەڵکو پاشان گۆڕدرانە سەربازێکی بەفەڕ و سوود بەخش، کە خێر و بێری دانیشتوانی تێدا بووبێت. بەڵام ڕێگەی خەراپ ئەو کردەوانەی دەگرێتەوە کە لە سەرەتاوە کەمن، بەڵام هێندە نابات کە پتر دەبن، لە بری ئەوەی کەم بنەوە ..

ئەوانەش کە ڕێی یەکەم دەگرنە بەر دەتوانن نێوانیان لە گەڵ خەڵک و خوادا چاک کەنەوە، هەر وەکو ئەوەی (ئاگاتۆکلیس) کردنی .. بەڵام ئەوانەی دی هەرگیز ناتوانن باری خۆیان ڕاگرن.

لەمەوە دەردەکەوێ، داگیرکەر هەر کە دەوڵەتێکی داگیرکرد، ڕێ و شوێنی دەست درێژی و خەراپەکاری بکێشێ و یەکسەر و یەکجار بیکات و ببڕێتەوە، هەموو ڕۆژی دووبارەی نەکاتەوە. بەم جۆرە بێ ئەوەی گۆڕانکاری نوێ بکات، دەتوانێ گەلەکەی دڵنیاکاتەوە و بە کردنەوەی پرۆژەی سوودمەند ڕایانکێشێتە لایەنی خۆیەوە. بەڵام ئەوەی ڕێگەیەکی دیکە دەگرێتە بەر، جا یان لە ترسنۆکی یان بە قسەی بەدکار، ناچار دەبێ هەمیشە دەستی لە سەر شمشێرەکەی بێت، هەرگیزیش ناتوانێ پشت بە ڕەعیەتەکانی ببەستێ، چونکە لە بەر دووبارە بوونەوەی خەراپەکاریەکانی لێی دەتەکنەوە. پێویستە خەراپە یەکجاری و پێکەوە بکرێت، ئەمە خەسڵەتی تەشەنەی دەبڕێ و دواجار شوێنەواری زۆر خراپ جێ ناهێڵێ. بەڵام چاکە دەبێ دلۆپ دلۆپ بچۆڕێتەوە، تا لە گەڵ دەمی چەشە بێت و چێژی بکات، لە سەرو هەموو ئەمانەشەوە پێویستە شازادە وا لە گەڵ ڕەعیەتەکەیدا بژی، کە نەیەڵێ بەد بەختی و خاس بەختی ڕێی لێ ببڕێتەوە.

ئەو پێویسیتیەی لە تەنگانەدا دێتە پێش، دەبێ خۆتت بۆ ئامادەکردبێت ئەو چاکەیەی دەیکەیت لەوانەیە لەو کاتانەدا دادت نەدا، چونکە وا دادەکەوێ کە ناچاری پێ کردوویت، بەم جۆرە ناتوانی چ سوودێکی لێ هەڵکرێنی.

نۆیەم:

(فەرمانڕەواییە هاوشاریەکان)

ئێستا دێینە سەر ئەو حاڵەتانەی کە هاووڵاتیەک دەگاتە پلەی فەرمانڕەوایەتی، نەک لە ڕێی تاوان وزەبروزەنگێکی بێ ئەندازەوە، بەڵکو بە هۆی پشتگیری هاووڵاتیانەوە. ئەمەشە کە پێی دەووترێ "فەرمانڕەواییە هاوشاریەکان". بۆ گەیشتنە ئەم پایەش مرۆ تەواو پشت بە توانا یان بەخت نابەستێ. بەڵکو بە فێڵبازی و پشتیوانی بەخت دەبێت، لەوانەشە مرۆ یا لە ڕێگەی لایەنگیری جەماوەر یان پشتگیری خانەدانانەوە بیگاتێ چونکە لە هەموو شارێکدا ئەم دوو دەستە نەیارانە هەن .. ئەم نەیاریەشیان دەبێتە هۆی ئەوەی جەماوەر خۆی لە کەڵەگایی گەورە پیاوان دوور بگرێت و گەورە پیاوانیش ئارەزووی خۆسەپاندن و کەڵەگایی بکەن. لەم لێک کەوتن و پێک کەوتنەی بەرژەوەندیەکانی هاوشاریە، یەکێ لەم سێ سەرئەنجامانەی لێ دەکەوێتەوە:

یان پەیدا بوونی حکومەتێکی مل هۆری (--------------------------)، یان حکومەتێکی ئازاد (liberty)وەیان حکومەتێکی (خودموختاری ------------------- -) نیمچە ئازاد .

حکومەتی یەکەم لە گەل یان لە خانەدانان پێک دێت، ئەمەش دەکەوێتە سەر هەل و هەڵکەوتی هەر کام لەو دوو دەستە نەیارە. چونکە خانەدانان کە هەستیان بەوە کرد ناتوانن بەر بە گەل بگرن، یەک دەکەون بۆ پایەدارکردنی یەکێکیان و گەیاندنی بە پلەی فەرمانڕەوایەتی، تا لە ژێر سایەیدا بتوانن ویستی خۆیان بسەپێنن و مەبەستەکانیان بە ئەنجام بگەیەنن، لە لایەکی دیکەشەوە کەگەل نەیتوانی بەرەنگاری خانەدانان ببێتەوە، هەوڵ دەدەن شازادەیەک دروست کەن و پایەداری کەن، تا لە بن باڵیدا ئاسوودەبن، ئەو شازادەیەی کە خانەدانان دروستی دەکەن تووشی چورتم و ناڕەحەتی پتر دەبێت لەوەی گەل دایدەنێ، چونکە یەکەمیان کۆمەڵێ خانەدانی بە دەورەوە دەبێت، کە هەر یەکەی خۆی بەو ناگۆڕێتەوە. بەمەش ناتوانێ بە ویست و ئارەزووی خۆی کاروباری وڵات هەڵسوڕێنێ. بەڵام ئەوەی گەل دەیکاتە ڕابەر، هەر خۆی دەبێ و زۆر کەم هەڵدەکەوێ مل لە بەر ملی نێن. سەرباری ئەمەش شازادە ناتوانێ خانەدانان بەوە قایل کات کە دادپەروەر بێت و چەرمەسەریی خەڵکی نەکات. بەڵام بە سانایی جەماوەری گەل بەمە قایل دەبن. چونکە ئامانجی گەل بڵند و خێرخوایانەترە لە ئامانجەکانی خانەدانان. ئەمانە دەیانەوەێ زوڵم و زۆر بکەن و ئەوان تەنها دەیانەوەێ خۆیان لە زۆری خەڵکی دی بپارێزن. لە سەریشمانە ئەوە بڵێن:

شازادەیە گەل لیی بە قین بێت خۆی بۆ ناپارێزرێ. چونکە گەل زۆرن، بەڵام دەتوانێ خۆی لە دوژمنایەتی گەورە پیاوان بپارێزێ چونکە کەمن، خەراپترین شتێکیش کە

شازادە لە گەلێکی بێزار چاوەڕوان کات ئەوەیە پشتی تێ هەڵکەن. بەڵام ترسی لە تووڕە بوونی خانەدانان هەر ئەوە نییە لێی بتەکنەوە، بەڵکو بەراستی بەربەرەکانی بکەن، چونکە ئەمانە زۆر لە گەل دووربین ترن و هەمیشە لە سەر یان، ئەگەر زانیان دوژمنەکەی سەردەکەوێ بدەنە پاڵی و خۆیان دەربازکەن، شازادە ناتوانێ لە ناو گەلدا نەبێ بژی، بەڵام دەتوانێ ئەو خانەدانانە لە دەوری خۆشی نەهێڵێ و هەر بشمێنێتەوە، چونکە بە دەست خۆیەتی بەرزیان کاتەوە یان ترۆیان کات و چۆنی بوێ و چۆن ئارەزوو بکات وایان پێ بکات.

بۆ ئەوەی چاتر ئەم لایەنی باسەم ڕۆشن کەمەوە .. دەمەوێ بڵێم:

پێویستە شازادە بە یەکێ لەم دوو ڕێگایانە لە گەڵ خانەدانانداندا ڕەفتار بکات، یەکەمیان بە جۆرێ حوکمیان بکرێت کە چاویان هەر لە میهربانی و ڕەزامەندی شازادەوە بێت. دووەمیان: ئەوەیە وا حوکم نەکرێن. لە سەریشتە ئەوانەی هۆگرتن چاوت لێیانەوە بێت و خۆشت بوێن، بێ ئەوەی تەماعیان بنێیتە بەر. بەڵام ئەوانەی دوورە پەرێز دەبن لێت. دەبێ بە دوو جۆری جیا بیانڕوانیتێ. هەیانە لە ترس و بوودەڵەیی وا دەکەن لەم حاڵەتەدا دەبێ سوود لەم جۆرە کەسانە وەرگری و گوێ لە ڕا و ڕاوێژیان بگرێت، لە خۆشیاندا کلکە سووتێت بۆ دەکەن و لە تەنگانەشدا هیچ لێیان مەترسە.

بەڵام ئەگەر لە بەر تەما و خواستی تایبەتیان خۆیان دوورگرت لێت، ئەمە نیشانەی ئەوەیە پتر لە بیری خۆیاندان وەک لە تۆ. پێویستە شازادە سڵ لەمانە بکاتەوەو بە چاوی دوژمنی خۆمەڵاسداوتییان ڕوانێ، چونکە بێ گومان هەر کە تەنگانە و گرفتی هاتەڕێ هەوڵی فەوتاندنی دەدەن. ئەو شازادەیەش کە بە هەڵبژاردەی گەل دەگاتە ئەو پایەی لە سەریەتی دۆستایەتیان ڕاگرێ و ئەوەشی پێ دەکرێت، چونکە ئەوەی گەل دەیەوێ لەوە تێناپەڕێ کە لە ستەم ڕزگاری بێت. بەڵام ئەو شازادەیەی بە هۆی خانەدانەوە، و بێ ڕا لە سەر بوونی گەل، پێی دەگات، بەر لە هەموو شتێ دەبێ دڵی گەل بۆ لای خۆی ڕاکێشێ. ئەوە زۆر ئاسانە ئەگەر باڵیان بە سەردا کێشێ. لە بەر ئەوە مرۆ وا هەڵکەوتووە منەتباری ئەوانە دەبێت چاکەی لە گەڵدا بکەن، لە هەنگاوێکدا چاوەڕوانی خەراپەی لێ کردبن. بۆیە گەل پتر هۆگری ئەو شازادەیە دەبن وەک لەوەی کە بە ئارەزووی خۆی هەڵیبژێری. شازادەش دەتوانێ بە زۆر ڕێیان گەل ڕازی کات، کە ئەو ڕازی کردنەش بە پێی بار و هەل و مەرجی جیا دەگۆڕێ، لە بەر ئەوەی کە دەستوور و ڕێ و شوێنێکی دیاری نییە دەبێ بەسەریاندا ڕابوورێن. بەڵام لە کۆتایدا دەمەوێ بڵێم:

هەموو شازادەیەک لە سەریەتی دۆستایەتی گەلەکەی مسۆگەر کات، ئەگینا لە تەنگانە و نەهامەتیدا چ دالّدەیەکی نابێت.

«نابیس"ی شازادەی ئەسپارتە، توانی خۆی لە بەرابەر ئەو گەمارۆیەدا ڕاگرێ، سەرتاسەری وڵاتی یۆنان بە هاوکاریی لەشکرێکی سەرکەوتوویی ڕۆمانیش گەلە کۆمەکەیان لێ کرد بوو، توانیشی وڵاتەکەی بپارێزێ و پلە و پایەی خۆشی ڕاگرێ، هەر ئەوەندەشی کرد کە مەترسیەکە هاتە پێش، متمانەی بە هەندێ کەس کرد. ئەمەش دادی نەدەدا ئەگەر گەلەکەی دوژمنی بوایە، من ئامۆژگاری کەس ناکەم پێچەوانەی ئەم ڕایەم ڕەفتار بکات و دووی ئەو قسە پووچە بکەوێت کە دەڵێ:

«ئەوەی پشت بە گەل ببەستێ وەکو ئەوە وایە بناغەیماڵەکەی لە سەر لم هەڵچنێ"

لەوانەیە ئەمە دەربارەی هاوڵاتیەکی سادە بەراست دەرچێ، ئەگەر هانا بەرێتە بەر گەل بۆ ڕزگارکردنی لە ستەمی دوژمنانی، یان سەرداران. ئەو هاوڵاتیە کاتێ خۆی دەبینێ دەستی لە بن هەمانەکەوە دەرچووە، وەکو گراشی لە ڕۆما و گیورگیو سکالی لە فلورەنسا بە سەریان هات، بەڵام ئەگەر ئەو هاوڵاتیە شازادەیەکی بە توانا و ئازا و لێ هاتوو بێت و لە تەنگانەدا وورە بەرنەدات و هیچ شتێ پشت گوێ نەخات و بتوانێ بە ئازایەتی و ڕەفتاری دلێرانە هەستی خەڵکی بهاژێنێ و بیانخاتەگەڕ .. شازادەی وا گەل دەستی بە زاخدا ناکەن و تێش دەگا کە بناغەی خۆی لە سەر زەمینێکی بتەو هەڵچنیووە، ئەم جۆرە فەرمانڕەوایەتیانەش بەوە دەکەونە بەر مەترسیەوە کە شازادەکە لە حوکمێکی هاوشاریەوە بچێتە دۆخی دەسەڵاتدارێکی ستەمکار، کە یان ڕاستەوخۆ یان بە هۆی سەرداریانەوە حوکم بکات، لەم حاڵەتی دواییەشیاندا شوێن پێی شازادەکان لەق دەبن و دەکەونە بەر مەترسیەوە، چونکە دەکەونە بەر ڕەحمەتی ئەو سەردارانەی کاروباری دەوڵەتیان پێ سپاردوون، ئەمانە دەتوانن لە تەنگانەدا زۆر بە ئاسانی دەسەڵات لە شازادەکان زەوت بکەن و شاربەدەریان کەن .. جا یان بەوەی لە دژیان دەست بە کاربن یان لێیان یاخی بن. لەم حاڵەتەشدا و لە ڕۆژانی ڕەشدا، شازادەکان لە بارێکی وادا نابن کە بتوانن هەموو جڵەوی دەسەڵات بگرنە دەستی خۆیان. چونکە ئەو هاووڵاتی و ڕەعیەتانەی دەقیان بەوەوە گرتبێ فرمان لە سەردارانەوە وەرگرن، ئامادە نابن فرمانەکانی شازادە جێ بە جێ بکەن، هەمیشەش لە تەنگانەدا ناتوانێ کەسانێکی وای چنگ کەوێ، کە بتوانێ پشتیان پێ ببەستێ. شازادەیەکی وا ناتوانێ بە حسێبی ڕۆژانی ئاسایش ئارامی لێ خۆرێ، چونکە کاتی خۆشیان کە خەڵکی پێویستیان بە دەوڵەتە، هەموو کەسێ ئامادەیە بەڵێن بدات و سنگ بهێنێتە پێشەوە و ئامادە بێت خۆی لە پێناوی شازادەدا بەخت کات، چونکە کاتێ کە مردن دوورە و جادەکەی پانە!. بەڵام لە تەنگانەدا و کاتێ وڵات پێویستی بە هاوڵاتیانی

دەبێت، بە دەگمەن دەست شازادە دەکەون. بێ گومان ئەم تاقی کردنەوەیە زۆر پڕ مەترسیە، چونکە هەر جارێک ڕوو دەدات! بۆیە شازادەی دانا دەبێ ئەو ڕێیانە بگرێتە بەر کەوا لە هاوڵاتیانی بکات لە هەموو کات و بار و هەل و مەرجێکدا پێویستیان بە حکومەتەکەی بێت، بەمەش هەمیشە دڵسۆز و لایەنگیری دەبن.

دەیەم:

(چۆن هێزی دەوڵەتان هەڵدەسەنگێنرێت؟)

لە باسی هەڵکەوتی ئەم میرنشینانەدا، پێم وایە پێویستە گرنگی بە خاڵێکی دیکە بدەین کە ئایا شازادە لە بوارێکدایە لە کاتی پێویستیدا بتوانێ خۆی بپارێزێ؟ یان هەمیشە پێویستی بە کۆمەکی کەسانێکی دیکە هەیە؟

دەربارەی ڕوونکردنەوەی ئەمە دەڵێم: من ئەو کەسانەی دەتوانن پایەی خۆیان ڕاگرن، بە وانە دەزانم کە پارەو پیاوانێکی زۆریان هەیە و دەتوانن لەشکرێکی گەورە ساز بکەن و لە مەیدانیشدا خۆیان لە بەرابەر هەرکەسێکدا ڕاگرن، کە هێرشیان بێنێتە سەر. ئەوانەش کە پێویستیان بەکەسانێکی دیکەیە، بەوانەیان دادەنێم کە ناتوانن شەڕ لە گەڵ دوژمنەکانیاندا بکەن، ناچار دەخزێنە قەڵاکانیانەوە و هەڵوێستی بەرگری دەگرن.

لەمەو پێش باسی دەستەی یەکەممان کردوە وکەییش پێویستی کرد لەمەو دوا باسیان دەکەین. بەڵامله بارەی ئەوانەی دوەمدا چ نییە بگوترێ جگە لەوەی هانی ئەو شازادەیە بدرێت بۆ ئەوەی زەخیرە بخات و کەرەسە و دەزگای بەرگری بە هێزکات و سەری خۆی بە کاروباری گوندەکانی دەوروبەریەوە نەیەشێنێ. بێ گومان هەمیشە خەڵکی ڕاڕا دەبن لەوەی هێرش بەرنە سەر شازادەیەک کە زانیبێتی شارەکەی قایم بگرێ و چاک خەڵکی بەڕێوەبرد بێ. وەکو باسم کردوە و لەمەو دواش هەر باسی دەکەم. چونکە خەڵکی خۆیان لەو سەرچڵیانە نادەن کە بزانن تێدا تووشی ناڕەحەتی دەبن. هەرگیزیش هێرش کردنە سەر کەسێک ئاسان نییە بە چاکی بەرگری لە شارەکەی کردبێت و خەڵکەکەش خۆشیان بووێت.

شارەکانی ئەڵەمانیا ئازادیی تەواویان هەیە و گوندی کەمیشیان بە دەورەوە هەن. کە دڵیان خواستی بە گوێی ئیمپراتۆر دەکەن، لێشی ناترسن و لە هیچ فەرمانڕەوایەکی دیکەی نێزیک خۆیان ناترسن. ئەم شارانە زۆر قایمن، بە جۆریک هەر کەسێکیش چاو ببڕێتە داگیرکردن و فەوتانی لای ڕوونە چەندە سەخت و چەندە گرانە. چونکە هەر یەکەیان دەورەدراوە سەنگەر و قەڵا و تۆپ و قومپارەی تەواویان تێدایە و زەخیرەی خۆراک و ئاوی تەواویان خستووە، کە بەشی ساڵێکی دانیشتوانی دەکات، هەمووشی

له عەمباری گشتی هەڵگیراون. سەرباری ئەمانەش حکومەتی ئەم شارانە بۆ ڕاگرتنی دڵی چینە خوارووەکانی خەڵکەکەی، بێ ئەوەی هیچ زیانێکیش لە خەزێنەی گشتی بدات، هەمیشە ڕێ و شوێنی ئەوەیان داناوە کە ساڵێکی ڕەبەق ئەو چینانە لەو شوێن و سەر ئەو پیشانە بەکاربخات کە سەرچاوە و ڕەگی ژیانی شارەکەن. ئێستاش مەشقی سەربازی بە جۆرێکی زۆر ڕێک و پێک لە کاردایە و زۆر دەستوور و یاسا لە کاردان بۆ بەردەوامی ئەم مەشقە.

بە پێی ئەمە، کەس توانای ئەوەی نابێت هێرش بەرێتە سەر ئەو شازادەیەی شارێکی قایمی هەبێت و خۆشی تووشی پەژمی ڕەعیەتەکان نەکردبێت. ئەگەر شازادەیەک ئەم شتە لە بارانەی بۆ ڕەخسابێت، هێرش بەرەکەی ناچار دەبێت بکشێتەوە، پاش ئەوەی ڕسواش دەبێت، چونکە چ شتێ نییە هەر بەردەوام بێت و ناشکرێ هیچ هێرش بەرێک ساڵێکی ڕەبەق گەمارۆی شارێ بدات، بێ ئەوەی هێزە گەمارۆدەراوی کارێ بکەن، دەشمەوێ لە وەڵامی ئەوانەی کە دەڵێن: خەڵکی گەمارۆدرا و کە دیتیان بە بەرچاویانەوە موڵک و ماڵیان لە دەرەوەی شاردا دەسووتێ خۆیان پێ ناگیرێ، و درێژ کێشانی گەمارۆبەرژەوەندی تایبەتی خۆیان وایان لێ دەکات شازادەکەیان لە بیروەچێت. دەڵێم: شازادەی دلێر و بە توانا هەمیشە بە سەر ئەم کێشانەدا زاڵ دەبێت. بە ورە هێنانە بەر خەڵکەکە و دڵنیا کردنەوەیان لەوەی تەنگانە بەری کورتە و ترس خستنە بەریان لە دڕندەیەتی و دڵ ڕەقی دوژمنەکە، و پشت بەستن بەوانەی ئازایەتی بێ ئەنداز دەنوێنن. سەرباری ئەمانەش بە عادەت دوژمن هەر کە گەیشت یەکسەر دەکەوێتە سووتان و ڕاو و ڕووت و تاڵانی ئەو گوندانەی دەورو بەر، لەو کاتانەدا کە هێشتا خەڵکی لە هەوای خۆڕاگرتن و بەرگری لە خۆ کردندان و ورەیان بەرزە ئەمەش چ مەترسیەک بۆ شازادە پێش ناهێنێ چونکە لە گەڵ ڕەوتی ڕۆژگار و ساردبوونەوەی خەڵکەکە زیانەکە کەوتووە و بەڵاکە باریوە، تازەش چ چارێکی ناکرێت. ئەمە پتر پاڵیان پێوە دەنێت کە پاڵ بدەنە پاڵ شازادەکەیان، بە تایبەتی پاش ئەوەی هەست بە بەرپرسیاری دەکات و هاوژانیان دەکات دوای ئەو ماڵ وێرانی و تیاچوونەیان لە سەر ئەو.

مرۆڤیش وا هەڵکەوتووە، هەمیشە بە ئەندازەی ئەو سوودەی دەیگەیەنێ چاوەڕوانی سوود پێ گەیشتن دەکات، ئەمەش مانای ئەوەیە کە شازادەی دانا، پاش بەرچاوگرتنی هەموو پێشهاتەکان، چگرفتێکی نایەتە پێش لە پاراستنی گیانی خۆگری ڕەعیەتەکەی، ئەگەر کەرەسە و زەخیرەی تەواوی خۆگرتنی خستبێ.

یازده:

(میرنشیەکانی کەنیسە)

ماوەتەوە باسی میرنشینەکانی کەنیسە بکەین. من پێم وایە ئەو گرفتانەی دێنە پێشی، پێش گرتنیان دێنە پێش. گرتنی ئەم میرنشینانەشیان بە هۆی ئازایەتی یان بەختەوە دەبێت. بەڵام ڕاگرتنی بەم دوو هۆیە نابێت. چونکە دابێکی کۆنی ئاینی وایان تێدایە، ئەوەندە بە هێز و هەڵکەوتە کە دەسەڵات شازادەکانی دەپارێزێ، جا هەر چونێک ڕەفتار بکەن و هەر جۆرێکیش بژین. تەنها ئەو شازادانەن دەوڵەتی وایان هەیە حوکمیان ناکەن، دەوڵەتەکانیشیان، بام کەرەسەی بەرگری کردنیان نەبێت، لێیان زەوت ناکرێ و خەڵکەکەش لە گەڵ ئەوەشدا هەست ناکەن حوکم دەکرێن لێیان گران نایەت. بیریشی لێ ناکەنەوە، ناتوانن دەست بەرداری بن، چونکە تەنها ئەم میرنشینانەیە ئاسوودە و هێمن بن، لە بەر ئەوەش کۆڵەکەی مانەوەیان هۆیانێکی بەرزن کە هۆشی مرۆڤ ناتوانێ پەیان پێ بەرێ، خۆ لە باس کردنیان لا دەدەم، لە بەر ئەوەی خوا رایاندەگرێ و پایەداریان دەکات، باس کردنیان دەبێتە شێتی و گێلیەتی.

لە گەڵ ئەوەشدا، لەوانەیە کەسێ بپرسێ: چۆن کەنیسە توانیویەتی بگاتە ئەو دەسەڵاتە مەزنە؟ لە کاتێکدا سەرداره ئیتالیەکان پێش سەردەمی پاپا ئەلێکساندەری شەشەم، چ بێ دەسەڵاتەکانیان، کە سەر لە بەری خانەدان و پیاو ماقوڵان دەگرێتەوە، چەندیش بێ بایەخ بووبن، لە ڕووی دەسەڵاتی زەمەنیەوە تێیان نەدەخوێندەوە. ئێستاش وای لێ هاتووە بتوانێ هەڕەشە لە شای فەرەنسا بکات و ناچاری بکات لە ئیتاڵیا بە دەرکەوێ .. و ڤینیسەکان تەفر و توناکات.

لە گەڵ ئەوەشدا وەڵامی ئەم پرسیارە لای هەموان ڕوون و ئاشکرایە، بەڵام پێم وایە دووبارە کردنەوە و وەبیر هێنانەوەی بێ سوود نییە. ئیتالیا بەر لە هێنانی شارلو شای فەرەنسا، لە ژێر دەسەڵاتی پاپا و ڤینیسەکان و شای ناپۆلی و دۆقی میلان و فلۆرەنسیەکاندا بووە، ئەم سەردارانەش دوو کاریان لە پێش بووە کە دەبوایە بەرچاوی خەن یەکەمیان ڕێگە نەدەن بێگانە بە زۆری چەک بێتە ئیتالیاوە، و دووەمیان: نەهێڵن هیچ کامدەوڵەتانە سنوورەکەی فراوان کات. هەر دەبوایەش بە تایبەتی چاوەدێری پاپا و ڤینیسەکان بکرایە. بۆ بەر پێ گرتنی ڤینیسەکان پێویست بەدانە پاڵی هەموو سەردارەکانی دیکە بوو وەکو لە بەرگری کردنی لە "فیرارا" دا کردیان بۆ بەرگرتنیش بە پاپا دەبوایە خانەدانەکانی ڕۆمایان بخستایەتە کار. ئەم خانەدانانەش دوو دەستە بوون، دەستەی ئورسینیەکان و دەستەی کولونا. لە بەر ئەوەش کە هەمیشە هەرایان دەکەوتە بەین و خۆیان سازدابوو بۆ شەڕ لە بەر لووتی پاپادا. بەم جۆرە کەنیسەیان لاواز و لارە دەست کردبوو.

لە گەڵ ئەوەشدا کە بەینا و بەین پاپای بە زەبر و زەنگ هەڵدەکەوت، وەکو پاپا سیکستوس. بەڵام هەرگیز توانا و بەختی هێندە نەدەبوو لەو گۆلمەزە بە تەواوی ڕزگاری بێت. لەوانەیە تەمەن کورتی پاپاکان هۆی ئەمە بن. چونکە لە ماوەی دە سەڵاندا، کە بە گشتی تەمەنی پاپاکان هەر ئەوەندە دەبێت، زۆر بە نارِەحەت لایەکیانی پێ ڕاست دەکرێت. ئەگەر پاپایەکیش لە سەردەمی خۆیدا توانیبێتی دەستە کولونا بێنێتە ژێر بار، پاپای تازەی کە دێتە جێ، دەقەومێ ناحەزی دەستەی لۆرسینی بێت، جارێکی تر دەبێتە هۆی سەر هەڵدانەوەی کولونا. بێ ئەوەی دەرفەتی ئەوەی بێت دەستە ناحەزەکەی خوار دەست کات. ئەمە وای لە ئیتالیەکان کردوە ڕێز لە دەسەڵاتی زەمەنی پاپا نەنێن. پاشان کە ئەلێکساندەری شەشەم هات توانی، بە پێچەوانەی هەموو ئەو پاپایانەی شکۆی پاپایەتیان دەست کەوتبوو، ئەو ڕێیەوەدۆزێ کە پاپا دەتوانێ بە هۆی پارە و تواناوە سوودی لێ وەرگرێ، و دۆق – فالانتینی کوڕی کردە داردەستی خۆی. هەلی داگیرکەریەکەی فەرەنسای قۆستەوە و بەو هەموو کارانەی هەستا کە لە باسی کارەکانی دۆقدا باسم لێ کردن. لە گەڵ ئەوەشدا ئامانجی شکۆدارییی کەنیسە نەبوو، بەڵکو مەبەستی "دۆق"یەکەی بوو. بەڵام ئەو کارانەی پێی هەستابوو، بوونە هۆی شکۆداری کەنیسە، چونکە پاش مردنی دۆق بۆ ئەو مایەوە.

پاش ئەمەش پاپا یۆلۆس هاتە سەر کەنیسەیەکی بە هیز، کە هەموو ڕۆما مل کەچی بوون، پاش ئەوەی بە هۆی زەبر و زەنگ و چاوقایمی ئەلێکساندەرەوە هەر دوو دەستە دڕدۆنگەکان لە بەین چووبوون. یولیوسیش ڕیی سامان وەسەریەک نانی بۆ تەخت بوو، بەڕێ و شوێنێک کە بەر لە ئەلێکساندەر پەی پێ نەدەبرا، بەمەشەوە نەوەستا زیاتر چوو و پتری سەریەک نا، بریاری دا بۆلۆنا بە تەواوی بگرێ و مل بە فینیسەکان بدا و فەرەنسیەکان لە ئیتالیا وەدەرنێ. هەمووشی بۆ چووە سەر بێ گومان جێ ئەو پەڕی ڕێز لێنانە و ئەوەی لە توانایدا بووە کردویەتی بۆ پتەوکردنی دەسەڵاتی کەنیسە نەک دەسەڵاتی هیچ تاک کەسێک .. باری هەردوو دەستەی ئۆرسینی و کۆلۆنای وەکو چۆن هاتبوو ڕایگرتن، هەر چەندە لە هەردوو دەستەکە هەندێ سەرداری وا هەڵکەوتبوون دەیانویست ئەو بارە بگۆڕن. بەڵام دوو هۆکار بوونەتە هۆی ئەوەی لە دۆخی خۆیاندا بمێننەوە و ئارامیان ڕاگرێ. یەکەمیان مەزنی کەنیسە کە سڵیان لێ دەکردەوە، و دووەمیشیان نەبوونی "کاردینال" لە نێوانیاندا، کە هەمیشە هۆی کێشمە کێشمی ئەو دوو دەستەیە بوون، لە بەر ئەوەی ئەمانە دەستەکانی خۆیان لە ڕوما و دەرەوەیدا هان دەدا، کە ناچار خانەدانانیان لە سەریان

بە دەنگ دەهاتن. ئاوا تەمای قەشەکان دەبووە هۆی مل ملانێ لە نێو خانەدانەکاندا، کە پاپا لیوی دەیەمیش هاتە سەرکار کەنیسە لە بارێکی یەکجار بە هێزدا بووە، واش چاوەڕوان دەکرێت، بە هۆی پیاوچاکی و خێرمەندی بێ ئەندازەیەوە، ئەو کارە بەئنجام بگەیەنێ کە پاپاکانی بەر لە خۆی بە لوولەی تفەنگ دەستیان پێ کردوە. و پاپایەتی بکاتە هێزێکی مەزن و سامدار.

دوازدە :

(جۆرەکانی هێزی چەکدار و سەربازانی بەکرێگیرا)

پاش ئەوەی بە درێژی لەو خەسڵەتانە دوام کە دەبێ لەو میرنشینانەی کردبوومنە بابەتی باسەکەمدا هەبن، و هەندێ هۆکاری پێشکەوتن و سەرکەوتنیان، و ئەو ڕێ و شوێنانەی لە لایەن زۆر کەسەوە گیراونەتەبەر بۆ دەسکەوتنی ئەو چەشنە دەوڵەتانەم دەرخست. بە پێویستی دەزانم باسێکی گشتی شێوازەکان بکەم، چ بەرگری و چ پەلاماردان، کە دەتوانرێ لە هەر یەکیاندا بەکار بێنرێت. لەمەو بەر ئەوەم دووپات کردەوە کە دەبێ شازادە بناغەی خۆی بە چاکی هەڵچنێ، ئەگینا چارەنووسی تیاچوون دەبێت. چاکترین بناغەی دەوڵەتانی کۆن و نوێ و دووسەردەمەش ئەوەیە یاسای چاک و چەکی بە هێزی هەبێت، کە چەکی بە هێز هەبوو یاساش دەبێت، بۆیە لێرەدا باس لە یاسا ناکەم، بەڵکو تەنها باسەکەم بۆ چەک تەرخان دەکەم. دەشمەوێ بڵێم، ئەو هێزە چەکدارەی شازادە پشتی پێ دەبەستێ، بۆ پاراستنی موڵک و سامانی، یان تایبەتە بە خۆی یان بە کرێگیراو، یا هێزی کۆمەک یان تێکەڵاون. هێزی بە کرێگیراو و کۆمەکیش هێزێکی بێ کەڵکن بەڵکو بوونیان مەترسی تێدایە. ئەگەر شازادەیەک بۆ پتەوکردنی دەوڵەتەکەی بەکاری هێناون. هەرگیز ئاسوودەیی و ئاسایش بە خۆیەوە نابینێ. چونکە ئەم هێزانە زۆر جاران بڵاو و چاوچنۆک و بەرەڵا، و پەیمان شکێنن، لە بەرچاوی دۆست خۆیان گیڤ دەکەنەوە و لە بەرانبەر دوژمندا هەڵدێن. لە خوا ناترسن و سپڵە و بێ ئەمەکن ئەو شازادەیەی پشت بەم هێزانە ببەستێ، تەنها فەوتانی خۆی دوادەخات، ئەگەر ئەو هێرشەی دێنرێتە سەری دواخرا. بەم شێوەیە ئەو شازادەیە لە ڕۆژانی خۆشیدا بە دەستی بە کرێگیراوانی تاڵان دەکرێت و لە شەڕیشدا بە دەستی دوژمن. ئەشێ هۆکاری ئەمەش ئەوەبێت دۆستی ڕاستەقینەی کەس نین و چ هەستێکی خۆشەویستیشیان نییە هانینان بدات لە مەیدانی شەڕدا خۆیان ڕاگرن، جگە لەو مووچە کەمەی وەری دەگرن. ئەوەش زۆر لەوە کەمترە وایان لێ بکات خۆیانت بۆ بە کوشت بدەن. ئەمانە تا شەڕ و شۆڕ نەبێت سەربازتن، بەڵام کە شەڕ قەوما یان ئەوەتا هەڵدێن یان هەر لە بنی شەڕ ناکەن. پێویستیش

نابینم نموونەی زۆر بێنمەوە، چونکە ئەو ماڵ وێرانیەی ئێستا لە بەر چاوانا و بە سەر ئیتالیادا هاتووە، تەنها لە شتێکەوەیە ئەویش ئەوەیە ساڵەها پشتی بە لەشکری بەکرێگیراو بەستووە. گومانیش لەوەدا نییە کە ئەم لەشکرانە یارمەتی هەندێ کەسیان داوە بۆ گەیشتنە سەر حوکم و ئەگەر لە گەڵ یەکدا بەراود کرێن ئازایەتیشیان نواندووە، بەڵام کە داگیرکەرانی بێگانە هاتن، بێ فەرپیان دەرکەوت هەر بۆیەش بوو شا شارلی فەرەنسی توانی ئیتالیا بێ تەقە بگرێت، هەر کەسێکیش ئۆباڵەکەی بخاتە سەر ئەستۆی خۆمان ڕاست دەکات و ڕاست دەڵێ، بەڵام ئەو خەتایانە نین ئەوان دەیڵێن، بەڵکو ئەوانەن کە باسم کردن. لە بەر ئەوەش کە دەستکردی شازادەکان بوون، بە سزای ئەو خەتایانە گەیشتن.

بەدرێژیش خەوش و ناتەواوی ئەم لەشکرانە ڕوون دەکەمەوە. سەردارانی ئەو لەشکرانە یان تەواو لێ هاتوون یان ئەوپەڕی بێ توانان. خۆ ئەگەر بەراستی لێ هاتوو بوون، ئەوا ناتوانی پشتیان پێ ببەستی چونکە هەمیشە هەڵپەی شکۆداری خۆیانن. جا یان سەرچەنەی خۆت دەدەن یان خەڵکەکە دەچەوسێننەوە و سەرپێچی فەرمانت دەکەن، بەڵام ئەگەر سەردارەکە بوودەڵە بوو، ئەوا دەبێتە هۆی ڕاستەوخۆی فەوتانت.

ئەگەر یەکێ بە دەممدا بێتەو و بڵێ: جا ئەوە چارەنووسی هەر کەسێکە خاوەن لەشکربێت، ئیدی بەکرێگیراو بێت یان نا. لە وەڵامیدا دەڵێم: لەشکر شازادە یان حکومەتی جەمهوری بە کاری دێنێ. دەبێ شازادە خۆی فەرماندەیی لەشکرەکەی بکات و جەمهوریەتیش یەکێ لە هاوڵاتیانی هەڵبژێرێ بۆ سەرداری لەشکرەکە، ئەگەر توانای نەبوو دەبێ دەست بە جێ بگۆڕرێ. بەڵام ئەگەر لێ هاتوو و بە توانا بوو دەبێ لە چوارچێوەی یاسادا سنوور بۆ دەسەڵاتی دیاریکرێت. تاقی کردنەوەش بۆی دەرخستووین کە شازادە و جەمهوریەتە پڕ چەکەکانن چ پێشکەوتنێ بە دەست دێنن، بەڵام هێزی بەکرێگیراو لە بەڵا بەولاوە هیچیان لێ پەیدا نابێت. ئەوەشمان فێر دەکات کە جەمهوریە پڕ چەکەکان کەمتر مل بۆ حوکمی مل هوڕی تاکێکی دەدات وەک لەو جەمهوریانەی پشت بە لەشری بێگانە دەبەستێ.

ڕۆما و ئەسپارتا چەندین سەدە ئازاد بوون و لەشکری بەهێزیشیان بووە، شارە سویسریە پڕ چەک کراوەکانیش ئازادیەکی زۆریان هەیە ئەشێ چاترین نموونە بۆ هێزە بەکرێگیراو ئەوەبێت، کە چی بە سەر قەرتاجە هات، کە سەربازانی بەکرێگیراو پاش یەکەم جەنگیان لە گەڵ ڕۆمادا دانیشتوانی دەچەوساندنەوە، لە گەڵ ئەوەشدا قەرتاجیەک سەرداری ئەو لەشکرە بوو، لە یۆنانیشدا دانیشتوانی "گیبە"پاش مردنی ئیپامینونداس، فیلیپی مەکدۆنیان کردە سەرکردەی هێزە چەکدارەکانیان، پاش ئەوەی

یەکەم سەرکەوتنی بەدەست هێنا ئازادیەکانی لێ زەوت کردن. دانیشتوانی میلانیش پاش مردنی دۆق فیلیپ، فرانسیسکو سفورزایان بە کرێ گرت بۆ شەڕی ڤینیسیەکان، بەڵام پاش ئەوەی لە شەڕی سراڤاجیودا ڤینسیەکانی شکاند، لە گەڵیاندا ڕێکەوت بۆ کوتانی دانیشتوانی میلان کە بە کرێیان گرتبوو. باوکی ئەم سفورزایەش کە ئەویش هەر سەرباز بووە، پیاوی جیوڤانای شاژنی ناپۆلی بو لە پڕ پشتی تێ هەڵکرد و بێ کەس کەوت، بۆیە شاژن ناچارانە پەنای بردە بەر شای ئەراگۆن.

ئەگەر چی ڤینسیەکان و فلۆرەنسیەکان لە ڕابـردوودا بە هـۆی ئـەم جـۆرە لەشکرانەوە پەلیان هاویشتوە و سـەردارانـی ئـەو هێزانە میرنشینەکانیان لێ زەوت نـەکـردوون، بەڵکو پشتی شازادەکانیشیان گرتوە. لـەم ڕووەوە بەخت یاری فلورەنسیەکان بووە، چونکە ئەو سەردارانەی دەبوایە ترسیان لێیان بوایە، هەوڵی زەوت کردنیان نـەداوە، ئەو هێندەی ئەم مەبەستەیان بەرچاوگرتووە بە تووندی بەروویاندا وەستاونەتەوە، هەندێکی دیشیان ملی تەمایان بە لایەکی دیدا وەرچەرخاندووە، ئەو سەردارەی هەوڵی زەوت کردنی نەدا "سیر جیوڤانی ئاکوتو"بوو، لە گەڵ ئەوەشدا چ دڵسۆزیەکی لێ بەدەرنەکەوتبوو، چونکە لە شەڕدا سەرنەکەوتبوو، بەڵام هەمووان دان بـەوەدا دەنێن ئەگەر بیویستایە فلورەنسا بخاتە ژێر چەپۆکی خۆیەوە، فلۆرەنسیەکان دەکەوتنە ژێر باریەوە. بەڵام "سفورزا" نەیاریی "براکیشی" کۆڵەی کوتابوو. ئەم نەیاریە بەری بە سفورزا گرتبوو، چونکە لە کاتێکدا فرانسیسکو چاوی بریبوە لۆمباردیا. (براکیشی)شازادە خۆی لە کەنیسە و شانشینی ناپۆلی مەڵاس دابوو، وا چاکە هەندێ سەرنجی ئەوەش بدەین کە ماوەیەکی کورت لەمەو بەر قەوما. فلورەنسیەکان (پاولو ڤیتیلی)یان کردە سەرداری لەشکرەکەی خۆیان، کە پیاوێکی دووربینی هێژایە، هەر بە هۆی ئەمەشیوە لە بۆرە پیاوێکەوە هەڵکشایە پلە باڵاکان ئەگەر (پاولو) لە جەنگی (پیزا)دا سەرکەوتایە. کەس نییە دان بەوەدا نەنێ کە فلورەنسیەکان پێویستی دۆستایەتی دەبوون، چونکە ئەگەر بیدایەتە پاڵ دوژمنەکانیان، نەیان دەتوانی لە بەریا بوەستن، ئەگەر ئەمان بە کرێیان بگرتایە ناچار دەبووایە ملیشیان بۆ بدایە، بەڵام ئەگەر بە ووردی سەرنجی ئەو پێشکەوتنە بدەین کە ڤینسیەکان بە دەستیان هێناوە، بۆمان دەردەکەوێ کاتێ پشتیان بە خۆبەستبوو، هەنگاوی چوست و پتەو و سەرکەوتوانەیان دەنا، واتە پێش دەست دانە پرۆژەکەیان لە وشکانی ئیتالیادا. و لەمەشدا بە پشتی خانەدانان و گەلە چەکدارەکەیان ئازایانە شەڕیان دەکرد، بەڵام کە لە وشکانی کەوتنە شەڕ ئەم خەسڵەتەیان لە دەست دا و خووی ئیتالیەکانیان گرت، سەرەتاش شتێکی وایان نەبوو کە لە سەردارانی لەشکرەکەیان بترسن، چونکە وڵاتەکەیان ئەوەندە

بەرین نەبوو و ناوبانگیشیان زۆر بڵند بوو. بەڵام پاش زیاد بوونی موڵکەکانیان، بە تایبەتی لە ژێر فەرماندەیی (کارماگنولا) هەستیان بەو هەڵەیە کرد کە تێ کەوتبوون و درکیان بەوە کرد کە (کارماگنولا) پاش ئەوەی بە سەر دۆقی میلاندا زاڵ بوو تەواو بە هێز بووە. لە بەر ئەوەی دەشیان زانی کە لە شەڕدا ساردبۆتەوە، هاتنە سەر ئەو باوەڕی کە چی دی لە ژێر فەرماندەیی ئەودا هەڵپەی تر نەکەن، لە گەڵ ئەوەشدا کە نەدەیانویست و نە دەیانتوانی دەستی لە کار بکێشنەوە، لە ترسی ئەوەی نەبادا ئەوەی پەیدایان کردوە لە دەستیان بچێ. دواجار چاترین ڕێگەیان دۆزیەوە بۆ ڕزگاربوون لێی، ئەویش لە سێدارەدانی بوو، پاش ئەمیش کەسانی وەکو (بارتولومبو داپیر گامو، و ڕوبیرتو داسان سیڤیر نیو، و کونت دی بیتیگلیانو) ڕابەرایەتی لەشکرەکەیان گرتە ئەستۆ ئەمانیش زیانیان پتر لێ چاوەڕوان دەکرێت وەک لە دەستکەوت، هەر واش دەرچووە کە لە "ڤایلا" لە ڕۆژێکدا ئەوەیان لە دەست دا کە بە هەوڵ و هیلاکی هەشت سەد ساڵ سەریەکیان نابوو. چونکە ئەم هێزانە لە دەستدان! لە بەر ئەوەی ئەم نموونانەم لە ئیتالیاوە هێنانەوە، کە چەندین ساڵە ئەو هێزە بە کرێگیراوانە هەڵی دەسووڕێنن، بە درێژی دەچمەوە سەریان چونکە کەی بنەچە و ڕەچەڵەکیانمان زانی و ڕێگەی گەشە کردنیانمان دۆزیەوە، دەتوانین چارەی پێویستی کێشەکانیان بدۆزینەوە. دەبێ لەوە بگەین، لە سەردەمانی دواتردا، کە دەسەڵاتی ئیمپراتوریەت لە ڕۆمادا کەوتە کزی و کەنیسە کەوتە برەوپێدانی دەسەڵات زەمینەکانی، ئیتالیا بوو بووە چەندین دەوڵەت. زۆر شاران لە خانەدانەکانیان ڕادەپەڕین. کە سەرچاوەی دەسەڵاتیان ئیمپراتۆر بوو و بە ناوی ئەوەوە حوکمیان دەکردن و ژێر دەستەیان کردبوون، کەنیسەش هانی ئەو شازادانەی دەدا بە نیازی فراوان کردنی دەسەڵاتە زەمینەکەی خۆی وای لێ هات لە زۆربەی شارەکاندا هاووڵاتیەک ببووە شازادەی ئەو شارە، بەم جۆرە کە ئیتالیا بە تەواوی کەوتە بەر چنگی کەنیسە و چەند جەمهوریەتێک پیاوانی ئاینی و هاوڵاتیانیش ڕانەهاتبوون چەک هەڵگرن بۆیە کەوتنە بەکرێگرتنی بیگانان بۆ سەربازی. یەکەمین کەسیش ئەم دابەی دانا "ئەلبریگو کونیو"ی هاوڵاتی" ڕۆمانا "بوو، (براشیو و سفورزا)شازادە کە پاشان بوونە فەرمانڕەوایانی ئیتالیا لەوانە بوون کە لە سەر دەستی ئەم دەرچووبوون هەموو ئەوانەی تا ئیمرۆش فەرماندەیی لەشکرەکانی ئیتالیا دەکەن لەمانە کەوتوونەتەوە.

بەرهەمی ئازایەتی ئەمانەش ئەوەبوو شارلی فەرەنسی ئیتالیای گرت و شیلای، و بووە نیچیری لویس، و تووشی ستەمی "فراناندو"ی ئیسپانی و ژێر دەستەیی سویریەکان بوو.

ئەو دەستورانەی سەردارانی ئەو بەکرێگیراوانە پێڕەویان دەکرد، بۆ خۆ بەرزکردنەوە و سووک کردنی سەربازانی پیادە بوو، چونکە ئەمانە وڵاتیان نەبووە و لەسەر ئەو پارە و پولەی وەریان دەگرت و چنگیان دەکەوت دەژیان، سەربازی پیادەش دادی ئەمانی نەداو پارە و خەرجیشیانمان پێ هەڵنەدەسووڕا. لە بەر ئەوە هەر سوارەیان ڕادەگرت، کە لە گەڵ کەمی ژمارەشیاندا ڕێزی زۆریان لێ دەنرا و مووچەی زۆریان دەدرایە، واش خۆیان ڕێک خستبوو کە لە نرخی پیادەکان کەم ببێتەوە. بە جۆرێکی وا ئەگەر لەشکرێک بیست هەزار سەرباز بوونایە تەنها دوو هەزارڕێکیان پیادە دەبوو. هەموو ڕێیەکیشیان دەگرتە بەر تا خۆیان و سەربازانیان لە هەموو بەڵا و وەی و ترس و مەترسیەک لابدەن. خۆیان لە یەکدی کوشتن دەپاراست و تەنها هەڵپەی دیل گرتنیان دەکرد، لە بەر تەماعی سەرانەکەی. هەروەهاش پەلاماری قەڵاکانیان نەدەدا و ئەوانەی ناو قەڵاش شەبەیخونیان بۆ ئەوانەی دەرەوە نەدەکرد، هیچ تەلەبەند و چەپەر و چاڵاویان بە دەوری سەربازگاکانیاندا نە دەکێشا و زستانیش خۆیان لە قەرەی شەڕ نەدەدا. ئەمانەش هەمووی لە دەستووراتە سەربازیەکانیاندا تۆمار کرابوون و پێڕەویشیان دەکرد، چونکە وەکو ووتمان نەیاندەویست خۆ لە قەرەی مەترسی بدەن.

ئا ئاوا شکۆی ئیتالیایان شکاند و دووچاری ژێر دەستی و سوکایەتیان کرد.

ماوێتی

مالاوا
" تەرکی ڕێگە "

دەڵێن کاتی خۆی قوڕەیشییەکان هەرچەند فەندوفێڵیان گرتەبەر بەریان بە لافاوی پەیامی پڕ سۆز و پڕ تاوی محەمەد پێنەگیرا. ناچارانە کۆبوونەوە و چوونە لای ئەبوتالیب ی مامی و پێیان گووت : **براله**ئەم برازایەی تۆ بۆ وامان پێ دەکات و ئەم نیعمەت و گەورەییەمان لێ تێک دەدات وەرە مەردی چاک بە ژنی دەوێ : با دەست بخاتە سەر کام کیژی قوڕەیشە پێشکەشی بێت پارەی دەوێت هێندەی بۆ خڕدەکەینەوە لە هەمووومان دەوڵەمەندتر بێت، ڕابەری دەوێت: دەیکەینە سەرداری هەموو قوڕەیشان.. بایەخەمان لە یەخە بکاتەوە و بێڵێ خوا داوێتی تاسەر بیخۆین.

مامیشی محەمەد ی بانگ کرد و ڕاسپاردەکەی پێگەیاند پێغەمبەر د. خ فەرمووی : بەو خودایە مامە ئەگەر خۆر لای ڕاستمەوە دانێن و مانگ لای چەپمەوە چەسپ کەن،بۆ ئەوەوی ئەم ڕێگەیە بەربدەم بەری نادەمیان دەمرم یان دەیگەیەنمە ئەنجام ئەوە بوو گەیاندیشی پیاوی خاوەن باوەڕیش هەر دەبێ وا بکات...

ئێمەش دامان بنێن هەڵمانگرن گرژ و مۆن بن سفتو سوێ بن برای گچکە بین گەورە بین لە ڕێکەوتن دەرهاوێژرێین تێ ئاخزێین چاوی سووریان بزەی درۆمان بەڕوودا دەن پیاوی چا بین یا بەلا بین لەگەڵ دنیا بین یا هەر خۆمان بین ئەو ڕێگەیەی گرتوومانە لەبەرمانە و لە سەرمانە یا مەرگ ماڵ ئاواییمان پێ لێدەکا،یان کاروانمان دەبێ بگا...

چونکە پاسۆک فێری کردووین هیچ هێزێ:
یەک زەڕە کارمان تێناکا
تەرکی ڕێگامان پێناکا!